Torma Vallavalitsus

TORMA VALLA ÜLDPLANEERING

LÄHTEANDMESTIKU KOOND

OÜ Hendrikson & Ko
Raekoja plats 8
51004 TARTU
Tel 740 9800 faks 738 4162
hendrikson@hendrikson.ee
www.hendrikson.ee

Torma Vallavalitsus
Torma alevik
48502 Jõgevamaa
Tel 776 2901
info@torma.ee
www.torma.ee

Torma 2008

Sisukord

SISUKORD **3**

SISSEJUHATUS **5**

1. ÜLDPLANEERINGU ALUSED **7**

1.1 ÕIGUSLIK TAUST **7**

1.2 EUROOPA LIIDU RUUMILIST ARENGUT SUUNAVAD BAASDOKUMENDID 8
1.3 ÜLEVAADE EESTI, JÕGEVA MAAKONNA JA TORMA VALLA KEHTIVATEST ARENGUDOKUMENTIDEST 11
1.3.1 Üleriigiline planeering Eesti 2010 ..... *11*
1.3.2 Jõgeva maakonnaplaneering *14*
1.3.3 Jõgeva maakonna teemaplaneeringud *15*
1.3.4 Torma valla arengukava *21*

2. OLEMASOLEV OLUKORD **23**

2.1 FUNKTSIONAALSED SEOSED 23
2.2 PLANEERINGUALA ASEND JA PÕHISTRUKTUUR 23
2.3 SOTSIAALNE JA MAJANDUSLIK KESKKOND 30
2.3.1 Elanikkond *30*
2.3.2 Tööhõive ja ettevõtlus *35*
2.3.3 Sotsiaalne infrastruktuur *40*
2.4 AJALOOLIS- KULTUURILINE KESKKOND 43
2.4.1 Rahvakultuur, üritused, sport *43*
2.4.2 Kolmas sektor *44*
2.4.3 Muinsuskaitse, ajaloolis-kultuuriliselt väärtuslikud objektid ja alad *45*
2.5 EHITATUD KESKKOND JA ÜLDINE MAAKASUTUS 49
2.5.1 Maakasutus ja ehitustegevus *49*
2.5.2 Teed, transport *51*
2.5.3 Tehniline infrastruktuur *52*
2.5.4 Eriotstarbeline teenindus *59*
2.6 LOODUSKESKKOND 59
2.6.1 Geoloogia, looduslikud tingimused *59*
2.6.2 Veekogud *63*
2.6.3 Taimestik, taimkate *65*
2.6.4 Roheline võrgustik *66*
2.6.5 Väärtuslikud maastikud *67*
2.6.6 Kaitstavad ja tähelepanu vajavad alad ja objektid *69*
2.6.7 Keskkonnaprobleemid *71*

LISAD **73**

Sissejuhatus

Torma valla üldplaneering algatati Torma vallavolikogu poolt 25. septembril 2007. aastal otsusega nr 115 „Torma valla üldplaneeringu ja planeeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise algatamine". Üldplaneeringu koostamise konsulteerimiseks sõlmis Torma Vallavalitsus lepingu OÜ Hendrikson & Ko'ga.

Üldplaneeringu eesmärgiks on valla ruumilise arengu põhimõtete kujundamine. Planeeringuga seatakse maa- ja veealade tasakaalustatud kasutus- ja arengutingimused, mis võimalikult hästi rahuldavad kõiki osapooli ja huvigruppe.

Üldplaneeringu koostamise esimeseks etapiks on valla olemasoleva olukorra analüüs ning algandmetele tuginedes tugiplaani koostamine. Üldplaneeringu tugiplaan peegeldab hetkeseisu maakasutuses. Selle etapi tulemused on koondatud käesolevasse köitesse „Torma valla üldplaneering. Lähteandmestiku analüüs", mis on aluseks üldplaneeringu lahenduse väljatöötamisele. Lähteandmestiku koond kujutab endast ühtlasi ka keskkonnamõju strateegilise hindamise keskkonnaülevaadet. Antud köites on vastavates peatükkides välja toodud ka üldplaneeringu algusfaasis väljasaadetud lähtetingimusi paluvate kirjade vastustes esitatud ettepanekud. Samuti käsitleb käesolev köide kõrgemailseisvaid arengudokumente ja seaduslikku tausta, millega tuleb arvestada üldplaneeringu koostamisel.

Üldplaneeringu koostamise protsessist, sh töögrupi koosseisust ning läbiviidud suurematest seminaridest, samuti planeeringulahenduse väljatöötamisel arvesse võetud keskkonnakaalutlustest annab ülevaate planeeringu II köide „Torma valla üldplaneeringu protsess ja keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne". Planeerimise ja hindamise etapi tulemused koondatakse planeeringu III köitesse „Torma valla üldplaneering. Seletuskiri", mis käsitleb ruumilise arengu põhimõtteid ning üldplaneeringuga reserveeritud maa-alade maakasutus- ja ehitustingimusi. Kõik planeeringuprotsessi lisamaterjalid koondatakse planeeringu IV köitesse „Torma valla üldplaneering. Lisad", mis sisaldab planeeringu koostamise ja menetlemise käiku ning protsessi dokumentatsiooni.

1. Üldplaneeringu alused

1.1 Õiguslik taust

Eesti Vabariigis on omavalitsuse territooriumi üldplaneeringu teostamise kohustus sätestatud **planeerimisseadus**ega. Üldplaneeringu seadusejärgseteks põhilisteks eesmärkideks on:

1) valla või linna ruumilise arengu põhimõtete kujundamine;
2) kavandatava ruumilise arenguga kaasneda võivate majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste mõjude ning looduskeskkonnale avalduvate mõjude hindamine ning selle alusel säästva ja tasakaalustatud ruumilise arengu tingimuste seadmine;
3) maa- ja veealadele üldiste kasutamis- ja ehitustingimuste määramine;
4) detailplaneeringu koostamise kohustusega alade ja juhtude määramine väljaspool linnu ja aleveid;
5) maareformi seaduse tähenduses tiheasustusega alade määramine;
6) miljööväärtuslike hoonestusalade, väärtuslike põllumaade, parkide, haljasalade, maastike, maastiku üksikelementide ja looduskoosluste määramine ning nende kaitse- ja kasutamistingimuste seadmine;
7) rohelise võrgustiku toimimist tagavate tingimuste seadmine;
8) teede ja tänavate, raudteede, sadamate ja lennuväljade asukoha ning liikluskorralduse üldiste põhimõtete määramine;
9) vajaduse korral eraõigusliku isiku maal asuva tee avalikult kasutatavaks teeks määramine teeseaduses (RT I 1999, 26, 377; 93, 831; 2001, 43, 241; 50, 283; 93, 565; 2002, 41, 249; 47, 297; 53, 336; 61, 375; 63, 387) sätestatud korras;
10) põhiliste tehnovõrkude trasside ja tehnorajatiste asukoha määramine;
11) puhke- ja virgestusalade määramine;
12) ranna ja kalda piiranguvööndi ning ehituskeeluvööndi täpsustamine looduskaitseseaduses (RT I 2004, 38, 258) sätestatud korras;
13) vajaduse korral ettepanekute tegemine kaitse alla võetud maa-alade ja üksikobjektide kaitserežiimi täpsustamiseks, muutmiseks või lõpetamiseks;
14) vajaduse korral ettepanekute tegemine maa-alade ja üksikobjektide kaitse alla võtmiseks;
15) üldiste riigikaitseliste vajaduste arvestamine ja vajaduse korral riigikaitselise otstarbega maa-alade määramine ning maakonnaplaneeringus määratud riigikaitselise otstarbega maa-alade piiride täpsustamine;
16) ettepanekute tegemine linnakeskkonna kuritegevusriskide ennetamiseks planeerimise kaudu;
17) muude seadustest ja teistest õigusaktidest tulenevate maakasutus- ja ehitustingimuste kajastamine planeeringus.

Planeerimisseaduse kõrval tuleb üldplaneeringu koostamisel lähtuda ka teistest seadusandlikest aktidest, sh **keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadusest**. Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse järgi on strateegilistel arengudokumentidel – sealhulgas üldplaneeringul - keskkonnamõju strateegilise hindamise kohustus. Seadus sätestab, et keskkonnamõju strateegilist hindamist korraldatakse

strateegilise planeerimisdokumendi koostamise käigus enne strateegilise planeerimisdokumendi kehtestamist õigusaktiga.
Keskkonnamõjude strateegilise hindamise nõue lähtub Euroopa Liidu direktiivist 2001/42/EC (Directive on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment), et kindlustada teatud plaanide ja programmide elluviimisel keskkonnakaitse ja keskkonnaga arvestamine ning propageerida säästlikku arengut. Ruumilise planeerimise juures mõistetakse selliste keskkondadena üksteisega tihedalt seotud ja koos toimivat majandus-, sotsiaal-, kultuuri- ja looduskeskkonda, kus ühe valdkonna arengul on mõju teistele valdkondadele. Ruumilise planeerimise sellisest komplekssusest tulenevalt ei ole siin, erinevalt projekti või sektorarengukava keskkonnamõjude hindamisest, võimalik hinnata planeerimisotsustega kaasnevaid konkreetseid keskkonnamõjusid, vaid võimalikke keskkonnamõjusid: planeeringu koostamise ajal ei ole võimalik ette näha antud keskkondades tulevikus toimuvaid konkreetseid üksteist mõjutavaid protsesse, vaid pigem tõenäolisi ja võimalikke protsesse, mistõttu hinnatakse ka võimalikke tagajärgesid/tulemusi ning mõjusid.

Strateegilise planeerimise interdistsiplinaarsusest tulenevalt toimub võimalike keskkonnamõjude hindamine planeerimisprotsessi tihedalt integreeritud osana, kus pidevalt kaalutakse/hinnatakse planeeritavate tegevuste mõju erinevatele valdkondadele. Käesoleva planeeringu puhul on seepärast lähtutud põhimõttest, et keskkonnamõju strateegiline hindamine peab olema üldplaneeringu koostamise protsessiga paralleelne ja võimalikult integreeritud. Strateegilist mõjude hindamist ei nähta siinkohal kui kontrollmehhanismi, vaid abisüsteemi ja töövahendina, et analüüsida ja hinnata planeeritavate tegevustega kaasneda võivaid mõjusid ning langetada üldisest huvist lähtuvaid põhjendatud kaalutlusotsuseid.

1.2 Euroopa Liidu ruumilist arengut suunavad baasdokumendid

Euroopa ruumilise Arengu Perspektiiv ehk ESDP - European Spatial Development Perspective
ESDP võeti vastu 1995 aastal. ESDP 1999. aastal täiendatud versioon sätestab Euroopa Liidu ruumipoliitika peamised arengusuunad, kus olulist tähelepanu pälvivad ka maapiirkondade ja linnade vahelised suhted. Ühe eesmärgina käsitletakse linn-maa suhete tasakaalustatud süsteemi arendamist. Rõhutatakse maapiirkondade maakasutusstrateegiate väljatöötamise vajadust ja linnaliste alade mitmekesistamist koostöös lähedalasuvate linnaliste asulatega ning olemasoleva arengupotentsiaali toetamist maapiirkondades.

Euroopa ruumilise planeerimise vaatluse võrgustik ehk ESPON - European Spatial Planning Observation Network
Espon programm võeti vastu peale ESDP ettevalmistust Euroopa Liidu ruumilise planeerimise eest vastutavate ministrite poolt, 1999 aastal Potsdamis (Saksamaal) – programmi eesmärgiks on tagada tasakaalukas ja polütsentriline areng Euroopa territooriumil. ESPONi programmide eesmärgiks on Euroopa ruumilise arengu perspektiivide elluviimine läbi konkreetsete sammude, samuti parandada teadmiste, uuringute ja informatsiooni kättesaadavust territoriaalse arengu kui ka laiendatud Euroopa Liidu territooriumi kohta.

Läänemeremaade visioon ja strateegiad aastani 2010 ehk VASAB 2010 - Visions And Strategies Around the Baltic 2010

Selle dokumendi eesmärgiks on võetud Läänemere piirkonna identiteedi tugevdamine ning ruumilise struktuuri väljatöötamine, konkureerimaks globaalses majanduses teiste regioonidega. Samuti pööratakse tähelepanu ühtsete koostööstruktuuride leidmisele ning koostöövõimalustele, vältimaks stiihilist tegutsemist ja ressursside raiskamist. Visioonis kirjeldatakse ruumilisi struktuure läbi kolme põhielemendi: linnade ja linnaliste asulate süsteem (pärlid/*pearls*), linnu ja asulaid omavahel ühendavad infrastruktuuri võrgustikud (nöörid/*strings*) ning teatud maakasutusega alad (lapid/*patches*).

2001. aastal Saksamaal Wismari konverentsil heakskiidetud programmdokument kannab nimetust VASAB 2010+ - *Spatial Development Action Programme*. Nimetatud programm peegeldab 8 aasta jooksul koostöö kogemusi. See programm võtab arvesse muutunud tingimused peale esimesi muutuse dekaadi, uusi teadmisi ruumilise arengu trendides Balti mere regioonides ning üleriiklike ruumilise arengu koostööprojektide mitmekesisust. Nende andmete põhjal töötatakse välja edasised soovitused üleriigiliste tegevuste jaoks.

Euroopa säästva ruumilise arengu suunavad printsiibid

Ruumilist arengut suunavad printsiibid on vastu võetud 30. jaanuaril 2002. aastal.

Soovituslike printsiipide eesmärkideks on:

- → toetada Euroopa Nõukogu sotsiaalse siduvuse poliitika juurutamist. Selle eesmärgiks on viia majanduslikud ja sotsiaalsed vajadused piirkonnas tasakaalu ökoloogiliste ja sotsiaalsete funktsioonidega ja toetada sel viisil pikaajalist, laiahaardelist ja tasakaalukat ruumilist arengut;
- → uued väljakutsed ja väljavaated Euroopa ruumilise arengu poliitikas. Oluliseks iseloomustavaks jooneks on kultuuriline mitmekesisus, tänu millele on välja kujunenud märkimisväärselt mitmekesised maastikud, linnade ja asulate mustrid, samuti ka arhitektuuriline pärand. Oluline on ka uute ja vanade liikmesriikide integratsioon;
- → erasektori spetsiifiline roll ruumilises arengus. Ruumilise arengu üheks ülesandeks on tõsta omavalitsuste ja regioonide atraktiivsust erainvestoritele regionaalsel ja kohalikul tasandil. Erainvesteeringute laiahaardelised projektid peaksid varakult olema kooskõlastatud antud piirkonna arengu perspektiividega. Avaliku-erasektori koostöö aluseks on välja kujundatud efektiivne administratiivne struktuur nii regionaalsel kui ka kohalikul tasandil.

Säästva ruumilise arengu poliitika EN territooriumil peaks tuginema järgnevatele regionaalselt tasakaalustavama arengu printsiipidele:

- → esile tõsta territoriaalset sidusust läbi parema tasakaalu regioonide sotsiaalse ja majandusliku arengu vahel ning läbi parema konkurentsivõime;
- → julgustada arengut, mis lähtub linna funktsioonidest ning parandada linna ja maa-alade vahelisi suhteid;
- → arendada informatsiooni ja teadmiste kättesaadavust;
- → vähendada keskkonnakahjustusi;
- → loodusressursside ja loodusliku pärandi parem kaitse;
- → arvestada kultuurilist pärandit arengu faktorina;
- → arendada energiaressursse, samal ajal hoides puhtust ja kindlust;

- → julgustada kõrgekvaliteedilist säästvat turismi;
- → limiteerida looduskatastroofide mõju.

Lisaks ruumilise arengu printsiipidele on antud veel detailsemad arengu määrangud Euroopa kultuurilistele maastikele, samuti ka spetsiifilised mõõtmed selleks, et saavutada regionaalselt veel tasakaalustatum ja säästvam areng Euroopa regioonides. Detailsemad määrangud on antud järgmistele maastikuelementidele: maastikud, linna-alad, maa-alad, mäed, ranna ja saarte regioonid, eurokoridorid, üleujutatud lauskmaad ja lamminiidud, mahajäetud tööstusalad ja sõjaväe piirkonnad ning piirialad.

Ljubljana deklaratsioon

Euroopa planeeringute eest vastutavate ministrite kogu (CEMAT) viimane konverents toimus Ljubljanas 16.-17. septembril 2003. Konverentsi põhidokument "Ljubljana Deklaratsioon" (Ljubljana Declaration on the Territorial Dimension of Sustainable Development) rõhutas, et säästev areng ei tähenda ainult looduskeskkonna säästmist, see on kompleksne mõiste, mis peab tagama ka majandusliku ja sotsiaalse jätkusuutlikkuse ning kus ruumilise planeerimise kontekstis on eriline tähtsus kultuurilise keskkonna säästlikul käsitlusel (cultural sustainability).

Et toime tulla adekvaatselt Euroopa säästva ruumilise arengu väljakutsetega, on vaja parandada otsuselangetamist eesmärgiga:

- → vähendada erinevusi läbi tasakaalukama ja efektiivsema territoriaalse tegevuse;
- → toetada Euroopas tasakaalustatud polütsentrilist arengut ja funktsionaalsete linnaregioonide väljakujundamist, arvestades nii väikeste ja keskmiste linnade kui ka maakohtade asustuse võrgustikku;
- → tagada vahendid kahanevate asustuste uuendusteks, et alles hoida maakasutust, vähendada sotsiaalset mahajäämust ja tööpuudust ning parandada linnaelu kvaliteeti;
- → suurendada transpordi efektiivsust ja tugevdada energia võrgustikku ning minimiseerida nende vastupidiseid mõjusid, põhiliselt tugevdades avalikku transporti ja leides mitmekesisemaid lahendusi kaupade transportimiseks;
- → ära hoida ning vähendada potentsiaalsete loodusõnnetuse kahjustusi, seda põhiliselt läbi asustuse mustrite ja struktuuride vähem haavatavamateks planeerimise;
- → kaitsta ja parandada looduslikku ja ehituslikku keskkonda, eriti seal, kus on juba reostunud või väärtust kaotanud keskkond või eksisteerib oht keskkonnareostusteks;
- → vähendada keemiatööstuse intensiivistumist ja sõltuvust sellest põllumajanduslikus praktikas;
- → läbi ruumilise arengu lubada mitmekesisemat majandustegevust ja luua uusi turuvõimalusi maal elavate inimeste jaoks.
- → saavutada tasakaal olemasoleva kultuurilise pärandi hoidmise, uute investeeringute kaasamise ning olemasolevate elu- ja töökeskkondade vajaduste arvestamise vahel nii linnas kui maal;
- → suurendada avalikku osavõttu ruumilise arengu kavandamisest ning kavandada ja rakendada konkreetseid ruumilise arengu poliitikaid.

1.3 Ülevaade Eesti, Jõgeva maakonna ja Torma valla kehtivatest arengudokumentidest

1.3.1 Üleriigiline planeering Eesti 2010

Eesti Vabariigi arengusuunad sätestab ja seob maakasutusega **Üleriigiline Planeering Eesti 2010.** Üleriigilise planeeringu koostamisel on lähtutud arusaamast, et ajalooliselt väljakujunenud asustussüsteem ja maastikustruktuur on Eesti kultuuri ja ajaloolise järjepidevuse üks olulisi väljendusi ning looduskeskkonna hea seisundi säilitamine on ühiskondiliku elu arengu üks oluline baastingimus.
Planeeringu üldiste sihtidena on määratletud järgmised aspektid:

- → Inimese põhivajaduste rahuldamise ruumiline tagamine;
- → Eesti asustussüsteemi- ja maastikustruktuuri väärtuste säilitamine ja edasiarendamine;
- → Asustuse ruumiline tasakaalustamine;
- → Eesti hea ruumiline sidumine Euroopaga;
- → Looduskeskkonna hea seisundi säilitamine ja parandamine.

Nimetatud sihtidest lähtuvalt käsitletakse ruumilist arengut viie peamise komponendi – asustus, transpordiühendused, energeetika ning roheline võrgustik - kaupa.

Asustuse arengul lähtutakse suures osas maakonnakeskuste tugevdamist rõhutavast strateegiast, mille läbi on võimalik luua kogu riigi territooriumil hästi ligipääsetavate tugevate keskuste võrk. Keskusi täiendavad läbi kaug- ja kodustöötamise ning heatasemelise transpordi elujõulised maapiirkonnad. Eestis tervikuna on seatud eesmärgiks, et iga maakonnakeskus ja ka väiksemad linnad leiaksid oma spetsialiseerumisala, millega võiks rahvusvaheliselt konkureerida. Lisaks üksikute keskuste tugevdamisele viidatakse vajadusele keskuste koostööks vastastikuse täiendamise alusel ehk võrgustumisele.

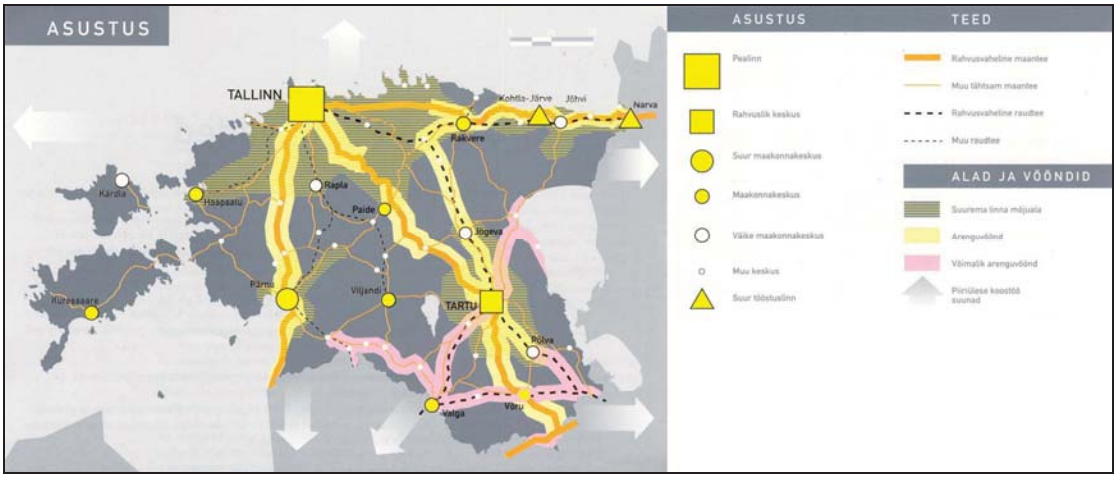

Joonis 1. Eesti 2010 asustus

Torma valla arengueeldus siinkohal on arenemine elujõulise maapiirkonnana, mis pakub häid elamis-, puhkamis- ja töötamisvõimalusi maakonnakeskuse Jõgeva ja Mustvee tagamaal, laiemas plaanis ka Tartu tagamaal. Valla arengut soosib

rahulik, turvaline ja looduslähedane elukeskkond ning paiknemine Jõhvi-Tartu ja Jõgeva-Mustvee maantee ristumiskoha lähedal.
Kui harilikult räägitakse arenguvööndi väljakujundamisest rahvusvahelist liiklust kandvate trasside lähikonnas, siis üleriigiline planeering Eesti 2010 näeb ette, et otstarbekas on algatada arenguvööndi–laadseid projekte ka mujal, kus on olemas sobivad asustuse ahelstruktuurid. See võimaldaks täiendavaid arenguvõimalusi lisaks maakonnakeskuste suunal toimivatele sidemetele. Torma vald jääb kahe võimaliku arenguvööndi vahele (vt. Joonis 1), mis võib anda olulise arenguimpulsi ka vallale.

Riigi asustussüsteemi mõjutab ka üleriigilise innovatsioonisüsteemi väljaarendamine. Süsteem hõlmab järgmisi sõlmpunkte:

- haridus ja koolitus;
- teadus ja tootearendus;
- ettevõtluse tugisüsteem;
- välispartnerite kaasamine ja eksporditoetussüsteem.

Innovatsioonisüsteemi kuuluvate asutuste võrk moodustab intellektuaalse infrastruktuuri. Torma valla kontekstis on eelkõige oluline kvaliteetse hariduse tagamine põhikooli osas ning väikekeskustes kodulähedaste lasteaed-algkoolide ja raamatukogude säilitamine. Lisaks veel luua täieskasvanute arenguks, eneseteostuseks ja uuendusteks soodne sotsiaalne keskkond ning korraldada/soodustada nende täiend/ümberõpet.

Üleriigilise planeeringu **transpordistrateegia** lähtub Eesti "aeg-ruumilise kokkusurumise" (reisiliikluse kiirendamine peamistel ühendussuundadel) kontseptsioonist. Lisaks rahvusvaheliste teede väljaehitamisele on esiplaanil kogu territooriumi kättesaadavuse parandamine, märgitakse säästliku arengu ühe komponendina üleriigilise ja kohaliku ühistranspordi eelisarendamise vajadust.

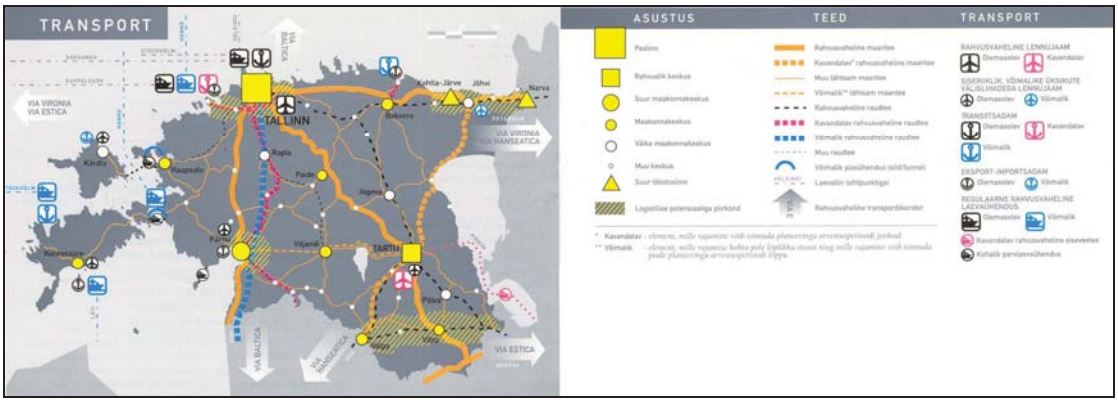

Joonis 2. Eesti 2010 transport

Torma valla puhul on eelkõige oluline **hästikorraldatud kohalik ühistransport**, mis võimaldab parandada maakonna äärealade elanike ligipääsu keskuse(te) töökohtadele ja teenustele, tõstab nende inimeste mobiilsust, kel sõiduauto puudub ning soodustab keskkonnasäästlikku liikumist. Nagu näha jooniselt (vt. Joonis 2) sisaldab Eesti 2010 visiooni arendada välja Via Hanseatica transpordisuund: Peterburi-Narva-Jõhvi-Tartu-Valga-Riia-Kaliningrad-Gdansk-Berliin-Hamburg. Mööda valla idapiiri kulgev trass võiks elavdada Torma valla majanduselu, soodustada investeeringute võimalusi ning võimaldaks valla idaosas arenguvööndite väljakujundamist.

Energeetika ruumstruktuuri osas on ümberkujundamise eesmärkidena välja toodud ökonoomsus, kooskõla säästva arengu põhimõtetega ja ühekülgse energeetilise välissõltuvuse vältimine. Praegusest enam hajutatud energiavarustuse ruumistruktuuri peab tekitama energeetika järk-järguline ümberorienteerimine loodusliku gaasi ning taastuvate energiaallikate suuremale kasutamisele, soojuse ja elektri koostootmisele ning Eesti ühinemine Läänemere piirkonna elektrivarustuse- ja gaasiringidega.

Üleriigilise planeeringu **rohelise võrgustiku** kontseptsioon rõhutab elusloodusе ja maastiku kaitse orgaanilist sulatamist keskkonnakujundusse ning vajadust esile tõsta, väärtustada ja sihipäraselt kasutusele võtta kaitsealuste ning looduslikus või looduslähedases seisundis alade laias mõttes keskkonda kujundavat mõju. Rohelise võrgustiku planeerimisega taotletakse järgmisi eesmärke:

- → keskkonna loodusliku iseregulatsiooni säilitamine;
- → väärtuslike looduskoosluste kaitse ja loomade liikumisteede säilitamine;
- → looduslähedase majandamise, elulaadi ja rekreatsiooni võimaldamine ning looduslike alade ruumilise kättesaadavuse tagamine;
- → väärtuslike maastike säilitamine;
- → asustuse ning maakasutuse suunamine.

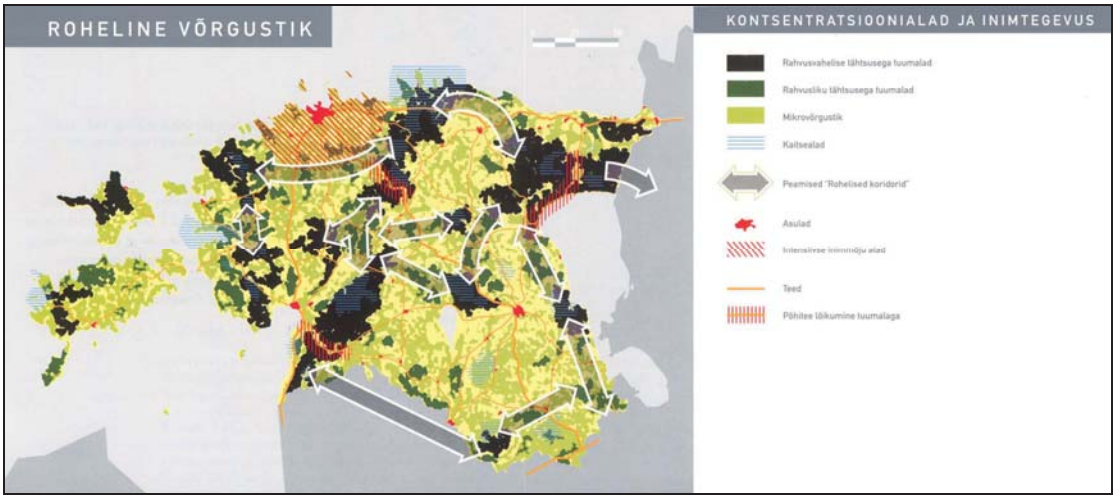

Joonis 3. Eesti 2010 roheline võrgustik

Üleriigilise planeeringuga on määratletud peamised tuumalad ja koridorid. Tuumalaks on arvatud kompaktsed, vähemalt 15 km^2 pindalaga loodusalad. Torma valla territooriumile jäävad nii riikliku kui ka piirkondliku tähtsusega tugialad ning rohekoridorid.

Arengukavad ja –strateegiad

Torma valla arengu kavandamisel on oluline arvestada ka järgmiste kõrgemalseisvate riiklike, regionaalsete ja sektorarengukavadega:

- → Jõgeva maakonnaplaneering (1998);
- → Jõgeva maakonna teemaplaneering „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused" (2004);
- → Via Hanseatica arengustrateegia (2003)
- → Eesti keskkonnategevuskava 2004-2006;
- → Transpordi arengukava aastateks 1999-2006;

- → Üleriigiline Jäätmekava;
- → Jõgevamaa jäätmekava (2006)
- → Jõgeva maakonna terviseedendamise arengukava 2001-2015;
- → Jõgevamaa hooldusravivõrgu arengukava 2005-2015;
- → Jõgeva maakonna tööhõivekava (koostatud 2003 viieks aastaks);
- → SA Jõgevamaa Arendus- ja Ettevõtluskeskus tegevusstrateegia 2004 – 2007 (koostatud 2004);
- → Lõuna-Eesti turismi arengustrateegia aastani 2010 (koostatud 1999-2000);
- → Lõuna-Eesti ettevõtluse toetamise strateegiad (aastateks 2004-2007). Koostatud 2003.

1.3.2 Jõgeva maakonnaplaneering

Jõgeva maakonnaplaneeringu üldiseks eesmärgiks on maakonna ruumistruktuuride kujundamine, mis tagaks võrdväärsed elamistingimused maakonna kõikides piirkondades. Ruumistruktuuri kavandamise eesmärgiks on saavutada erinevate ülesannetega alade sobiv ruumiline paiknemine, mis haakuks nii naaberalade ja üleriigiliste ruumistruktuuridega. Maakonna ruumistruktuur peab tagama nii ökoloogiliste uuenemis-protsesside toimimise kui majanduselu arengu.

Planeeringu koostamise eesmärgid on järgmised:

- → luua planeeringuala kõikides piirkondades võrdväärsed elamistingimused;
- → tagada loodusväärtuste pikaajaline kaitstus;
- → säilitada või suurendada piirkonna looduslikest tingimustest, asustusstruktuurist või kultuurilistest eripäradest tulenevat mitmekesisust;
- → kasutada võimalikult hästi ära maakonna eri piirkondade olemasolevat ruumistruktuuri ja arengupotentsiaali;
- → soodustada keskkonna- ja sotsiaalsete nõuetega kooskõlas oleva majanduse ja tehnoloogia arengut;
- → kindlustada mitmekesine töökohtade ja elamistingimuste struktuur maakonnas.

Jõgeva maakonna põhilisteks rolliks ümbritsevate alade suhtes on:

- → ühendamise funktsiooni täitmine Eesti suuremate keskuste Tallinna ja Tartu vahel (teenuste, hea elu- ja töökeskkonna tagamine);
- → kõrge põllumajandus- ja puhkeväärtusega maastiku eripära säilitamine ning arendamine nii majandamise kui puhkamise eesmärgil;

Antud eesmärkidest on Torma valla seisukohalt olulisemad kvaliteetse ja mitmekülgse elu– ja töökeskkonna tagamine, põllumajandus- ja puhkemajanduse arendamine ning väärtuslike maastike eripära ja vaatelisuse säilitamine. Torma valla asulaid ja külasid tuleb arendada vastavalt piirkonna eripärale ja eeldustele.

Maakonna arengus peavad mängima võrdväärset rolli nii tihe- kui hajaasustusalad, nende omavahelist seotust püütakse tihendada ning arendada erineva tasemega keskusi võrdväärsete elamistingimuste loomiseks.
Torma vallas on määratletud kohaliku keskustena Torma ja Sadala, mis peavad tagama avaliku sektori põhiteenuste kättesaadavuse. Mainitud asulad on maakonnaplaneeringuga määratud ka Torma valla **tiheasustusaladeks.**

Maakonnaplaneeringus rõhutatakse väärtuslike looduslike koosluste ja liikide ning rohevõrgustiku kaitset ja säilitamist. Maakonnaplaneering toob Alutaguse ja Vooremaa maatikurajooni kohta välja järgmised eesmärgid:

Alutaguse

- → väärtuslike metsa- ja sooalade säilitamine
- → Peipsi järve ja ranniku suhteliselt tundlike alade säästlik kasutamine
- → must-toonekure ja metsise elupaikade hoid.

Vooremaa

- → maastikurajooni keskosas paikneva unikaalse voorte ala ja sellega seotud muldade ja koosluste säilitamine;
- → sobiva maakasutuse abil piirkonnale tüüpilise väärtusliku kultuurmaastiku säilitamine;
- → paiguti esinevate kõvapuiduliste lehtpuude tunduva osakaaluga metsade kaitse tagamine;
- → iseloomulike hiismetsade hoid ja uuendamine.

1.3.3 Jõgeva maakonna teemaplaneeringud

Jõgeva maakonna teemaplaneering „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused“.

Teemaplaneering *„Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused”* kehtestati 2004.a. ning selle eesmärgiks on loodus- ja keskkonnakaitseliselt põhjendatuma ruumistruktuuri tagamine ning eelduste loomine maakonna tasakaalustatud ja jätkusuutlikuks arenguks. Teemaplaneeringu ülesandeks on suunata asustust ja maakasutust lähtudes keskkonnaseisundist ja inimeste põhjendatud vajadustest selliselt, et säiliks looduslik ja maastikuline mitmekesisus.

Teemaplaneeringus toodud põhimõtteid, seisukohti ja kasutustingimusi tuleb arvestada üld- ja detailplaneeringute, maastikuhoolduskavade, valgalade majanduskavade, kaitsekorralduskavade, metsamajandamiskavade ja – soovituste ning maakorralduskavade koostamisel, looduskaitse korraldamisel väljaspool kaitsealasid ning üleriigiliste infrastruktuuride planeerimisel.

Teemaplaneering jaguneb kahes alaosaks: **roheline võrgustik ja väärtuslikud maastikud.** Roheline võrgustik on oluliseks aluseks maakonna territooriumi kasutust suunavate ja mõjutavate arengute kavandamisele, võimaldades seeläbi tagada loodusliku mitmekesisuse ja looduslike protsesside säilimise. Väärtuslike maastike kontseptsiooni kasutatakse Jõgevamaa kultuurmaastiku käsitlemiseks ja väärtustamiseks. Väärtuslikud maastikud on aluseks maastike mitmekesisuse säilitamisel. Teemaplaneering määratleb antud alad ning nende kasutamistingimused. Samuti määratleb teemaplaneering kõrge viljelusväärtusega põllumaad. Rohelist võrgustikku, väärtuslikke maastike ja väärtuslikke põllumaid käsitletakse detailsemalt peatükkides 2.6.4 ja 2.6.5

Roheline võrgustik

Roheline võrgustik on loodusliku mitmekesisuse säilitamiseks kavandatud looduslike ja poollooduslike alade seostatult toimiv süsteem. Roheline võrgustik

moodustub erineva tasandite tuumaladest ja koridoridest, kus asustuse laienemine ja maakasutuse intensiivistumine on vastunäidustatud. Rohelise võrgustiku aladel on prioriteediks väärtuslike metsa- ja sooalade säilitamine, erinevate liikide ja elupaikade hoid ning võrgustiku alade jätkusuutlik kasutamine.

Rohelise võrgustiku tugialade üldised kasutamistingimused, mis on määratud teemaplaneeringuga „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused”:

- → tugialadele ei rajata uusi asustusalasid (sealhulgas tiheasustusalasid);
- → olemasolevaid asustusalasid ja nende kasutuse intensiivsust ei suurendata;
- → olemasoleva maakasutuse intensiivsus on võimalikult madal ja keskkonda säästev;
- → metsa majandamine on võimalikult ala ökoloogilist eripära ja olusid arvestav ning lähtub heast metsamajandamise tavast (säästva metsanduse põhimõtetest);
- → looduslike ja/või poollooduslike alade osatähtsus ei tohi langeda alla 90%;
- → enne asustuse laienemist ja maakasutuse muutmist tugialadel hinnatakse selle mõju keskkonnale ja rohelise võrgustiku toimimisele;
- → tugialadele ei rajata tööstuslikke ja tootmisobjekte;
- → tugialadel ei vähendata “Looduskaitseseadusest” tulenevat ranna või kalda ulatust või ehituskeeluvööndit;
- → vastunäidustatud on metsamaa sihtotstarbe muutmine;
- → olemasolevate kaevanduste kasutamine jätkub kavandatud ulatuses nende ammendumiseni;
- → olemasolevate kaevanduste laienemine peab lähtuma rohelise võrgustiku paiknemisest ning läbima keskkonnale ja rohelise võrgustiku toimimisele tekitatava mõju hinnangu;
- → tugialadel täpsustatakse maakasutus- jm tingimusi üldplaneeringute ja teiste rakendusvahenditega;
- → infrastruktuuri objektide kavandamisel peab vältima tugialade nn killustumist;

Rohelise võrgustiku tugialal kavandatavad tegevused ei tohi halvendada tugiala toimimist. Tekkivat negatiivset mõju peab vältima või võimalikult vähendama.

Rohelise võrgustiku koridoride üldised kasutamistingimused, mis on määratud teemaplaneeringuga „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused”:

- → rohelises koridoris säilitatakse olemasolevaid looduslikke alasid;
- → looduslike alade paiknemine ja osakaal täpsustatakse üldplaneeringutes;
- → määratletud aladel täpsustatakse maakasutus- jm tingimusi üldplaneeringute ja teiste rakendusvahenditega;
- → vältida paisude rajamist rohelise koridori staatuses olevatele vooluveekogudele, kui see halvendab rohelise koridori toimimist

Ojade, jõgede ja järvede kaldad tuleb säilitada võimalikult looduslikuna, et oleks tagatud bioloogiliselt mitmekesise ökotoni olemasolu ja säiliks seisu- ja vooluveekogude tähtsus ökoloogiliste koridoridena. Veekogude kallaste hooldamine ja kasutamine peab olema selline, et see muudaks võimalikult vähe veekogude looduslikku seisundit. Veekogude kuju (voolusängi) muutmine (lihtsustamine) enamasti vähendab nende ökoloogilist tähtsust rohelise võrgustiku osana.

Konfliktalad ja -juhud

Konfliktikohtades on oluline rakendada meetmeid rohelise võrgustiku toimimise tagamiseks.

- → Maanteede ületused:
  - oluline säilitada looduslikku taimkatet rohelise koridori ulatuses.
  - Maantee trassi lõikumisel rohelise võrgustikuga tuleb vajadusel tarvitusele võtta erimeetmed (nagu kiiruse piirangud, hoiatavad liikluskorraldusvahendid jne.) ning - rajatised (võrkaed, ulukitunnel, ökodukt, truubid jne.) loomade sõiduteele sattumise vältimiseks.
  - Infrastruktuuride projektlahendused peavad toetama rohelise võrgustiku toimimist antud kohas.
- → Rabade ja soode turbakasutus:
  - Uute turbatootmisalade rajamine rohelise võrgustiku tugialadele on vastuolus käesoleva teemaplaneeringu ja rohelise võrgustiku kontseptsiooniga. Olemasolevate turbatootmisalade laiendamine rohelise võrgustiku aladel peab olema piisavalt põhjendatud ja läbima keskkonnale tekitatava mõju hindamise.
- → Vooremaa:
  - Vooremaa voored ja järved on väga olulise tähtsusega piirkonna looduslike, maastikuliste ja rekreatiivsete väärtuste säilitamisel. Ehitusalade paiknemine või ehitiste rajamine selleks sobivatele voortele või järvede kallastele või nende lähedusse peab olema määratletud ja reguleeritud üldplaneeringutes.
  - Maavarade kaevandamine ei tohi vähendada Vooremaa maastikulist väärtust ja omapära.
- → Peipsi järve rannikupiirkond:
  - Rannikupiirkonnas on oluline surve ehitustegevuse näol. Teema läbitöötamiseks ja ehitustingimuste täpsustamiseks on otstarbekas algatada maakonna teemaplaneering. Samuti vajab piirkond täpsemat ja põhjalikumat käsitlust üldplaneeringu tasandil. Oluline on arvestada rannikuäärset, pikaajaliselt väljakujunenud asustuse eripära.

Väärtuslikud maastikud

Teemaplaneering toob välja järgmised **põhimõtted**, mida tuleb järgida väärtuslike **maastike kaitse ja hoolduse tagamiseks**:

- → säilitada traditsioonilisi kultuurmaastiku elemente, struktuure ja maakasutust; vajadusel ja võimalusel neid taastada;
- → säilitada põllumajandusmaastiku avatust ja vaateid väärtuslikele elementidele, eriti üldkasutatavate teede ääres;
- → sobitada uusi objekte (hooneid, rajatisi) ja maakasutust vanaga nii, et ei tekiks häirivat ebakõla ning et ei rikutaks pöördumatult neid väärtusi, mille pärast maastik välja valiti;
- → säilitada kultuurmaastikus looduslikke alasid;
- → hooldada ja korraldada intensiivselt kasutatavaid puhkealasid nii, et nende väärtus külastajate suure arvu tõttu ei kannataks;
- → maastikuhoolduskavad aitavad täpsustada ja säilitada maastike väärtusi.

Vooremaal on oluline tagada:
- ainulaadse maastikurajooni pinnavormide (voorte) säilitamine;
- maastiku küllaldane avatus ja vaadete olemasolu;

- järvede loodussõbralik majandamine.

Väärtuslike maastike kasutamistingimused, mis on määratud teemaplaneeringuga „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused”:

→ Väärtuslikel maastikel kavandatav tegevus peab tagama nendele maastikele omaste kultuurilis-ajalooliste, esteetiliste, looduslike, rekreatsiooniliste ja identiteediväärtuste säilimise;
→ Väärtuslike maastike kohta koostatakse maastikuhoolduskavad, milles täpsustatakse nende iseloomulikud väärtused ja säilitamiseks kasutatavad meetmed ning hooldussoovitused. Maastikuhoolduskavade koostamisel tehakse koostööd kohaliku omavalitsusega;
→ Väärtuslikel maastikel tehtavate tegevuste kavandamisel (sealhulgas ehitamisel) lähtutakse ülalkirjeldatud maastike kaitse ja hoolduse põhimõtetest;
→ Väärtuslikele maastikele ei rajata olulise ruumilise mõjuga objekte (Olulise ruumilise mõjuga objektide nimekiri. Vabariigi Valitsuse määrus 15. juuli 2003 nr 198);
→ Vooremaa maastikulise omapära säilitamiseks tuleb vältida maavarade kaevandamise rajamist voortele ja teisi voorte füüsilist kuju muutvaid tegevusi. Arvestades muuhulgas voorte avatust ja nende jälgitavust maastikus;
→ Lagunenud ja kasutuskõlbmatud tootmishooned ja mittekasutatavad rajatised (siloaugud, sõnniku-, kütuse-, kemikaalihoidlad jne) peab likvideerima või korrastama;
→ Elamiskõlbmatud hooned tuleb korrastada või lammutada.
→ Väärtuslikel maastikel tuleb säilitada maastiku väärtuste hindamise aluseks olnud komponendid, mis suurendavad maastike väärtusi ja omapära, nagu:
  - olemasolevate teede paiknemine;
  - hoonete paiknemine, (asustusstruktuuri väärtustamine);
  - erinevast ajastust pärit hooned, (arhitektuuri väärtustamine);
  - ajalooline kõlvikute jaotus, paiknemine ja suurus, (maakasutuse väärtustamine);
  - kultuuriloolised, tuntud isikutega seotud kohad, (kultuuripärandi väärtustamine);
  - pargid, üksikud puud ja puude grupid põldudel, haljastus, metsaribad (looduslikkuse väärtustamine);

Kõrge viljelusväärtusega põllumaad

Kõrge viljelusväärtusega on maakonnas määratud põllud, mille boniteet on vähemalt 50 hindepunkti. Nende alade kasutamistingimused on järgmised:

→ kõrge viljelusväärtusega põllumaad jäävad põllumajanduslikku kasutusse;
→ kõrge viljelusväärtusega põllumaad säilitatakse avatud maastikuna, nende metsastamine vm maastiku avatust kaotav tegevus peab toimuma üldplaneeringu alusel;
→ olemasolevaid maaparandussüsteeme säilitatakse ja hooldatakse.

Suurtes põllumajanduspiirkondades (Põltsamaa piirkond, Vooremaa) on oluline säilitada põldude läheduses olev looduslik taimkate, samuti üksikud puud ja puude grupid põldudel, hekid, metsaribad. Sellised loodusliku taimestikuga kaetud alad võimaldavad suurendada põllumajanduspiirkondade looduslikkust ja moodustavad kohaliku tasandi rohelise võrgustiku.

Teemaplaneering „Via Hanseatica arenguvööndi turismivõrgustik"
Maakonnaplaneeringu teemaplaneering "Via Hanseatica arenguvööndi turismivõrgustik" toetab Jõgevamaa Via Hanseatica mõjupiirkonna turismi arengueelduste realiseerimist, mille tulemusena paraneb maakonna turismipotentsiaali kasutamine. Teemaplaneering hõlmab ¾ Jõgevamaa territooriumist ja keskendub Via Hanseatica arengukoridoris ehk Peipsi- ja Jõgeva piirkonda jäävates omavalitsustes asuvate turismisihtalade arenguvisioonide, profiili, arenguvõimaluste ning arengutingimuste kehtestamisele. Teemaplaneeringu eesmärgiks on läbi ruumilise planeerimise suurendada võimalusi Peipsi piirkonna turismialase potentsiaali kasutamiseks.

Teemaplaneeringu visioon 2020 - Jõgevamaa on terviklikult ja jätkusuutlikult arenenud turismipiirkond, mille moodustavad maakonnas tasakaalustatult jaotunud ning üksteist temaatiliselt täiendavad tõmbekeskused ja turismiobjektid.

Dokumendis on esitatud seitse maakondlikku turismiarenduse strateegilist prioriteeti, mille üheaegne rakendamine aitab läheneda seatud visioonile ning pikemas perspektiivis see ka saavutada:

- → ruumiliselt tasakaalustatud, multipolaarne turismiarendus;
- → positsioneerumine mitmekülgse ja võimalusterohke turismipiirkonnana;
- → Eesti-sisese konkurentsieelise saavutamine loodus-, kultuuri- ja sporditurismi valdkondades;
- → turismiettevõtluse konkurentsivõime tõstmine;
- → tõhusa maakondliku turismiinfovõrgustiku rajamine;
- → turismialased koostöövõrgustikud maakonnas ja naaberpiirkondadega;
- → turismiarenduse ja -turunduse tõhus korraldus.

Arvestades Eesti tänast turismimaastikku ning Euroopa turismi arengusuundi, nähakse enim võimalusi nn alternatiivturismi valdkondades. Läbiviidud situatsioonianalüüs kinnitas Jõgevamaa eeldusi mitme alternatiivturismi niši arendamiseks (vt. Joonis 4).

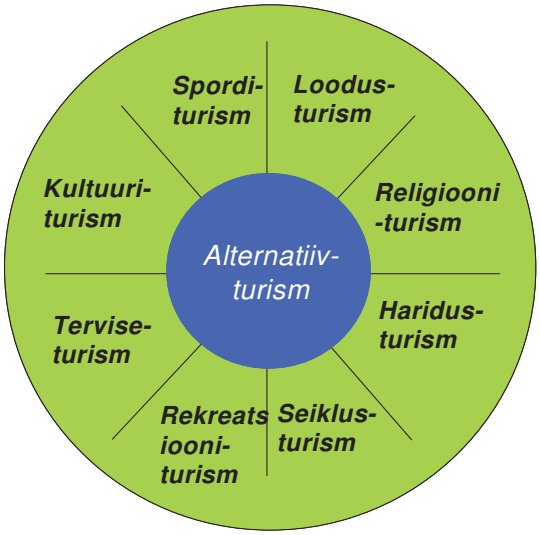

Joonis 4. Jõgevamaa alternatiivturismi nišid *(väljavõte maakonnaplaneeringu teemaplaneering "Via Hanseatica arenguvööndi turismivõrgustik")*

Lähtuvalt situatsioonianalüüsist ning võimaldamaks maakondliku turismiarenduse Visiooni 2020 täitmist, näeb teemaplaneering ette kehtestada Jõgevamaal 17 turismiarenduse sihtala. Torma valla territooriumile jääb nendest 4 (vt. Tabel 1 ja Joonis 5).

Tabel 1. Turismiarenduse sihtalad Torma vallas

ID	Nimi	KOV	Pindala (km^2)
11	Reastvere	Torma v.	33,45
14	Torma - Tarakvere	Torma v., Saare v.	13,07
15	Vaiatu - Rääbise	Torma v.	14,11
17	Võtikvere	Torma v.	2,28

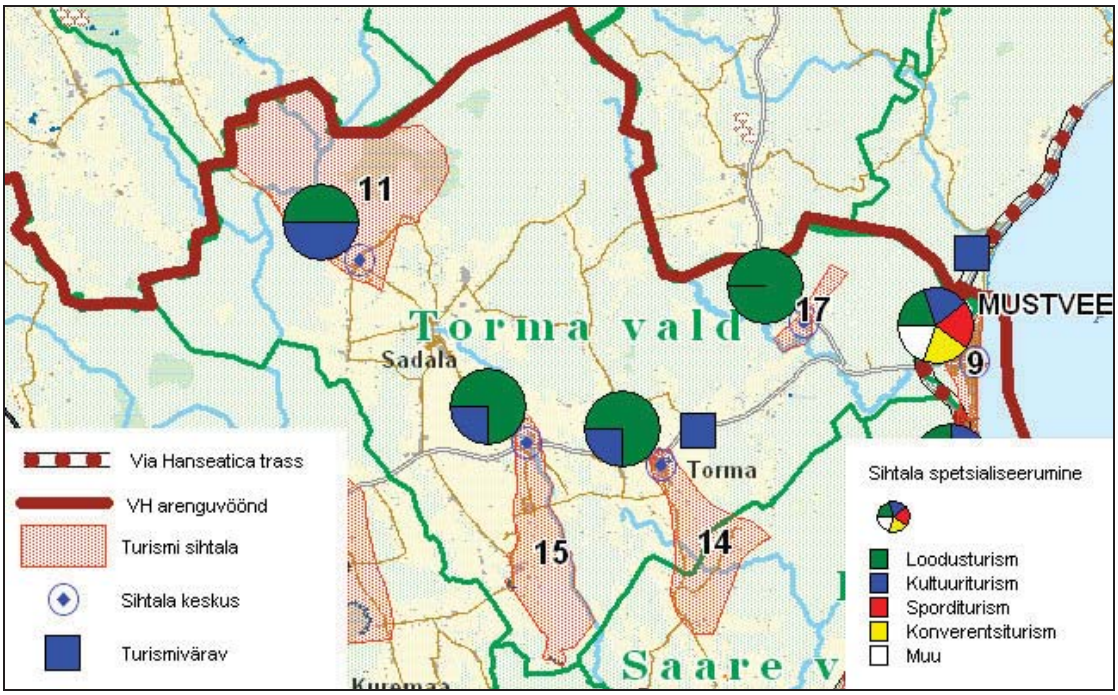

Joonis 5. Turismiarenduse sihtalad Torma vallas *(väljavõte maakonnaplaneeringu teemaplaneering "Via Hanseatica arenguvööndi turismivõrgustik")*

Koostamisel on **teemaplaneering „Sotsiaalne infrastruktuur"**, mille koostamisel analüüsitakse põhiliselt igapäevaste teenuste kättesaadavust ning kavandatakse meetmed nende edasise kättesaadavuse tagamiseks (optimeerimine, transpordisüsteemi korraldamine). Planeering käsitleb eelkõige neid teenuseid, mida inimene vajab regulaarselt oma elukohas: haridusteenus, arstiabi, samuti seltsimajad jms.

1.3.4 Torma valla arengukava

Torma vallal on kehtiv arengukava 2007-2013, mille eesmärgiks on määratleda valla arengusuunad ja arendustegevused perioodil 2007-2013 ning saavutada Torma valla tasakaalustatud areng.

Torma valla arengukava toob valla 2013. aasta arenguvisioonina välja järgmised aspektid:

- → Torma vald on terviklik ja igakülgselt arenenud omavalitsusüksus, kus on olemas elanike vajadustele vastav turvaline inim- ja loodussõbralik elukeskkond.
- → Torma vald on parim koht elamiseks, mida on arendatud läbi mõtestatud planeerimistegevuse, kaalutletud investeeringute ja tasakaalustatud ruumilise arengu ning kus on toimiv majandus ja atraktiivne ettevõtlus- ja elukeskkond.
- → Torma vallas koolides on kvaliteetne ja motiveeriv õpikeskkond.
- → Torma vallas on toimiv sotsiaalhoolekandesüsteem ning esmatasandi arstiabi on kõigile abivajajatele kätte saadav.
- → Torma vallaruum on heakorrastatud ja miljööväärtuslik, kus on võimalik sisukalt aega veeta.

2. Olemasolev olukord

2.1 Funktsionaalsed seosed

Peamisteks Torma valda läbivateks ning lähimate keskustega ühendavateks maanteedeks on valda ida-läänesuunaliselt läbiv **Jõgeva-Mustvee tugimaantee** (36) ja idaservas kulgev **Jõhvi-Tartu-Valga põhimaantee** (3). Jõgeva-Mustvee teest lähtuvad peamised valla eri osi ühendavad vähema tähtsusega kohalikud teed ning **Rakvere-Luige tugimaantee** (21). Torma valla geograafilisest paiknemisest tulenevalt on vald funktsionaalselt tihedaimalt seotud maakonnakeskuse **Jõgevaga** (25 km), **Mustvee** linnaga (12 km) ning Lõuna-Eesti regionaalse keskuse **Tartuga** (54 km). Sellised seosed tulenevad antud linnade lähedusest ning heast transpordiühendusest.

Torma vald jaguneb Jõgeva ja Mustvee mõjualade vahel. Jõgeva ja Mustvee linna on koondunud tootmis- ja teenindussfäär ning need on Torma valla elanikele olulisteks era- ja avalike teenuste pakkujaks. Mustvee linna arengukavas on märgitud, et üks arengu eeldustest on koostöö Torma vallaga. Maakonnaplaneeringus märgitud kolmanda maakonna piirkondliku keskusega – Põltsamaaga - võib seostatust lugeda nõrgemaks, kuna sarnasel tasemel teenuste pakkumise puhul eelistavad elanikud lähemal paiknevaid keskusi. Teenuste kõrval seovad valda ja linnasid ka linnades paiknevad töökohad.

Valla läheduse tõttu Tartu linnale on valla elanikkonnal suhteliselt hea ligipääs kõrgemat liiki teenustele (nt. meditsiin, kõrgemad õppeasutused, kultuur), mida pakub regionaalne keskus ning samuti spetsiifilisemat kvalifikatsiooni nõudvatele töökohtadele.

Kuna riigi põhimaanteed läbivad Torma valla ida- ja keskosa, on ühendus põhiliste keskustega parim transpordikoridori vahetus läheduses ning valla põhjaosa seostatus keskustega on nõrgem.

2.2 Planeeringuala asend ja põhistruktuur

Torma vald asub Ida-Eestis, Jõgeva maakonna kirdeosas, Jõhvi-Tartu ja Jõgeva-Mustvee maantee ristumiskoha lähedal. Torma valda ümbritsevad Mustvee linn, Saare, Palamuse, Jõgeva ja Kasepää vald ning Lääne-Virumaalt Rakke, Väike-Maarja, Laekvere vald, Ida-Virumaalt Avinurme ja Lohusuu vald. Torma valla pindala on 349,3 km², mis moodustab 13,4 % Jõgevamaast. Maksimaalne pikkus põhja-lõuna suunal on 24 km ja laius 31 km.

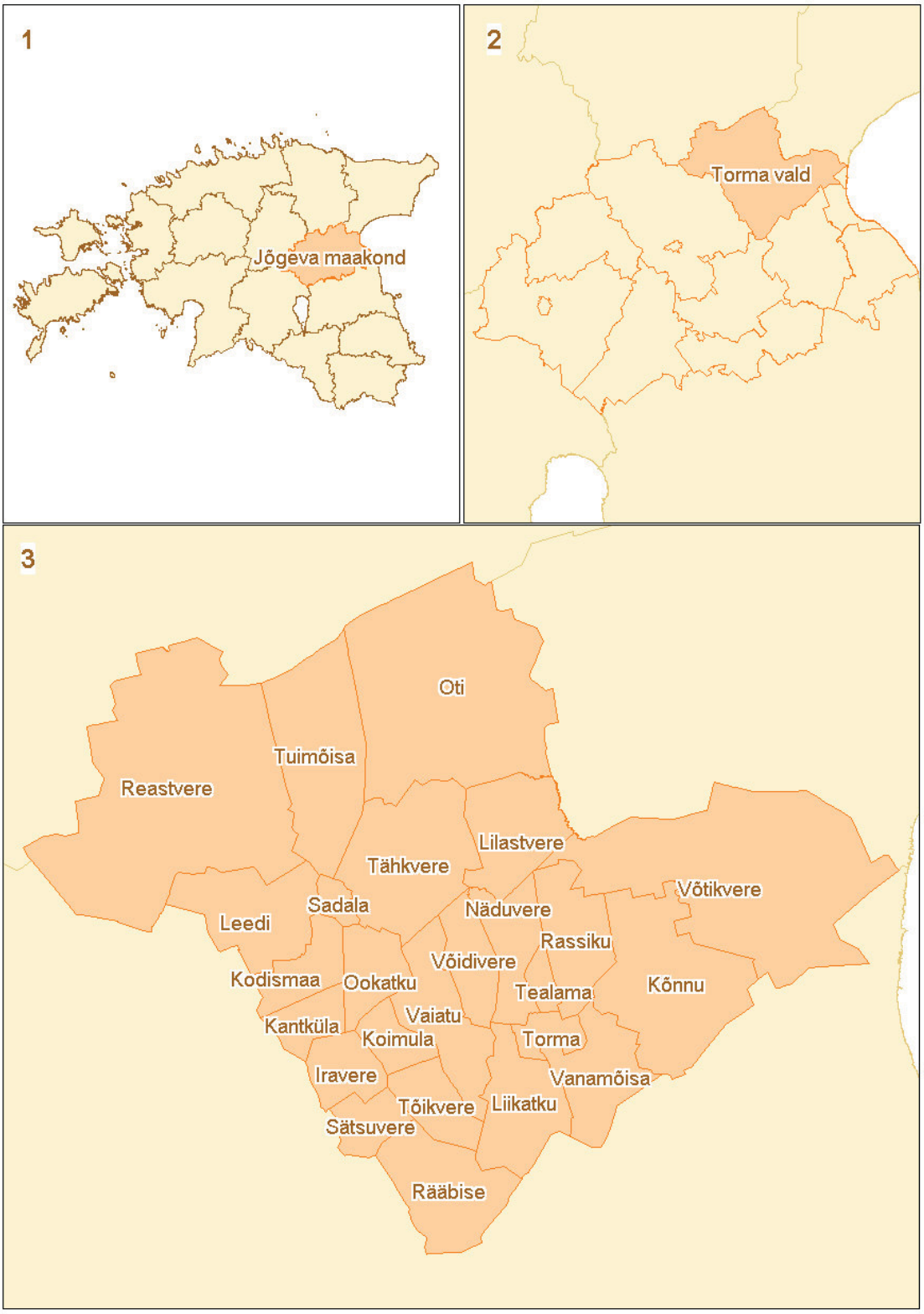

Joonis 6. Torma valla paiknemine ja asulad

Valla **rahvaarv** 01.01.2007 seisuga oli **2407** inimest, mis moodustab u 6,6 % Jõgevamaa rahvastikust. Elanike arvu järgi on Torma vald Jõgeva maakonnas suuruselt viies ja Eestis keskmine vald. Valla asustustiheduseks on 6.89 in/km² kohta, mis on maakonna valdade keskmisest asustustihedusest poole väiksem (14.7 in/km²). Torma valla asutustihedus on väiksem ka Eesti valdade keskmisest rahvastikutihedusest (10.5 in/km²).

Valla **halduskeskuseks** on **Torma.** Vallas koosseisus on **2 alevikku** ja **23 küla**. Valla peamised keskused on Torma ja Sadala alevikud, kuhu on koondunud nii teenindussfäär, samuti lasteasutused (koolid, lasteaed üksnes Tormas) ning tervishoiuasutused (perearstikeskused). Maakonnaplaneeringu järgi on **Torma ja Sadala kohalikud keskused**, mis peavad tagama vallaelanikele avaliku sektori põhiteenuste (põhiharidus, arstivastuvõtupunkt, raamatukogu, lasteaed, sidejaoskond, kohaliku halduse asutus) kättesaadavuse. **2001.a. maa korralise hindamisega on jäetud tiheasustusega alaks ainult Torma alevik.**

Asustuse kujunemislugu ja struktuur. Ajaloolisel Tartumaal paiknev Torma Kihelkond on rikka vaimse ja kultuurilise pärandi asustusala. Torma nime on esimest korda mainitud 1210 vene kroonikas. Arvukad arheoloogiamälestised (mitu linnamäge, asulakohad, kivikalmed, ohvri- ja kultusekivid) tõendavad küllalt varajast tihedat asustust. Torma kirikukihelkond, keskajal nimetati Tormat Capescever, asutati 13. sajandi esimesel poolel Vaiga väikemaakonna (muinaskihelkonna) ida- ja kirdepoolsete alade baasil. Üle poole kihelkonnast hõlmas nüüdse Jõgevamaa ning põhjapoolsed hõreda asustusega osad jäid Avinurme ja Lohusuu valda kaasaegsel Ida-Virumaal.

Torma valla muinasaegseteks asustuskeskusteks olid Torma ja Reastvere piirkonnad. Enamik valla alast kuulus Torma ja Laiuse kihelkonda. Kujunes välja 10 mõisat –Torma, Tõikvere, Võtikvere, Tarakvere, Vaiatu, Kõnnu, Leedi, Rääbise, Laiuse-Tähkvere ja Reastvere mõis (vt. Jooni 7).

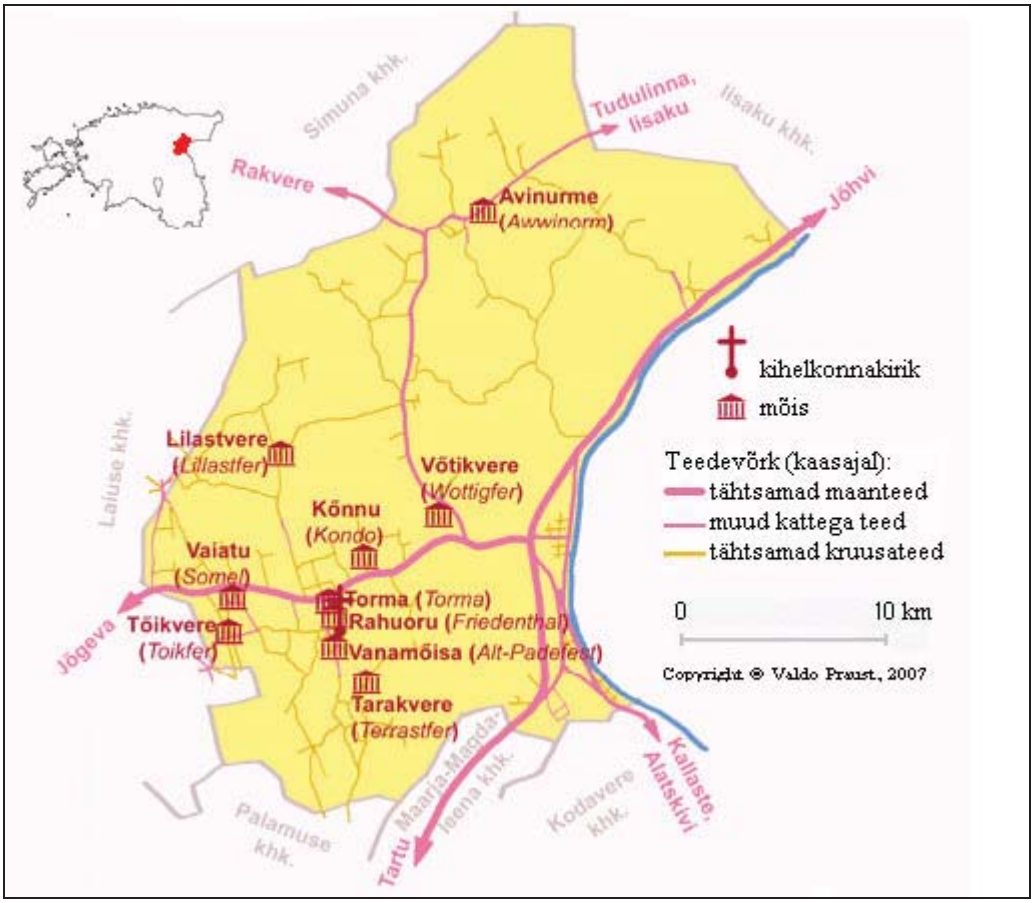

Joonis 7. Torma kihelkond *(Allikas: www.mois.ee)*

Halduslikult tekkis Torma vald 1892. ja 1893. aastal endiste Võtikvere, Kõnnu, Torma, Vaiatu, Rääbise ja Tõikvere valdade ühinemise teel. Torma nime sai vald endale vallavolikogu soovil, mis 26. jaanuaril 1924. aastal kinnitati ka siseministri poolt. Torma vald asus Põhja-Tartumaal Torma kihelkonna tsentrumis pindalaga ligikaudu 124,3 km^2. Piirid puutusid kokku Avinurme, Sadala, Laiuse, Kuremaa, Voore ja Kasepää vallaga ning Mustvee linnaga. Vallamaja, Torma 6-klassiline algkool, rahvamaja, ühispank, majandusühing ja Torma rajooni konstaabel asusid Lullikatku külas. Valla nimi eksisteeris kuni 1950. aastani, seejärel kujundati uued nõukogulikud haldusstruktuuri üksused – külanõukogud. 1976. a juulis likvideeriti Sadala külanõukogu, mis liideti Torma külanõukoguga. Asukohaks jäi Torma alevik. 12. detsember 1991. aastal kinnitati Torma valla omavalitsuslik staatus ning vald sai omavalitsusliku haldusüksuse õigused.

Torma valla **asustusstruktuur**i tekkimisel on olnud oluline roll looduslikel ja maastikulistel tingimustel. Valla läänepoolne osa jääb Vooremaa viirgmaastikku. Seal ei esine küll tüüpilisi voori, kuigi loode-kagu suund maastikus on jälgitav. Nii on valla asustus ja teedevõrk kohanenud viirulise reljeefi järgi. Külad paiknevad voore lael või nõlval **rida- ja ahelküladena**, mille tavaline pikkus on 3-4 km. Külade selline asend on sügava loodusliku põhjendusega: nii on põhjavesi kättesaadaval ning kasutatakse kõlvikuid kõige otstarbekamalt (voorel lael põllumaad, allpool nõgude suunas heina- ja karjamaad).
Voortevahelistel moreentasandikel leidub **hajakülasid**. Endiste kihelkonnakeskuste ja mõisasüdamike ümber on tekkinud kompaktsed

sumbkülad. Valla idapoolne osa jääb Alutaguse madalikule, mida iseloomustab metsade ja soode rikkus ning hõre inimasustus. Idapoolne asustus on koondunud kõrgematesse kohtadesse ning teede lähedusse. Seal võib eristada rida- ja ahelkülasid.

Külatüüpides on tänapäeval tihtipeale keeruline välja tuua nn „puhast külatüüpi" kuna koos põhiliste elatusalade ja tootmise arenemisega on aegade jooksul muutunud nii asulate suurus, vorm ja välisilme kui ka nende paiknemine ja levik. Asulavormid ei ole seega midagi muutumatut, vaid nad kujunevad ümber koos ühiskonna ja majanduse muutumisega. Seepärast on oluline väärtustada ajaloolisi külatüüpe. Järgnevalt on välja toodud küladenäited, mis vallas kõige paremini illustreerivad erinevaid külatüüpe (vt. Joonis 8, 9, 10).

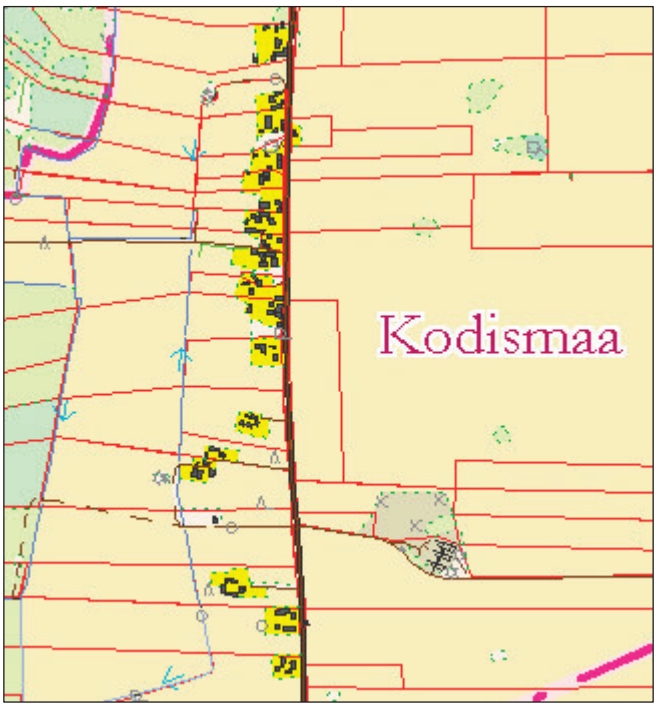

Joonis 8. Ridaküla - Kodismaa küla

Ridakülas paiknevad õued enamasti üsna tihedalt üksteise kõrval, moodustades kompaktse, ümbritsevatest kõlvikutest eralduva külaala. Üldkujult on ridakülad üsna varieeruvad. Väikesed ridakülad on pea alati sirged, kuid pikemad on paljudel juhtudel enam või vähem kõverad. Tavaliselt asuvad õued ühel pool talusid ühendavat teed, vastu karja- ja heinamaid, kuna teisel poole teed laiuvad põllud. Leidub ka selliseid ridakülasid, kus teisel pool teed asus talude põhirea vastas üksikud õued või õued paiknesid kahel pool teed. Ridakülale on iseloomulik ka piklikest siiludest koosnev kruntide struktuur.

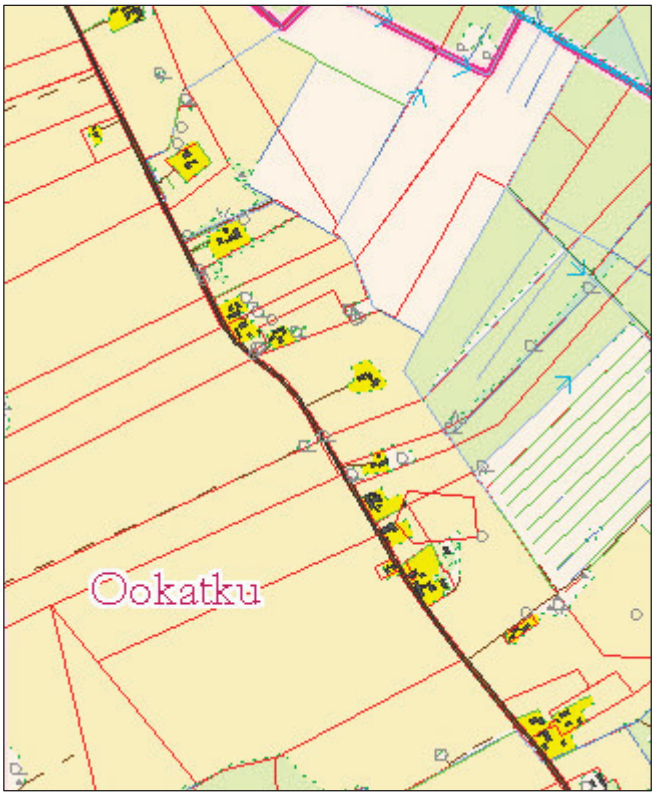

Ahelkülad, kuuludes õuede asetuse poolest piki teid, põlluservi ja veekogude kaldaid ridajate külade hulka, erinevad ridaküladest eelkõige kompaktse külaala puudumisega. Ahelkülades asuvad õued üksteisest mõnevõrra kaugemal, nii et nende vahele jääb väiksemaid või suuremaid põllu- ja heinamaatükke ning kopleid. Ahelkülades asuvad taluõued 100-200 m kaugusel üksteisest. Rida- ja ahelküla omavaheline seos on ilmne, seda enam, et teatud tingimustel võib ridaküla muutuda ahelkülaks ja vastupidi. Seepärast võib neid vaadelda ühtse ridaja vormi variandina.

Joonis 9. Ahelküla - Ookatku küla

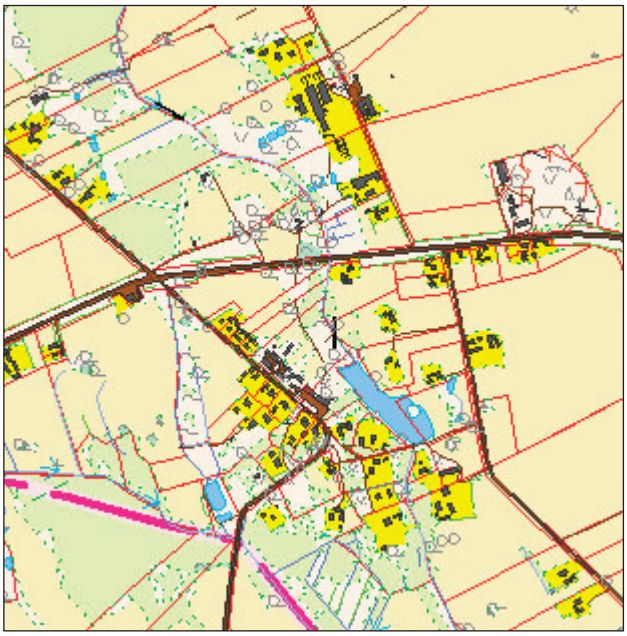

Sumbküla iseloomulikuks jooneks on ühtne, kõigist kõlvikutest selgelt eralduv ala, kuhu on koondunud kõik (või peaaegu kõik) avarad, korrapäratu hoonestusega õued koos aiamaadega. Harilikult asuvad sumbkülad põllumassiivi servaalal, olles kahest-kolmest küljest piiratud põldudega, või ka väiksemate põllualade keskel. Sumbkülade plaanis on küllaltki märgatavaid erinevusi külaala kujus, planeeringus (teed, väljakud) ja hoonestuse tiheduses, mis on olnud aluseks mitmesuguste variantide eristamiseks. Nii on eristatud tihedat, hõredat sumbküla ning sumbahelküla.

Joonis 10. Sumbküla – Vaiatu küla

Joonis 11. Hajaküla - Tuimõisa küla

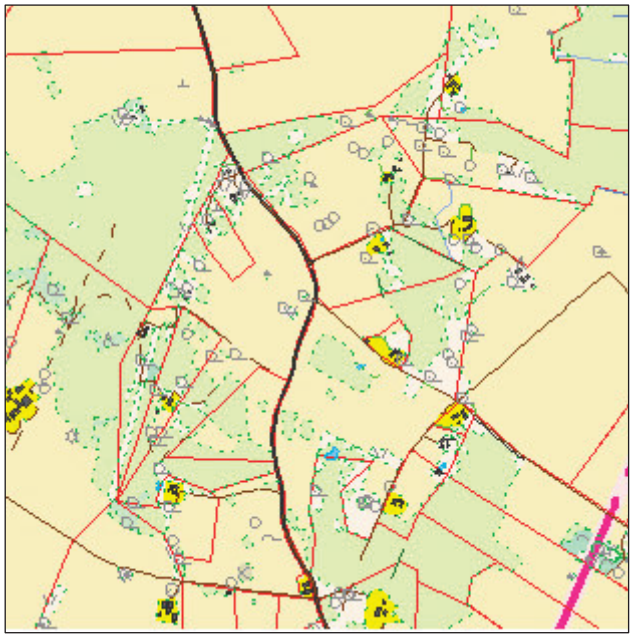

Hajaküladele on iseloomulik õuede korrapäratu asend, kuid erinevalt sumbküladest ei moodusta õued koos neid ümbritsevate aiamaadega ühtse, põllumassiivist eralduvat külaala, vaid paiknevad üksteisest kaugemal, laiali põldude vahel ja serval, samuti lähemate karja- ja heinamaade vahel. Hajaküla üksikute elamute kaugus ei ulatu üle 0,5 kuni 1 kilomeetrini. Kõikide talude põllud on omavahel pidevas seoses. Hajakülades ei paiknenud õued sugugi ühtlaselt üle kogu küla territooriumi, vaid olid koondunud põllumaade lähedusse. Olenevalt viimaste tükeldatusest ja paigutusest moodustasid taluõued kohati väikesi hõredaid rühmitusi, eriti suuremates külades.

Torma valla sümboolika

Vapil on kujutatud rohelisel kilbil hõbedane rist, millest üleval kaks hõbedast ristikulehte, sinisel tüve osal hõbedased juured. Rist juurtega sümboliseerib Torma sajanditepikkust haridusteed ja jäädvustab maarahva järjepidevust läbi sündmusterohke ajaloo paganausust kristluseni. Sama sümbol näitab Torma valda, kui kunagist majanduslikult jõukat ja edasijõudnud piirkonda, kus ristuvad tähtsad maanteed. Ristikulehed sümboliseerivad Tormat, kui põlist põllumajanduspiirkonda, kus läbi aegade on säilinud taime- ja loomakasvatus.

Torma vapp

Torma lipp

Torma valla tunnuslause

ADRA JA SULEGA
JAKOBSONI VAIMUS

Arengueeldused:
- paiknemine maakonnakeskuse Jõgeva ja regionaalse keskuse Tartu läheduses (teenused, töökohad);
- valda läbiv maantee võimaldab kiiret ühendust keskustega.

Kitsaskohad:
- enamiku külade rahvaarv väheneb;
- ühendus suuremate keskustega on hea transpordikoridori vahetus läheduses, kuid valla põhjaosa seostatus keskustega on nõrgem;
- ebaühtlane asustus - kesk- ja lõunaossa tihe, valla põhjaosas, mis on soine ja metsane, hõre.

Alapeatükis kasutatud materjalid:
Üldandmed vallast
Torma valla arengukava 2007-2013
www.mois.ee
Kas tunned maad. Eilart, J., Kuusik.J. jt.1965
Statistikaameti andmed
Vooremaa. H. Remmel 1978.

2.3 Sotsiaalne ja majanduslik keskkond

2.3.1 Elanikkond

Torma valla rahvaarv 01.01.2007 seisuga oli **2407** inimest, kellest 1157 olid mehed ja 1250 naised. Rahvastikupüramiidi kuju meeste osas vanusgrupiti on veidi lähedasem klassikalisele, samal ajal kui naiste jagunemine on hoopis ebastabiilsem. Vanusgruppide 25-29, 30-34 ja 35-39 väiksem osatähtsus viitab tõenäoliselt tõsiasjale, et noored ei pöördu peale õpingute lõppu tagasi valda, vaid lahkuvad maapiirkonnast parema asukoha ja suurema tulukusega keskustesse. Eeldused tööealiste vanusegrupi juurdekasvuks on lähiaastatel head, juhul, kui noored valda jäävad, sest 15-19 aastaste vanusegrupi osakaal on märkimisväärne, kuid ootused tühistab jällegi järgmiste vanusegruppide väike osatähtsus. Alates 65-69 vanusgrupist suureneb naiste osakaal, mis on seletatav naiste kõrgema elueaga. Laste osatähtsus on väiksem võrreldes pensioniealiste osatähtsusega, vastavalt 14 % (341 vanuses 0-14) ja 20 % (495 vanuses 63+) kogurahavastikust. Laste ja pensioniealiste osatähtsuse jagunemine on sarnane Eesti maavaldade keskmisega, mis on siis vastavalt 16 % ja 19 %. Väikesearvuline on väikelaste vanusgrupp, seega mujal Eestis levinud vanemapalgast tulenev sündimuse kasv ei ole Torma vallas täheldatav.

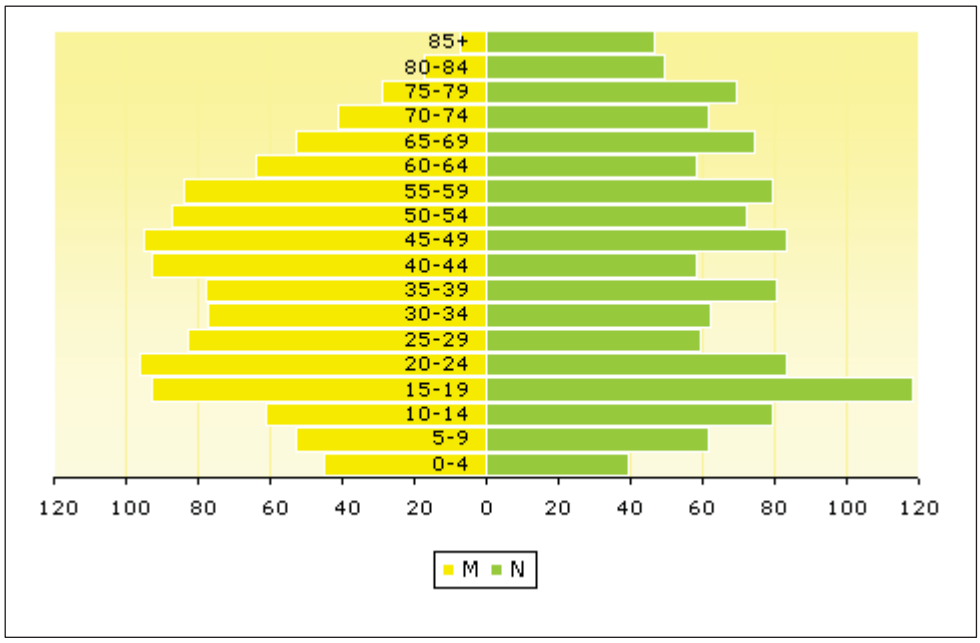

Joonis 12. Torma valla rahvastikupüramiid 2007 *((Andmed valla rahvastikuregistrist 22.11.2007 seisuga)*

Torma valla rahvastik väheneb aasta aastalt sarnaselt teiste Eesti maavaldadega. Kui aastal 2000 oli rahvastiku arv vallas 2729, siis aastal 2007 elas vallas 2407 inimest (andmed valla rahvastikuregistrist), seega võrreldes 2000. aastaga on rahvaarv vähenenud 12 % ehk 322 inimese võrra (vt. Joonis 14).

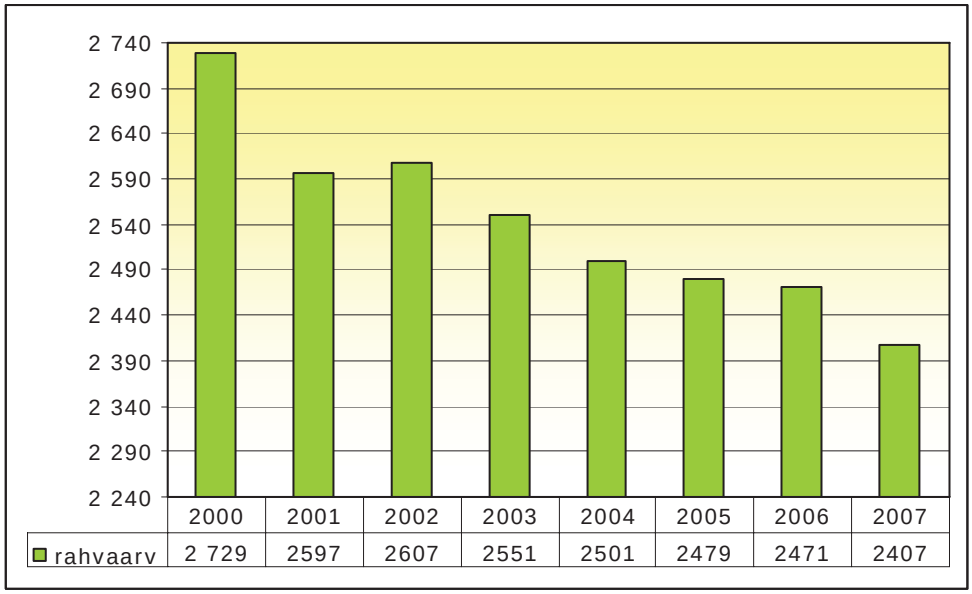

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
rahvaarv	2 729	2597	2607	2551	2501	2479	2471	2407

Joonis 13. Valla rahvastikudünaamika aastatel 2000-2007 *(Andmed valla rahvastikuregistrist 22.11.2007 seisuga)*

Alates aastast 1993 on vallas surmad ületanud sünni (vt. Joonis 15). Aastast 2000-2006 on vallas sündinud 167 ja surnud 287 inimest (andmed vallast). Vähenemistrend on tingitud eelkõige negatiivsest loomulikust iibest. Seoses rahvastiku vananemise ja noorte lahkumisega vallast jääb sündimus ilmselt edaspidigi madalaks.

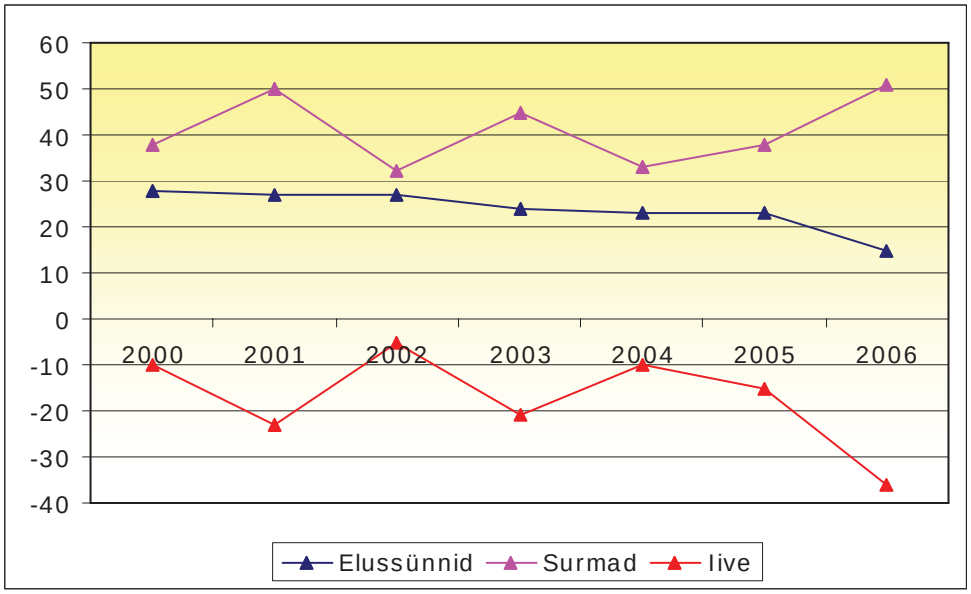

Joonis 14. Sünnid ja surmad Torma vallas *((Andmed valla rahvastikuregistrist 22.11.2007 seisuga)*

Torma vallas on rändesaldo olnud aastati küllaltki kõikuv. Vallast lahkujaid on olnud kuni 2002. aastani rohkem kui valda saabunuid, mistõttu rändesaldo oli negatiivne (vt. Tabel 2). Kuigi viimase 2 aasta jooksul on rändesaldo olnud positiivne, toob negatiivne iive kaasa rahvaarvu vähenemise.

Tabel 2. Ränne: saabunud, lahkunud ja saldo

Aasta	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Saabus	54	50	50	74	46	67	53
Lahkus	109	61	143	57	74	49	43
Saldo	-55	-11	-93	17	-28	18	10

(Andmed valla rahvastikuregistrist 22.11.2007 seisuga)

Ruumilisest aspektist lähtuvalt kirjeldab Tabel 3. külade rahvastikumuutusi üldiselt. Tabelist selgub, et viimase kolme aastaga on enamikus külades toimunud rahvastiku vähenemine või on rahvaarv püsinud muutumatuna. Enim on antud perioodil vähenenud Sadala aleviku elanike arv. Teisalt on antud perioodil ka osade külade rahvaarv tõusnud, nt. Tähkvere ja Koimula külas.

Tabel 3. Elanike arv ja muutus asulate järgi 2001-2007

Jrk	Asula	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Muutus 2001-2007
1	Iravere küla	28	28	31	29	27	28	28	0
2	Kantküla küla	101	101	97	94	94	95	90	-11
3	Kodismaa küla	47	50	47	45	43	43	45	-2
4	Koimula küla	44	48	51	57	57	57	54	10
5	Kõnnu küla	128	132	130	115	121	121	116	-12
6	Leedi küla	100	99	92	87	85	86	82	-18
7	Liikatku küla	27	30	28	27	29	29	27	0
8	Lilastvere küla	44	44	44	40	39	37	34	-10
9	Näduvere küla	53	57	53	49	46	46	45	-8
10	Ookatku küla	64	63	53	51	51	49	44	-20
11	Oti küla	9	9	9	17	17	17	17	8
12	Rassiku küla	11	11	11	11	11	11	11	0
13	Reastvere küla	66	63	63	61	56	54	56	-10
14	Rääbise küla	124	120	112	109	111	106	97	-27
15	**Sadala alevik**	**378**	**372**	**364**	**358**	**356**	**344**	**341**	-37
16	Sätsuvere küla	24	23	20	19	19	24	23	-1
17	Tealama küla	15	14	14	14	14	13	11	-4
18	**Torma alevik**	**607**	**606**	**598**	**580**	**574**	**581**	**584**	-23
19	Tuimõisa küla	43	41	41	41	43	44	42	-1
20	Tõikvere küla	153	157	151	155	155	158	145	-8
21	Tähkvere küla	106	104	118	115	110	111	115	9
22	Vaiatu küla	206	200	204	202	197	203	192	-14
23	Vanamõisa küla	75	80	74	79	79	78	77	2
24	Võidivere küla	31	36	34	35	34	33	31	0
25	Võtikvere küla	113	119	112	111	111	103	100	-13
	Kokku:	**2597**	**2607**	**2551**	**2501**	**2479**	**2471**	**2407**	**-190**

(Andmed valla rahvastikuregistrist 22.11.2007 seisuga)

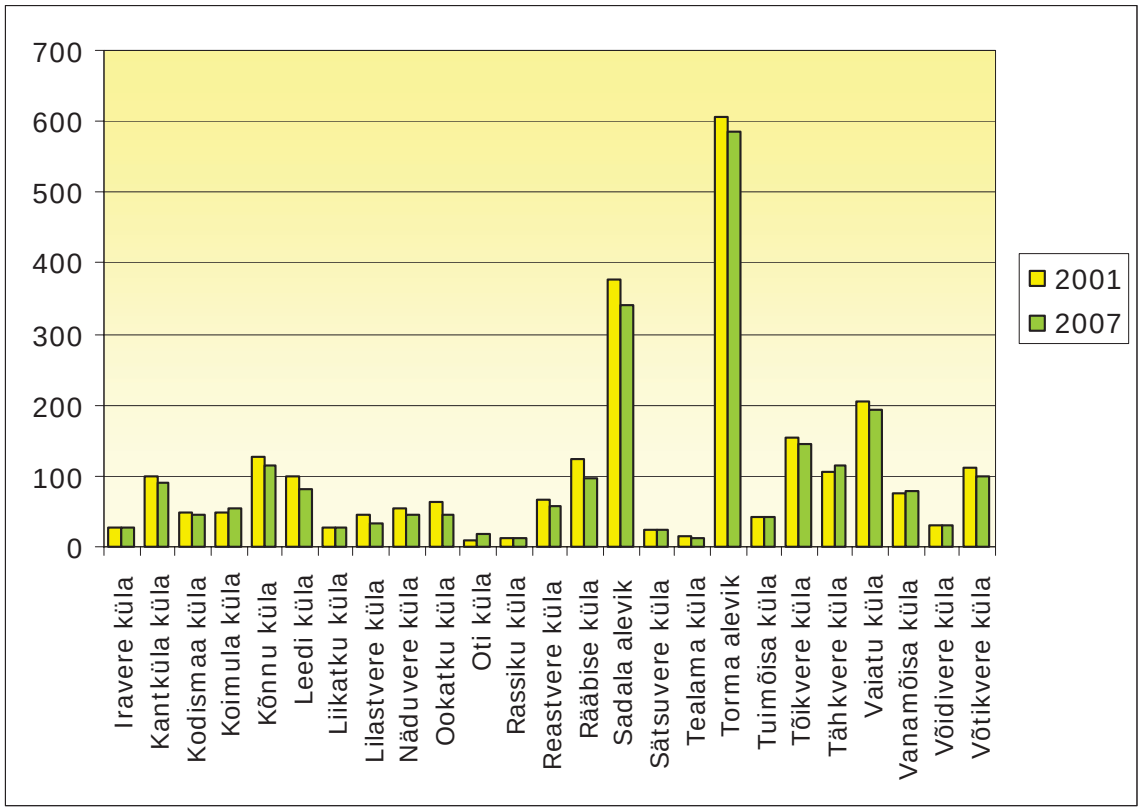

Joonis 15. Elanike arv ja muutus asulate järgi ajavahemikus 2001-2007

Arengueeldused:
- hetkel arvukas vanemate tööealiste vanusegrupp;
- eeldused tööealiste vanusegrupi juurdekasvuks on lähiaastatel suhteliselt head.

Kitsaskohad:
- rahvastiku vananemine (suremus ületab sündimuse);
- noorte lahkumine vallast.

Kasutatud materjalid:
Valla üldandmed
Statistikaameti andmed
Torma valla arengukava 2007-2013

2.3.2 Tööhõive ja ettevõtlus

Tööhõive
Vallast laekunud andmete põhjal oli 2006. aastal valla elanikkonnast tööealisi 1334 (54,2 %) inimest ja mittetööealisi 1128 (45,8%) kelle hulka kuuluvad lapsed, õpilased ja vanurid. Jõgeva maakonna maavaldade keskmised on vastavalt 59,1 % ja 40,9 %.

Valdav osa ettevõtetest asub Torma alevikus. Planeeringualal asuvatest ettevõtetest on enam põllumajandustootmise ning jaekaubanduse ja teenindusega tegelevaid ettevõtteid (vt. Joonis 17). Piirkonna suurimad tööandjad on põllumajandusettevõtted.

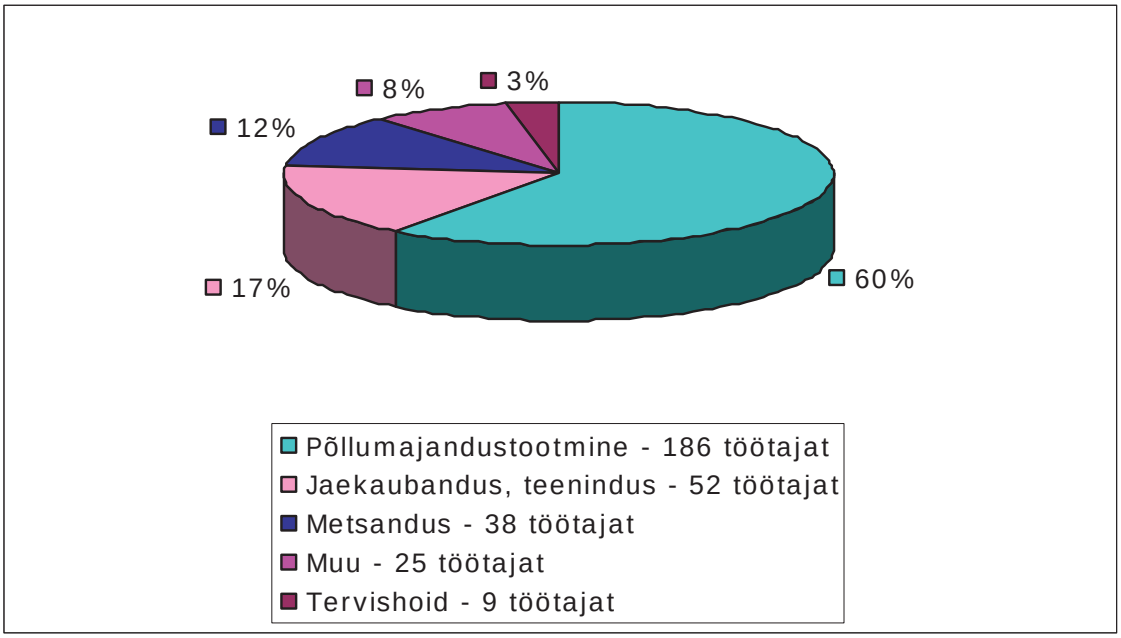

Joonis 16. Ülevaade Torma valla ettevõtete tegevusaladest *(andmed vallast)*

Suurematelt tööandjatelt vallas on OÜ Sadala Agro (68 töötajat), Torma Põllumajandusosaühing (56), Torma Vallavalitsus koos allasutustega (117 töötajat) ja Kungla Agro OÜ (30 töötajat) (vt. Tabel 5,6).

Registreeritud töötuse tase vallas on aastatel 2002-2006 **langenud**, töötute arv jaanuaris 2002 oli 246 inimest, 2006. aasta jaanuariks oli registreeritud töötuid 15 (andmed vallast). Registreeritud töötus ei peegelda tegelikku olukorda, kuna elanikud ei registreeri end alati töötuteks.

Peamine probleem tööhõives on see, et külad asuvad keskusest, võimalikest töökohtadest, kaugel. Piirkonna suurimad tööandjad on enamuses põllumajandusega tegelevad ettevõtted, kus madalad palgad, mis raskendab elanike toimetulekut maal.

Tabel 4. Ülevaade Torma vallas tegutsevatest ettevõtetest ja nende tegevusaladest (seisuga november 2007)

Nr	Ettevõte	Asukoht	Tegevusala	Tööta-jate arv
1	OÜ Sadala Agro	Sadala	Põllumajandustootmine	68
2	Torma Põllumajandusosaühing	Torma	Põllumajandustootmine	56
3	Rääbise Põllumajanduse Osaühing	Tõikvere	Põllumajandustootmine	9
4	Osaühing Vaiatu Agri	Torma	Põllumajandustootmine	6
5	Kungla Agro OÜ	Rääbise	Põllumajandustootmine	30
6	Raja Potato OÜ	Tõikvere	Põllumajandustootmine	3
7	Osaühing Torma Tuhlis	Torma	Põllumajandustootmine	1
8	I.D.Ehakos OÜ	Kõnnu	Põllumajandustootmine	5
9	OÜ Sadala Piim	Sadala	Põllumajandustootmine	8
10	Sawmill of Sadala OÜ	Sadala	Puidu kokkuost ja töötlemine	10
11	AS Folie MP	Torma	Puidu kokkuost ja töötlemine	17
12	Puitmeister OÜ	Torma	Puidu kokkuost ja töötlemine	8
13	Osaühing Master Trade	Sadala	Ehitus	3
14	OÜ Amestop	Torma	Teenindus	10
15	OÜ Maksibussid	Sadala	Teenindus	1
16	A-Trükk	Torma	Teenindus	4
17	Osaühing Demos Audit	Torma	Teenindus	6
18	Julia Saks Eraambulatoorium	Torma ja Sadala	Tervishoid	2
19	Torma Ambulatoorium OÜ	Torma	Tervishoid	7
20	Eesti Post AS Torma Postkontor	Torma	Sideteenused	5
21	Eesti Post AS Sadala Postkontor	Sadala	Sideteenused	1
22	Osaühing Rauduks	Torma	Tööstus	9
23	OÜ Torma Soojus	Torma	Teenindus	4
24	OÜ Sadala Küte	Torma	Teenindus	2
25	FIE Tiina perejuuksur	Torma	Teenindus	1
26	FIE Valve Teppan juuksuriteenused	Sadala	Teenindus	1
27	Jõgeva Majandusühistu Kungla kauplus	Rääbise	Jaekaubandus	3
28	Jõgeva Majandusühistu Torma kauplus	Torma	Jaekaubandus	4
29	Jõgeva MÜ Sadala kauplus	Sadala	Jaekaubandus	3
30	RRR.Lektus AS kauplus	Torma	Jaekaubandus	3
31	Osaühing Astem lihapood	Torma	Jaekaubandus	2
32	Osaühing Killemeri	Vaiatu	Jaekaubandus	1
33	Osaühing Daweli	Sadala	Jaekaubandus	5
34	Osaühing Astem kauplus Tõikveres	Tõikvere	Jaekaubandus	1
35	Otto ja Pojad OÜ	Torma	Toitlustamine	2
36	FIE Luule Väin	Sadala	Toitlustamine	1

37	Olerex Torma	Torma	Vedelkütus	2
38	Osaühing Torma Apteek	Torma	Ravimite jm apteegikaupade jaemüük	1
39	Linnuse Pande OÜ Linnuse turismitalu	Reastvere	Majutusteenus	1
40	OÜ Picea Grupp	Torma	Metsamajandus	3
41	Spacesys OÜ	Rääbise	IT-teenused	1
			Kokku:	**310**

(Andmed vallast)

Tabel 5. Valla allasutused

Nr	Ettevõte	Asukoht	Tööta-jate arv
1	Torma Vallavalitus	Torma	20
2	C.R.Jakobsoni nim. Torma Põhikool	Torma	29
3	Sadala Põhikool	Sadala	20
4	Torma Rahvamaja	Torma	2
5	Sadala Rahvamaja	Sadala	1
6	Vaiatu Rahvamaja	Vaiatu	2
7	Lasteaed „Linnutaja”	Torma	26
8	Torma Spordihoone	Torma	3
9	Torma raamatukogu	Torma	3
10	Tõikvere raamatukogu	Tõikvere	1
11	Sadala raamatukogu	Sadala	1
12	Kalmistu	Torma	2
13	Sotsiaalkoduteenus	Sadala	3
		Kokku:	113

(Andmed vallast)

Ettevõtlus

Torma vallas oli 26.11.2007 seisuga Äriregistri andmetel registreeritud 209 ettevõtjat: 63 osaühingut ja 116 füüsilisest isikust ettevõtjat ja 30 mittetulundusühingut. Valla andmetel siiski nii palju tegutsevaid äriühinguid ei ole. Füüsilisest isikust ettevõtjad, kes omal ajal metsamaade erastamisega hakkasid FIE-deks, võtavad end järjest äriregistrist maha, kuna nad ei tegutse.

Primaarsektoril on vallas oluline roll. Suurimateks tööandjateks on põllumajandusega tegelevad OÜ Sadala Agro, Torma Põllumajandusosaühing ja Kungla Agro OÜ (vt. Tabel 5). Lisaks neile tegelevad põllumajandusega veel Rääbise Põllumajanduse Osaühing ja Osaühing Vaiatu Agri ning FIE-d ehk talupidajad. Spetsiaalselt kartulikasvatusega tegelevad Raja Potato OÜ ja Osaühing Torma Tuhlis. Aiasaaduste ümbertöötlemisega (konserveerimine, hapendamine) tegeleb I.D.Ehakos OÜ, kes annab tööd 5-le inimesele perioodi. Oma toodangut realiseerib ettevõte vabariigi piires. Puidu kokkuostu ja töötlemisega tegelevad Sawmill of Sadala OÜ ja AS Folie MP ja Puitmeister OÜ. Metsamajandusega – istikute kasvatamine ja müük, tegeleb OÜ Picea Grupp.

Torma vald jaguneb kaheks **jahipiirkonnaks** – Sadala (12 860 ha) ja Torma (20 195 ha) rendijahipiirkond. Torma rendijahipiirkond jaguneb veel omakorda

Torma, Kungla ja Mustvee jahisektsioonidest. Vastavalt Jõgevamaa Keskkonnateenistuse andmetele käib jahil Sadala jahipiirkonnas 37 ja Torma jahipiirkonnas 70 jahimeest. Jõgevamaal elutsevate sõraliste kahjustused nii metsades kui ka põldudel on põhjustanud palju kaebusi ja kahjunõudeid. Kuna sõraliste loendusandmed on küllaltki lähedal lubatud maksimaalsele arvukusele, peaksid jahimehed tõsiselt tegelema põdra, metskitse ja metssea arvukuse reguleerimisega (Jõgevamaa Keskkonnateenistus). Sama olukord on Torma valla territooriumile jäävatel jahimaadel (vt. Tabel 6). Samas pole usutav, et ulukiressurss nii palju kasvaks, et jahindus kujuneks Torma piirkonnas suuremahuliseks äritegevuseks.

Tabel 6. Ulukite loendus ja küttimine Torma valla jahipiirkondades

Torma jahipiirkond							
.	**Loendus 2003**	**Loendus 2004**	**Loendus 2005**	**Loendus 2006**	**Küttimine 2003**	**Küttimine 2004**	**Küttimine 2005**
Põder	27	25	25	25	8	11	11
Metskits	70	75	80	85	11	21	21
Metssiga	35	35	35	39	10	11	11
Sadala jahipiirkond							
	Loendus 2003	**Loendus 2004**	**Loendus 2005**	**Loendus 2006**	**Küttimine 2003**	**Küttimine 2004**	**Küttimine 2005**
Põder	24	25	28	31	5	10	10
Metskits	45	47	44	49	10	10	14
Metssiga	12	15	19	27	10	10	7

(*Andmed Jõgevamaa Keskkonnateenistusest 22.11.2007)*

Tööstussektori osatähtsus elanike tööhõives on väga madal. Vallas on üks metallitöötlemisega tegelev ettevõte - Osaühing Rauduks, mis põhiliselt valmistab metalluksi. Soojamajandusega tegelevad OÜ Torma Soojus ja OÜ Sadala Küte.

Teenindussektori ettevõte seas on üheksa kauplust (Tormas neli, Sadalas kaks, üks Rääbisel, Tõikveres ja Vaiatus), kaks toitlustusasutust (Tormas ja Sadalas) (vt. Tabel 5).. Majutusteenust pakutakse Reastveres ja Vanamõisas. Vallas tegutseb üks raamatupidamis- ja arhiiviteenust pakkuv ettevõte Demos Audit OÜ. Lisaks töötab Tormas ja Sadalas juuksur; Eesti Post AS postkontor Tormas ja postipunkt Sadalas. Perearstid ja hambaravi on Tormas ja Sadalas. Tormas asub ka apteek.

Turism

Turismimajandus ei ole siiani Torma vallas suurt rolli mänginud – puudub sellelaadne infrastruktuur ja on üsna kesine turismitoodete ja -teenuste pakkumine. Valla turismiatraktsioonid on enamuses korrastamata, info nende olemasolu ja kättesaadavuse kohta on puudulik, tähistamine on rahuldav ning potentsiaalsed kohad kasutamata. Paljud objektid vajavad korrastamiseks suuri investeeringuid.

Torma valla olulisemad turismiatraktsioonid:

- → Torma kirik – Vanamõisa küla, ligipääs hea, sissepääs külastajatele puudub;
- → Torma kabel ja kabelihoone – Vanamõisa küla, ligipääs hea, tähistatud tee viidaga;
- → Rahuoru park – Vanamõisa küla, ligipääs hea, (võimalik puhkekoht), tähistatud tee viidaga;
- → Torma mõisakompleks – Torma alevik, ligipääs väga hea, tähistatud viitadega, seisukord väga halb (palju erinevaid omanikke);
- → C.R.Jakobsoni mälestussammas – Torma alevik, ligipääs väga hea, tähistatud teeviidaga;
- → Kõnnu Vabadussõja mälestussammas – Kõnnu küla, ligipääs väga hea, tähistatud teeviidaga;
- → Võtikvere park ja mõisahooned – Võtikvere küla, ligipääs hea, tähistatud teeviidaga, hooned vajavad korrastamist;
- → Vaiatu park – Vaiatu küla, ligipääs väga hea, tähistatud teeviidaga;
- → Paul Ariste sünnikoht Rääbisel – Rääbise küla, ligipääs hea, tähistus puudub;
- → Reastvere Linnamägi – Reastvere küla, ligipääs hea, tähistus puudub (eraomandus), vajab korrastamist.

Jalgrattateedest läbib valda Eesti jalgrattamatkaradade võrgustiku piirkondlik marsruut nr. 203. Palamuse – Torma – Palamuse: Palamuse—Järvepera—Voore—Jaama—Tarakvere—Torma—Laiusevälja—Kivijärve—Kuremaa—Palamuse (66,0 km). Valla **matka- ja õpperajad**: Sadala Põhikooli looduse õpperada ning jalgratta matkad Vooremaal. Valla ainuke **supluskohat** asub Vaiatu paisjärv ääres. Lisaks on plaanis need rajada veel Torma tiikide, Rääbise järve ning Mustvee jõe äärde. Suusa- ja ratta- ja motogrossirajad puuduvad. **Majutusteenust** pakutakse Reastvere ja Vanamõisa (Maarja Kogudus) külas.

Samas on Torma ümbruskond rikas ajalooliselt ja kultuuriliselt väärtuslike paikade poolest, nt. Reastveres asub Kalevipoja säng, Luusiku soos võivat leida Kalevipoja heinakaari jne. Sadalat ja Leedi küla läbis Põhjasõja aegne sõjatee, millest annab veel praegugi tunnistust tee ehitamiseks kasutatud tammepalgid. Turistide meelitamise üheks võimaluseks olekski oma kultuuri ja ajaloo tutvustamine ning aktiivse puhkuse veetmise võimaluste pakkumine

Arengueeldused:
- väljakujunenud põllumajanduspiirkond ja –traditsioonid;
- rikas ajalooliselt ja kultuuriliselt väärtuslike paikade poolest.

Kitsaskohad:
- puudulik turismimajandus;
- suhteliselt nõrk hõivatus teenindussfääris.

2.3.3 Sotsiaalne infrastruktuur

Haridus
Vallas töötab eelkooliharidus andmiseks Torma **lasteaed „Linnutaja”**. Asub spetsiaalselt lasteaiaks projekteeritud majas, mis valmis 1985. aastal. 1997. aastast alates on teostatud suuremaid remonditöid, 2006. aastal laienes õueala ja lisandus uus mänguväljak.

Lastehoiu teenus Torma vallas on kõigile vajajatele kättesaadav. Lasteaias on 6 rühma 105 lapsega. Teenust pakuvad kvalifitseeritud ja kogemustega alushariduse pedagoogid. Teenuse kvaliteeti aitaks tõsta logopeedi ja eripedagoogi kaasamine ning lasteaia hoone täielik renoveerimine. Tehniliselt korras ruumid kindlustavad laste turvalise õpi- ja mängukeskkonna. Probleemiks on laste liiga pikk sõiduaeg: kaugematest küladest kulub lasteaeda jõudmiseks peaaegu tund aega. Olukorda aitaks leevendada transpordi paindlikum korraldamine (väiksemad transpordivahendid, liinide ümberkorraldamine jne). Lasteaial on kehtiv arengukava.

Torma vallas tegutseb **kaks kooli**: valla haldusasutusena **C. R.Jakobsoni nim. Torma Põhikool** ja **Sadala Põhikool**, kus 2007. aasta septembri seisuga õppis kokku 246 õpilast. Seoses sündivuse langevusega on õpilaste arv aasta aastalt vähenenud (vt. Tabel 7).

Tabel 7. Kooli minevate õpilaste arv

I klassi läheb	Vallas kokku	Torma PK	Sadala PK
2007/08	18	13	5
2008/09	13	9	4
2009/10	17	12	5
2010/11	16	11	5
2011/12	16	11	5
2012/13	19	13	6

(Andmed Torma valla arengukavast 2007-2013)

C. R. Jakobsoni nim. Torma Põhikool asub Torma alevikus ning on maakonna suurima õpilaste arvuga jätkusuutlik põhikool. Koolimaja vanem osa on ehitatud aastal 1908, 1959. aastal valmis internaadihoone teine korrus ja 1965. aastal sai kool endale juurdeehituse. Kooliruumide renoveerimine toimub osade kaupa alates 1995. aastast. Koolis õpib seisuga 10.09.2007.a. 176 õpilast, õpetajaid ja kasvatajaid on 20. Klasse 9. Õpilaste arv klassides varieerub 18-25 õpilase vahel. Koolis tegutsevad mitmed laste huvialaringid. Kooli arengukava on koostamisel.

Torma Põhikooli teeninduspiirkond on Torma alevik, Kõnnu, Võtikvere, Rassiku, Tealama, Oti, Lilastvere, Näduvere, Liikatku, Vanamõisa, Võidivere, Vaiatu, Koimula, Tõikvere, Rääbise ja Sätsuvere külad.

C. R. Jakobsoni nim. Torma Põhikool vajab teenuse kvaliteetsemaks osutamiseks põhjalikku renoveerimist. Teoksil on projekteerimistööd Torma valla poeglaste tööõpetuse kabineti rajamiseks.

Tabel 8. Torma Põhikool õpilaste arv ja prognoos

Klass	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	20014/ 2015
I	20	13	10	18	11	22	14	18
II	17	20	13	10	18	11	22	14
III	15	17	20	13	10	18	11	22
IV	14	15	17	20	13	10	18	11
V	20	14	15	17	20	13	10	18
VI	21	20	14	15	17	20	13	10
VII	22	21	20	14	15	17	20	13
VIII	22	22	21	20	14	15	17	20
IX	29	22	22	21	20	14	15	17
Kokku	180	164	152	148	138	140	140	143

(Andmed vallast)

Sadala Põhikool on väike maakool, milles õpilaste arv on pidevalt vähenenud. Viie klassiruumiga koolimaja vanem osa valmis 1897. aastal, 1959. aastal sai kool juurdeehituse nelja klassiruumi ja võimlaga. Poiste tööõpetuse tunnid toimuvad 1954. aastal ehitatud jõujaama hoones, mis ei vasta kehtivatele tervisekaitsenõuetele. 1995. aastast alates on kooliruume põhjalikult renoveeritud. Hetkel õpib koolis 70 õpilast ja töötab 17 õpetajat. Klasse on 9. Õpilaste arv klassides varieerub 5-13 õpilase vahel. Liidetud on 1. ja 3. klass; 2. ja 4. klass ning 5. ja 6. klass.

Tabel 9. Sadala Põhikooli õpilaste arv ja prognoos

Klass	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	20014/ 2015
I	4	5	6	9	7	12	5	5
II	7	4	5	6	9	7	12	5
III	8	7	4	5	6	9	7	12
IV	12	8	7	4	5	6	9	7
V	8	12	8	7	4	5	6	9
VI	6	8	12	8	7	4	5	6
VII	9	6	8	12	8	7	4	5
VIII	10	9	6	8	12	8	7	4
IX	15	10	9	6	8	12	8	7
Kokku	79	69	65	65	66	70	63	60

(Andmed vallast)

Koolis tegutsevad mitmed laste huvialaringid. Sadala koolil on olemas kehtiv arengukava aastateks 2007-2011.

Sadala Põhikooli teeninduspiirkond on Sadala alevik, Tuimõisa, Tähkvere, Reastvere, Leedi, Kodismaa, Kantküla, Iravere ja Ookatku külad.

Kool on osaliselt renoveeritud, lahendust ootavad tööõpetusklasside ja sportimisvõimaluste parandamise probleemid. On võimalus liita kooli territooriumiga

staadioni tagune looduslik rohumaa toetamaks kooli loodushariduse suuna väljaarendamist.
Probleemne on õpilastransport, kolmandik õpilasi jõuab kooli tund enne õppetöö algust.

Huvikoole vallas **ei ole**, kasutatakse järgmiste väljaspool valda asuvate huvikoolide teenuseid: Jõgeva Muusikakool, Jõgeva Kultuurikeskuse Huvikool, Kuremaa Spordikool, Jõgeva Kunstikool. Torma Spordihoone Pakub õpilastele ja täiskasvanutele tennise, võrkpalli ja korvpalli treeninguid ning jõusaali kasutamise võimalust.

Täiendkoolitus- ja kutseõppeasutusi Torma vallas **ei ole**. Vallal puudub täiend- ja kutsehariduse arengukava. On kaalutud osalemist eelkutseõpet puudutavates projektides (põhikooli 7-9 klass).

Noorsootöö
Vallas on noorsootöötaja ametikoht. Huvitegevuse tase ning selle mitmekesisus on piiratud. Enamus vabaaja veetmise võimalusi Torma vallas pakutakse koolipäeva kestel või koolipäeva loomuliku jätkuna. Sadala alevikus tegutseb MTÜ Sadala Noorteühing „Active". Noorteühing loodi selleks, et toetada valla ja kooli noorsoopoliitikat ning projektide kaudu tuua lisaväärtust kohaliku elu arendamiseks. Noorteühingu arengukava on koostamisel.

Arstiabi
Perearstikeskused asuvad Sadalas ja Tormas. Apteek on ainult Tormas. Valla elanikke teenindab perearst, asendusarst, perearsti õde ja lasteõde. Perearstikeskustes töötavad hambaravikabinetid. Ravikindlustusega hõlmamata isikutele on arstiabi tagatud vallavalitsuse toetusega ja vajalik on selle jätkamine. Samuti terviseedenduse süsteemi arendamine. Vajalik on perearstikeskus ja apteek muuta ligipääsetavaks ka liikumispuuetega inimestele (kaldtee, trepi käsipuud). Torma valda teenindab Lõuna-Eesti häirekeskuse kiirabi. Vältimatu arstiabi ja eriarstide puhul kasutatakse Tartu ja Jõgeva linna teenuseid. Teenuse kättesaadavust raskendavad pikad järjekorrad ning transpordi probleem.

Sotsiaalhoolekanne
Vallas töötab kaks sotsiaaltöötajat, lastekaitsetöötaja, töötute tugiisik ja kolm hooldustöötajat. Sadalas ja Tormas asuvad sotsiaalkorterid, mis vajavad renoveerimist. **Koduhoolduse abivajajaid on 13.** Torma vallal puudub oma hooldekodu. Teenust ostetakse OÜ Sotsiaalkeskuselt "Elukaar" (Jõgeva, 3 inimest), MTÜ Lustivere Hooldekodult (1 inimene), MTÜ Saare Hooldekeskuselt (Kääpa, 1 inimene) ja SA Jõgeva Haigla hooldusosakonnalt. Vallas on oma päevakeskus, kus igapäevaelu toetamise teenust erivajadustega inimestele osutab MTÜ Torma Valla Sotsiaalkeskus. Igapäevaelu toetamise teenusel Torma valla päevakeskuses osaleb 11 klienti.
Võisiku Hooldekodult ostab Torma vald ööpäevaringse hooldamise teenust 2-le erivajadusega kliendile.

01.01.2008 seisuga on Torma vallas 524 vanaduspensionäri. Üksikvanureid on 59. Puudega lapsi on Torma vallas 19, neile maksab riik sotsiaaltoetust.

Tabel 10. Pensioni saajad Torma vallas 2007. aastal

Pensioni saajaid kokku:			817
	Enne pensioniiga:		239
		toitjakaotuspension	23
		puudega lapsed	13
		puudega täiskasvanud	257
	Pensioniealised:		524
		nendest puudega	198

(Andmed vallast)

Vallas makstavate toetuste hulka kuuluvad sünnitoetus, kooliminekutoetus, matusetoetus, ühekordne sotsiaaltoetus majanduslikes raskustes olevatele isikutele, toetus ravimite ja abivahendite ostmiseks, õpilaste koolieine toetus, jõulutoetus lastele, hooldajatoetus, toetus hooldatavale, kriisitoetus, küttetoetus. **2007. aastal makstud sotsiaaltoetuste kogusumma oli 787009 krooni.** Sotsiaaltoetuste kogusummast kulus 70% lastega perede abistamiseks ja toetamiseks.

Arengueeldused:
- toimiv sotsiaaltoetuste ja –hooldussüsteem;
- Mitmekesised harrastustegevuse võimalused noortele.

Kitsaskohad:
- Torma ja Sadala õpilaste arv koolides on vähenev;
- koolimajad vajavad renoveerimist;
- probleemne on õpilastransport.

Kasutatud materjalid:
Valla üldandmed
Sadala põhikooli arengukava
Torma valla arengukava 2007-2013

2.4 Ajaloolis- kultuuriline keskkond

2.4.1 Rahvakultuur, üritused, sport

Torma kihelkond kujunes 18. sajandil hariduslikult ja kultuuriliselt üheks arenenumaks piirkonnaks kogu Põhja-Tartumaal. Torma kihelkonna arengule avaldas positiivset mõju Riia-Peterburi postimaantee. See võimaldas Torma rahval „palju tähtsaid isandaid näha“ ning elust mujal maailmas rohkem teada saada. Tormast on läbi sõitnud sellised maailmakuulsused nagu: Paul I, Katariina II, Aleksander I, Nikolai I jpt. Peatee Lääne-Euroopast Peterburi kulges enam kui 100 aasta jooksu läbi Torma. 1859. aastal, mil valmis Riia-Pihkva kivitee, jäi Torma rahvusvahelise tähtsusega teest kõrvale.

Tormas asutati 1820. aastal esimene kihelkonnakool Eestis, kus töötasid õpetajatena aastail 1846-1857 Adam Jakobson ja aastail 1859–1862 tema poeg, Eesti ärkamisaja suurkuju Carl Robert Jakobson.

Vallas asub kolm **rahvamaja** - Tormas, Sadalas ja Vaiatus, kus tegutsevad tantsurühmad, koorid, ansamblid, puhkpilliorkester, näitering, kapell ning kus on välja kujunenud oma traditsioonilised üritused. Torma vallas on kolm **raamatukogu** - Tormas, Sadalas ja Tõikveres, mis teenindavad valla lugejaskonda ning täidavad ka kaasaegse infopunkti funktsiooni (internet).

Vallas tegutsevad kaks kogudust: EELK Torma Maarja Kogudus ning EEK ja BKL Sadala Baptisti Kogudus, kus jumalateenistused toimuvad igal pühapäeval.

Torma vallas on palju traditsioonilisi üritusi, mis pakuvad huvi kogu vabariigile, Jõgeva maakonnale ja oma valla elanikele. Traditsioonilisteks kultuuri- ja spordiüritusteks vallas on:

- → Puhkpilliorkestrite festival "ToPoF"
- → Võtikvere raamatupäev
- → Jakobsoni kõnevõistlus "Isamaa on meile püha"
- → Jakobsoni talupäev
- → Laste lauluvõistlus "Lõbus Lust"
- → Rahvamuusikapidu "Torma Kapeller"
- → Laste jõulumaa "Päkapikula"
- → Torma valla talispordipäev;
- → Vilma Mõtte mälestusturniir võrkpallis;
- → Jüriöö teatejooks;
- → Carl Robert Jakobsoni nimelise Torma Põhikooli olümpiamängud;
- → valla külade võrkpalliturniir;
- → Torma valla suvespordipäev;
- → Torma valla Cup korvpallis.

Sportimisvõimalusi pakub 2006. aastal valminud Torma spordihoone, samuti Sadala Põhikooli saal, Sadala Põhikooli staadion ja Torma Põhikooli staadion. Vallas tegutseb 2 spordiklubi - Torma Kultuuri-ja Spordiklubi ja SK Torma Sport.

2.4.2 Kolmas sektor

Vallas on 19 registreeritud ja tegutsevat mittetulundusühingut. Kolmanda sektori organisatsioonid tegelevad valdavalt hariduse- ja kultuuritegevusega, elamuhoonete haldamise jm valdkondadega.

Seltsid:

- → Torma Valla Põllumeeste Selts
- → Torma Valla Maanaiste Selts
- → Sadala Külade Selts
- → Võtikvere Küla Selts
- → Vaiatu Küla Selts
- → Torma Mõisakompleksi Taastajate Ühendus
- → Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Torma Maarja Kogudus
- → Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liidu Sadala Baptisti Kogudus
- → Mittetulundusühing Torma Valla Sotsiaalkeskus

- → MTÜ Sadala Noorteühing "ACTIVE"
- → Mittetulundusühing Muusikastuudio Nonett
- → Mittetulundusühing Kaitseliidu Jõgeva maleva ja Torma valla ühisorkester
- → MTÜ Torma kammerkoor
- → Mittetulundusühing Ida-Eesti Jäätmehoolduskeskus
- → Sadala Hoolekande Ühing
- → Spordiklubi Torma Sport
- → Mittetulundusühing Kultuuri- ja Spordiklubi Torma
- → Mittetulundusühing Linnuse Paganad
- → Mittetulundusühing Jõgeva MC
- → Korteriühistu Erle
- → Korteriühistu Reili
- → Leedi Maaparandusühistu
- → Tarakvere Maaparandusühistu
- → Tähkvere Maaparandusühistu
- → Tõikvere Maaparandusühistu

Seltsingud:

- → Kõnnu Küla Seltsing
- → Näduvere Küla Seltsing
- → Rääbise Küla Seltsing
- → Tõikvere Küla Seltsing
- → Torma Valla Külavanemate Seltsing

2.4.3 Muinsuskaitse, ajaloolis-kultuuriliselt väärtuslikud objektid ja alad

Torma vallasmälestisteks on kunstimälestised - Torma kirikus asuvad altar ja altari aed, altarimaal, kantsel, kroonlühtrid, seina- ja põrandalühtrid, leivik, küünlajalad jms. Vallas on kokku 63 vallasmälestist.

Kinnismälestiste hulgas on:

- → 31 arheoloogiamälestist, mille moodustavad asulakohad, kivikalmed, kultusekivid, ohvrikivid ja ohvriallikas;
- → 27 arhitektuurimälestist, nende seas on Torma mõisakompleks, Torma kirik koos pastoraadiga;
- → 3 ajaloomälestist, mis on 2 Vabadussõja mälestussammast ning Torma kalmistu;
- → 1 objekt, mis loetakse nii ajaloo- kui arhitektuurimälestiseks, milleks on Torma ministeeriumikooli hoone.

Tabel 11. Torma vallas asuvad kinnismälestised

Reg nr	Mälestise nimi	Mälestise liik	Asukoht
27115	Vabadussõja Kõnnu lahingu mälestussammas	ajaloomälestis	Kõnnu küla
27116	Vabadussõja mälestussammas	ajaloomälestis	Vanamõisa küla
5868	Torma kalmistu	ajaloomälestis	Vanamõisa

			küla
9428	Asulakoht	arheoloogiamälestis	Iravere küla
9429	Asulakoht	arheoloogiamälestis	Kantküla küla
9430	Asulakoht	arheoloogiamälestis	Kodismaa küla
9433	Kalmistu	arheoloogiamälestis	Koimula küla
9457	Kultusekivi	arheoloogiamälestis	Koimula küla
9435	Kivikalme "Kohtumõistmise paik"	arheoloogiamälestis	Koimula küla
9434	Kivikalme	arheoloogiamälestis	Koimula küla
9456	Kultusekivi	arheoloogiamälestis	Koimula küla
9432	Asulakoht	arheoloogiamälestis	Koimula küla
9431	Ohvrikivi "Kirjadega kivi", "Kalevipoja luisk"	arheoloogiamälestis	Leedi küla
9438	Kalmistu	arheoloogiamälestis	Leedi küla
9437	Asulakoht	arheoloogiamälestis	Leedi küla
9436	Asulakoht	arheoloogiamälestis	Leedi küla
9439	Asulakoht	arheoloogiamälestis	Ookatku küla
9442	Kalmistu "Kalmuorg"	arheoloogiamälestis	Reastvere küla
9443	Kultusekivi	arheoloogiamälestis	Reastvere küla
9441	Asulakoht	arheoloogiamälestis	Reastvere küla
9440	Asulakoht	arheoloogiamälestis	Reastvere küla
9445	Ohvriallikas "Kuldallikas"	arheoloogiamälestis	Reastvere küla
9444	Linnus	arheoloogiamälestis	Reastvere küla
9446	Asulakoht	arheoloogiamälestis	Rääbise küla
9447	Asulakoht	arheoloogiamälestis	Sadala alevik
9448	Asulakoht	arheoloogiamälestis	Sätsuvere küla
9450	Kivikalme "Kääbas"	arheoloogiamälestis	Torma alevik
9449	Asulakoht	arheoloogiamälestis	Torma alevik
9451	Asulakoht	arheoloogiamälestis	Tuimõisa küla
9452	Kalmistu	arheoloogiamälestis	Tuimõisa küla
9453	Pelgupaik "Kukesaar"	arheoloogiamälestis	Tuimõisa küla
9454	Asulakoht	arheoloogiamälestis	Tähkvere küla
9455	Kivikalme	arheoloogiamälestis	Vaiatu küla
9458	Ohvrikivi	arheoloogiamälestis	Vanamõisa küla

5869	Torma ministeeriumikooli hoone	arhitektuuri- ja ajaloomälestis	Torma alevik
24078	Torma mõisa teenijatemaja	arhitektuurimälestis	Torma alevik
24090	Torma mõisa masinarehi	arhitektuurimälestis	Torma alevik
24086	Torma mõisa õllevabrik	arhitektuurimälestis	Torma alevik
24081	Torma mõisa tõllakuur	arhitektuurimälestis	Torma alevik
24079	Torma mõisa ait-kuivati	arhitektuurimälestis	Torma alevik
24076	Torma mõisa valitsejamaja	arhitektuurimälestis	Torma alevik
24083	Torma mõisa saeveski	arhitektuurimälestis	Torma alevik
24087	Torma mõisa härjatall	arhitektuurimälestis	Torma alevik
24077	Torma mõisa kupjamaja	arhitektuurimälestis	Torma alevik
24080	Torma mõisa sõiduhobuste tall	arhitektuurimälestis	Torma alevik
24075	Torma mõisa park	arhitektuurimälestis	Torma alevik
24085	Torma mõisa moonakatemaja	arhitektuurimälestis	Torma alevik
24082	Torma mõisa ringtall	arhitektuurimälestis	Torma alevik
24074	Torma mõisa peahoone	arhitektuurimälestis	Torma alevik
24088	Torma mõisa juustuvabrik	arhitektuurimälestis	Torma alevik
24084	Torma mõisa küün	arhitektuurimälestis	Torma alevik
24089	Torma mõisa viinavabrik	arhitektuurimälestis	Torma alevik
24092	Torma kirikuaed	arhitektuurimälestis	Vanamõisa küla
24099	Torma pastoraadi ait	arhitektuurimälestis	Vanamõisa küla
24093	Torma kirikuaia paviljon	arhitektuurimälestis	Vanamõisa küla
24091	Torma kirik	arhitektuurimälestis	Vanamõisa küla
24095	Torma kalmistu kabel	arhitektuurimälestis	Vanamõisa küla
24097	Torma pastoraadi park	arhitektuurimälestis	Vanamõisa küla
24100	Torma pastoraadi laut	arhitektuurimälestis	Vanamõisa küla
24096	Torma pastoraadi peahoone	arhitektuurimälestis	Vanamõisa küla
24098	Torma pastoraadi leerimaja	arhitektuurimälestis	Vanamõisa küla
24094	Torma kalmistu väravaehitis	arhitektuurimälestis	Vanamõisa küla

(andmed saadud 10.10.2007 Muinsuskaitse Ametist)

Muinsuskaitsealasid Torma vallas ei ole.
Muinsuskaitselisi piiranguvööndeid on Torma vallas 17 (vt. Tabel 12).

Tabel 12. Muinsuskaitse piiranguvööndid Torma vallas *(andmed saadud 10.10.2007 Muinsuskaitse Ametist)*

Vööndi ID	Mida vöönd ümbritseb?	Asukoht
5869	Torma ministeeriumikooli hoone	Torma alevik
9428	Asulakoht	Iravere küla
9429	Asulakoht	Kantküla küla
9430	Asulakoht	Kodismaa küla
9432	Asulakoht, kultusekivid (kokku 3 objekti)	Koimula küla, Vaiatu küla
9436	Asulakoht	Leedi küla
9437	Asulakoht	Leedi küla
9439	Asulakoht	Ookatku küla
9440	Asulakoht	Reastvere küla
9441	Asulakoht	Reastvere küla
9446	Asulakoht	Rääbise küla
9447	Asulakoht	Sadala alevik
9448	Asulakoht	Sätsuvere küla
9451	Asulakoht	Tuimõisa küla
9454	Asulakoht	Tähkvere küla
24074	Kogu Torma mõisa kompleks ja asulakoht (kokku 18 objekti)	Torma alevik
24091	Torma kalmistu - kirikuaed - pastoraadi park koos hoonetega (kokku 12 objekti)	Vanamõisa küla

(andmed saadud 10.10.2007 Muinsuskaitse Ametist)

Arengueeldused:
- rahvusvahelise turismimarsruudi Via Hanseatica arenguvööndis;
- traditsioonilised kultuuri- ja spordiüritused;
- aktiivne seltsitegevus;
- Kalevipoja matkatee.

Kasutatud materjalid:
Torma valla arengukava 2007-2013
Andmed vallast
Eesti mõisad. I. Sakk 2002.

2.5 Ehitatud keskkond ja üldine maakasutus

2.5.1 Maakasutus ja ehitustegevus

Torma valla kogupind 34 926,1 ha, sellest **katastrisse on kantud** 30.09.2007. aasta seisuga **29 226,2 ha** (83,7%):

- haritav maa - 8451,3 ha;
- looduslik rohumaa - 1650,2 ha;
- metsamaa – 17 038,1 ha;
- õuemaa - 187,3 ha ha;
- muu maa - 1 899,3 ha.

Kokku on registreeritud maakatastris **2660 katastriüksust** (vt. Tabel 13).

Sihtotstarbe järgi valdab ülekaalukalt maatulundusmaa, elamu- ja suuremad tootmismaad on peamiselt alevikes (vt. Tabel 13).

Tabel 13. Maakatastris registreeritud maa sihtotstarvete lõikes

Sihtotstarve	Arv	Pind
(001) Elamumaa (E)	365	289,7
(002) Ärimaa (Ä)	17	6,6
(003) Tootmismaa (T)	80	47,1
(004) Mäetööstusmaa (K)	4	24,4
(005) Sotsiaalmaa (Ü)	17	53,2
(007) Transpordimaa (L)	60	194,8
(008) Jäätmehoidla maa (J)	8	10,7
(011) Maatulundusmaa (M)	2109	28598,9
(012) Määratlemata sihtotstarbega maa (S)	0	0,8
	2660	**29226,2**

(Andmed vallast)

30.09.2007. aasta seisuga oli maakatastris registreeritud **riigi** omandis olevat **maad 8049,8 ha**, so 27,5% kogu maakatastris registreeritud maast.

Riigi **metsamaa** pindala **7252,2 ha**:

- Laiuse MK – 3150,2 ha
- Halliku MK – 4102,0 ha

Riik on kindlaks määranud valla territooriumil riigi maareservi jääva maa. Nimetatud maad on jäetud riigiomandisse, kuid enamuses maakatastris registreerimata.

2007. aasta alguseks oli munitsipaalomandis paljude vallale kuuluvate hoonete ja rajatiste alune ning neid teenindav maa. Vallale kuulub veel mitmeid rajatisi ja hooneid, kus on vaja lahendada munitsipaalmaa küsimus. Vallale kuuluvad ning taotletavad munitsipaalmaad on ära toodud Lisas 1.

Põllumaakasutus vallas on intensiivne, kasutamata põllumaid praktiliselt ei leidu. Põllumajandusettevõtted rendivad täiendavalt juurde maaomanikelt omandis olevaid maid maakasutuslepingute alusel, kuna suurtootmises olemasolevast maakasutusest ei piisa. Vallal maaomanikelt renditava maa suuruse kohta andmed puuduvad. Lepinguline maakasutus seisuga 30.09.2007:

- → Torma POÜ – 494 ha
- → OÜ Sadala Agro – 480 ha
- → Rääbise POÜ – 332 ha
- → OÜ Vaiatu Agri – 299 ha
- → OÜ Torma Tuhlis – 17 ha

Põllumajanduslikettevõtete lepinguline maakastus on 1622 ha. Füüsiliste isikute (talupidajad) lepinguline maakasutus kokku 185 ha.

30.09.2007 seisuga oli Torma vallas maakatastris registreeritud tagastatavat maad pindalaga 10 912,6 ha, so 37,3% kogu maakatastris registreeritud maast. Ostueesõigusega erastatavat maad oli 5202,1 ha, so 17,8% kogu maakatastris registreeritud maast.

Kehtivad ja algatatud detailplaneeringud: vallas on 1 kehtestatud ja 2 algatatud detailplaneeringut (vt. Tabel 14).

Tabel 14. Detailplaneeringud

Detailplaneeringu nimi	Algatatud	Kehtestatud
Torma Põhikooli maa-ala detailplaneeringu	vallvalitsuse otsus 24.11.2003	vallavalitsuse otsus nr 8 23.03.2004
Kesk tn 1 kinnistu detail-planeering	vallavalitsuse otsus nr 133 07.05.2007	-
Kesk tn 6 kinnistu detail-planeering	vallavalitsuse otsus nr 203 06.08.2007	-

(Andmed vallast)

Ehitustegevus ja hoonestus

Vallas on 2001-2007 välja antud 53 **ehitusluba** (vt. Tabel 15). Ehituslubade väljaandmise arv on hüppeliselt tõusnud 2004. aastast.

Tabel 15. Vallas välja antud ehitusload

Aasta	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ehituslubade arv	3	3	4	9	18	6	8

(Andmed vallast)

Torma vallas on kokku **39 kortermaja**, mis paiknevad järgmiselt: Torma alevikus (14), Sadala alevikus (7), Tähkvere külas (2), Kantküla külas (2), Vaiatu külas (3), Tõikvere külas (5), Rääbise külas (4), Kõnnu külas (1) ning Võtikvere külas (1).

Probleemiks on korteriomanike passiivsus korteriomandi seadmisel.

Väljakujunenud suvilapiirkonnad vallas puuduvad.

Kasutatud materjalid:
Valla üldandmed
Jõgeva maakonnaplaneering 1998
Torma valla arengukava 2007-2013

2.5.2 Teed, transport

Torma valla **teed** jagunevad:

- → **valla teed**: 52 km, millest kõvakattega 3 km, kruusakattega 49 km
- → **valla tänavad**: kõvakattega 3 km,
- → **erateed**: 137 km, avalikuks kasutamiseks 6,5 km
- → **riigiteed**: 126 km
- → **metsateed**: 47 km

Valla teede tehniline seisund ja tihedus on rahuldav. Suuremad teed on kõvakattega, äärealadel puudub teedel mustkate täielikult. Kohalike maanteede korrashoiu eest hoolitseb Vooremaa Teed AS ja erateede seisukorra eest vastutab tee omanik. Vallal on teederegister. Teede loend on toodud Lisas 4.

Valda läbib **Jõgeva-Mustvee tugimaantee (36)** ja **Jõhvi-Tartu-Valga põhimaantee (3).** Teid hooldab Tartu Teedevalitsus. Planeeringualal paiknevate riigimaanteede nimekiri on toodud Lisas 4.

Vallale kuulub Teelahkme **sild** nr 401 pikkusega 18 m, silla avade laius 12 m, silla kattematerjal raudbetoonplaat. Sõidutee laius sillal 2 m, mille tõttu on Teelahkme sild liiklusohtlikus seisukorras.
Raudbetoonsillad asuvad Jõgeva-Mustvee riigimaanteel Võtikvere külas (Luigel) ja Simuna-Vaiatu riigimaanteel Reastvere külas.

Bussiliiklus
Torma valda läbiva Jõgeva-Mustvee maanteel paiknev Torma vallakeskus on tööpäevadel suhteliselt heas bussiühenduses Jõgeva ja Mustvee linnaga. Torma alevikust on bussiühendus Tartu linnaga. Vallasisene bussiühendus eri piirkondade vahel, sealhulgas valla keskusega, on ebapiisav. Koolibuss teenindab peale koolilaste ka ülejäänud valla elanikkonda. Õpilasliinid on pikad, mille tagajärjel on pikk sõiduaeg.

Valla **bussiootepaviljonid** - Võtikvere, Kõnnu, Torma, Lullikatku, Vaiatu, Kantküla, Rääbise, Tõikvere. Kavas rajada Sadalasse.

Kergliiklus
Olemasolev kergliiklustee on välja ehitatud 2005. aastal Torma alevikus (1,2 km). Lisaks soovitakse rajada:

- → Sadala alevikus 260m Kesk tänavale;
- → Sadala alevikus 380m Sillasoo tänavale;
- → Sadala alevikus 270m Kooli tee tänavale;
- → Sadala alevikus 370m Kesk tänavast OÜ Sadala Agri töökojani;

→ Torma alevikus 260m (Lasteaia tänavast kuni Tartu mnt-ni);
→ Torma alevikus olemasoleva jalgtee pikendus Lullikatku teelt koolini ning vallamajani.

Matka- ja rattaradade marsruudid on eespool toodud peatükis 2.3.2 *Tööhõive ja ettevõtlus*, turismi alalõigus.

Arengueeldused:
- looduslähedane elukeskkond ja elamuehituseks sobivate maade olemasolu.

Kitsaskohad:
- ühendus valla eriosade vahel on ebapiisav;
- õpilasliinide marsruudid on pikad, mille tagajärjel on sõiduaeg pikk.

2.5.3 Tehniline infrastruktuur

Elektrivarustus
Elektriga varustavad valda Eesti Energia Mustvee (2X10 MVA) ja Kantküla (6 MVA) alajaamad. Valla territooriumil paiknevad kohalikud alajaamad on toodud Lisas 3. Elektrita majapidamised vallas puuduvad. Elektrivarustuses on probleemiks, et liinihooldusel ei kooskõlastata puude mahavõtmist ja okste kärpimist maaomanikega.
Eesti Energia üheks peamiseks strateegiliseks eesmärgiks 2013. aastaks oleks iga kodu varustamine euronormidele vastava pingega (230 V). Seoses pingeklasside ühtlustamisega IEC standardiga on Eesti Energial kavas aastaks 2015 35 kV-ne pingesüsteem viia üle pingele 110 kV ning osa pingele 20 kV.

Tänavavalgustus
Tänavavalgustus on osaliselt olemas Tormas (200 m ja neli punktvalgustust), Sadalas (600 m), Tõikveres (200 m) ja Rääbisel (300 m).
Plaanis on rajada Torma alevikus 1500 m jalgtee valgustust ning Sadala alevikus Kooli tänava valgustus, Sillasoo tänavavalgustuse pikendamine kuni kultuurimajani, Kesk tänava tänavavalgustuse rekonstrueerimine ja Suure tänava tänavavalgustuse rajamine. Torma aleviku olemasolev tänavavalgustuse süsteem vajab uuesti projekteerimist ja väljaehitamist ning Hariduse tänavale rajada tänavavalgustus.

Soojavarustus
Ülevaade on koostatud „Torma aleviku soojamajanduse arengukava“ (koostatud AS Enprima Estivo poolt 2005.a.) ning „Torma valla soojusvarustussüsteemi rekonstrueerimise võimalused“ (koostatud AS Enprima Estivo poolt 2004.a.) baasil.

Torma aleviku soojamajanduse arengukava üheks eesmärgiks oli anda ülevaade munitsipaalhoonete hetkelisest energiamajanduslikust olukorrast ning näha ette meetmed olukorra parendamiseks tulevikus.
Torma alevi soojamajanduse visioon:
→ Propageerida ning soodustada energiasäästu meetmete elluviimist korterelamutes ning ettevõtetes ning asutustes kogu Torma alevikus;
→ Enne suuremate investeeringute teostamist koostada või tellida konkreetse projekti pakkumisdokumentatsioon;

→ Nii seadmete hanked kui ehitus ja montaaži töövõtjad leida vähempakkumiskonkursi korras – see võimaldab alandada investeeringu hinda;
→ Soojuse tariifisüsteemi säilitamine;
→ Kaugküttepiirkonna loomine.

Torma alevikus on üks **kaugküttekatlamaja**. Kaugküttetarbijaid varustab soojusega vallaettevõte OÜ Torma Soojus. Kaugküttekatlamajas on kaks katelt DANSTOKER GLOBAL 2 ja Kiviõli 80 – mõlemad töötavad põlevkiviõliga (vt. Tabel 16). Tööluba omavad mõlemad katlad.

Tabel 16. Torma valla kaugküttekatlamaja katelde andmed

Katel	Paigaldamise aasta	Töörõhk, bar	Töötemp., °C	Võimsus, MW	Põleti
DANSTOKER GLOBAL2	2005	6	120	1,25	OILON RP 130H
Kiviõli 80	1985	3	95	0,8	Oilon KP 46-H-II

(Andmed vallast)

Kaugküttesüsteemi üldine ja tehniline **olukord on ebarahuldav**: palju tarbijaid on läinud üle lokaalküttele, seadmed on moraalselt ja tehniliselt vananenud ning isolatsioon nii katlamajas kui ka kaugküttevõrgu torudel on puudulik, sooja hind on kõrge. Kaugküttetorustik on üledimensioneeritud ja tarbijad paiknevad hajutatult, mistõttu võrgukaod on suured. Torma alevikus on kõigil tarbijatel olemas soojamõõtjad. Soojakulud köetavates elamutes on kõrged, sest elamute soojapidavus on madal. Kaugküttevõrgu kogupikkus on 881 m. Torma kaugküttesüsteemi soojustarbijaid on 5 elamut (78 korterit).

Torma katlamaja sai 2005. aastal rekonstrueeritud ning on kehtestatud vallas ka kaugküttepiirkonnad. Kogu kaugküttevõrk ning majasisesed soojussüsteemid vajavad aga rekonstrueerimist. Lisaks on vaja välja töötada soojusmajandust reguleeriv seadusandlus ja vastavalt Torma aleviku soojamajanduse arengukavale teostada uuringud Sadala aleviku elamute üleviimiseks kaugküttele.

Lokaalsed katlamajad Torma alevikus on Torma Põhikoolil (kütteks puidupeledid) ja lasteaial (kütteks kütteõli) ning ühel korterelamul. Sadala alevikus teenindab puiduküttel katlamaja kahte korterelamut ja kolmel korterelamul on lokaalkatlamaja. Sadala Põhikool on elektriküttel ja Sadala kauplus puiduküttel.

Gaasivarustus
Tsentraalne gaasivõrk vallas puudub. Vastavaid arengudokumente ei ole. Torma POÜ plaanib biogaasil töötava katlamaja rajamist Torma aleviku soojaga varustamiseks.

Telefoniside ja internet
Põhilisteks mobiilside pakkujateks on EMT, Tele2 ja Elisa. Interneti ühenduse pakkujad on Elion, Kõo ja Kernel. Telefonijaamad on Tormas, Sadalas ja Tõikveres.

Ühisveevarustus- ja kanalisatsioon
Järgnev ülevaade on koostatud „Torma valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arengukava 2004-2016" (koostatud Toivo Tähtjärv ja Edda Ainumäe poolt 2004) alusel.

Ühisveevärgi ja ühiskanalisatsiooni visioon 2016:

- → Torma valla elanikud tarbivad tervisele ohutut joogivett
- → Torma vallas juhitakse loodusesse täielikult puhastatud reovett, mis ei kahjusta looduskeskkonda.
- → Torma vallas on korrastatud ja toimiv kanalisatsioonisüsteemi, mis on geodeetiliselt mõõdistatud.
- → Torma vallas on välja töötatud ühisveevärgi ja -kanalisatsiooniga liitumise kord ja tingimused ning piirhinnad ja nende muutumise kord.
- → Torma valla territooriumil opereerib üks vee – ettevõte.
- → Torma vallas on sõlmitud kõigi maaomanikega lepingud, kelle maadel asuvad või kelle maid läbivad ühisveevärgi ja –kanalisatsiooni rajatised

Ühisveevärk vallas on **kuues asulas** ja **kanalisatsioon viies asulas**. Ühisveevärgi ja kanalisatsiooni teenuse osutamisega tegelevad valla osalusega OÜ Torma Soojus, mille teeninduspiirkond on Torma alevik, Vaiatu, Tõikvere ja Rääbise külad (Rääbise külas ainult veevarustus) ning OÜ Sadala Küte, mille teeninduspiirkond on Sadala alevik ja Kantküla küla (Kantkülas ainult kanalisatsiooniteenus). C.R. Jakobsoni nim. Torma Põhikoolile kuuluvast puurkaevust toimub veevarustus C.R. Jakobsoni nim. Torma Põhikoolile, Torma vallamajale, Torma rahvamajale ja neljale eramule. Põllumajandusettevõte OÜ Sadala Agro osutab veevarustuse teenust Kantküla külas. Suuremad veetarbijad vallas on põllumajandusettevõtted, mis saavad veevarustuse neile kuuluvatest puurkaevudest.

Torma valla territooriumil asetseb 47 puurkaevu, mis rajatud vahemikus 1954-1997 (vt. Lisa 5). 9 puurkaevu on tamponeeritud. Puurkaevud kasutavad kvaternaari, siluri-ordoviitsiumi ning kambriumi põhjaveekihte. Põhjavesi on Torma valla territooriumil keskmiselt või hästi kaitstud.

Vallas on kokku **ühisveevärgiga seotud 7 puurkaevu**: kaks Torma alevikus ja Tõikvere, Vaiatu, Rääbise, Kantküla külas ning Sadala alevikus igaühes üks puurkaev. Ühisveevärgiga ühendamata tarbijad saavad oma tarbevee isiklikest madalatest salv- või puurkaevudest. Valla veetorude hinnanguline pikkus on Tõikveres 200 m, Vaiatus 1400 m, Rääbisel 3500 m, Kantkülas 1400 m, Sadalas 2000 m ja Tormas 5000 m. Veepuhastusjaama vallas pole. Tiheasustuse vee kvaliteedi näitajad on üldiselt rahuldavad. Torma valla joogivees piirnormi ületavad raud, mõnel pool ammoonium, Torma asula puurkaevudes on üle normi olnud ka fluor. Vastavalt „Torma valla ühisveevärgi ja –kanalisatsiooni arengukavas 2004 – 2016" toodud andmetele ilmneb raua tunduvalt suuremat sisaldust tarbija juures võrreldes veeallikaga, mis ilmselgelt on tingitud amortiseerinud trassidest. **Veetorustikud vajavad renoveerimist**.

Torma vallas puuduvad **tuletõrjehüdrandid. Tuletõrje veehoidlaid** on vallas **11** - neli Tormas alevikus, neli Sadala alevikus, üks Torma POÜ-le kuuluvas

Tõnumetsa farmikompleksis, üks OÜ-le Sadala Agro kuuluva Tähkvere farmi ja üks Kantküla sigalakompleksi juures. Rääbisel, Vaiatus ja Tormas on tuletõrje veevõtukohad, mis vajavad korrastamist. Tormasse (2 tk) ja Sadalasse (2 tk) tuleb rajada tuletõrjehüdrandid.

Päästeameti Lõuna-Eesti Päästekeskuse ettepanekul tuleb üldplaneeringus kajastada olemasolevaid ning planeeritavaid tuletõrje-veevõtukohti ning kanda need kaardile. Maakonna riskianalüüs näeb ette, et vallavalitsus peab hoidma korras ning märgistama olemasolevad ametlikud veevõtukohad. Lähtudes *Hädaolukorraks valmisoleku seaduse* § 20 lõikest 1 punktist 3 tuleb üldplaneeringu koostamisel arvestada Jõgeva maakonna riskianalüüsiga ja Torma valla esialgse riskianalüüsiga, arvestada maakonna riskianalüüsist tulenevaid ohutuskaugusi erinevate ehitiste ning piirkondade vahel. Vallavalitsus peab võtma arvesse ohtlike ettevõtete naabrusesse jäävate alade detailplaneeringute koostamisel ohualasid ning määrama vajadusel täiendavad piirangud.
Ühiskanalisatsiooniga varustatud asulateks on Torma, Sadala, Tõikvere, Vaiatu ja Kantküla. Ühiskanalisatsiooni torustike ligikaudne pikkus Tormas on 3400 m, Sadalas 2100 m, Tõikveres 400 m, Vaiatus 400 m ja Kantkülas 900 m. **Kanalisatsioonisüsteemide olukord on halb** – osaliselt on torustikud lagunenud, erinevate läbimõõtudega torude kasutamine põhjustab sagedasi ummistusi, torud on paigaldatud vale kaldega, kohati puuduvad kaevudel kaaned ja luugid, torustikud ja kaevud lekivad kahepoolselt sõltuvalt põhjavee tasemest. Amortiseerinud torustik reostab ümbritsevat keskkonda ning kujutab endast otsest ohtu lokaalsele veevarustusele. **Kanalisatsioonisüsteem vajab renoveerimist** ja ühiskanalisatsioonivõrku tuleb ka **laiendada**. Kanalisatsioonivõrguta valla elanikud suunavad reovee imbsüsteemi või kogumiskaevudesse.
On liitutud Põltsamaa ja Pedja jõe valgalade veemajanduse arendamise projektiga, milles osaleb 15 valda. Selle projekti raames toimub ka Torma ja Sadala alevikus olevad ühisveevärgi ja kanalisatsioonitrasside rekonstrueerimine.

Torma vallas on **seitse reovee puhastusseadet**: Tõikveres, Tormas, Tähkveres, Kantkülas, Sadalas ja kaks Vaiatus.

Tabel 17. Torma valla heitvee puhastid

Asukoht	Puhasti nimetus	Puhasti haldaja	Puhasti tüüp	Järel-puhastus	Biotk. pindala	Suubla	Tehnilise seisukorra hinnang
Tõikvere	Tõikvere OXYD-45	OÜ Torma Soojus	OXYD-45	2 BT	1782	Kullavere jõgi	Rahuldav
Torma	Torma OXYD-180	OÜ Torma Soojus	OXYD-REK/oxic	1 BT	3000	Tarakvere jõgi	Korras
Vaiatu	Vaiatu asula biotiigid	OÜ Torma Soojus		2 BT	1778	Kullavere jõgi	Halb
Tähkvere	Tähkvere farmi biotiigid	OÜ Sadala Agro		3BT	1778	Mustvee jõgi	Halb

Vaiatu	Vaiatu farmi biotiigid	OÜ Vaiatu Agri		2BT	1740	Kullavere jõgi	Halb
Kantküla	Kantküla ringkanal	OÜ Sadala Küte	RK	2BT	3400	Laiuse oja	Halb
Sadala	Sadala OXYD 180	OÜ Sadala Küte	OXYD			Kullavere jõgi	Kogune-nud setetest ummistu-nud, osaliselt korrasta-tud

(Torma valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arengukava põhjal)

Nõuetele vastavalt toimib üksnes Torma reoveepuhasti, kõik ülejäänud vajavad **rekonstrueerimist** ning **biotiigid puhastamist**. Kogumiskaevudest kogutud reovesi transporditakse ühiskanalisatsiooni, reovee puhastisse või põllule. Sadalas puudub kindel reovee vedaja, nii puudub ka tõsine kontroll reovee vedamise ja purgimise kohta. Torma piirkonnas osutavad reovee vedamise teenust Torma POÜ ja vähesel määral ka Vaiatu Agri OÜ, reovee arvestust ei peeta.

Reoveepumplaid on vallas kolm, kaks Sadalas ja üks Tormas. Reoveepumplad on amortiseerunud ning ei tööta.

Jäätmemajandus

Jäätmekäitluse üldise korra Torma valla haldusterritooriumil määravad järgmised määrused:

Torma valla jäätmehoolduseeskirja kinnitamine (Torma Vallavolikogu määrus 24.01. 2006 a. määrus nr 4).

Korraldatud olmejäätmeveoga hõlmatud jäätmeliikide ja veopiirkondade kehtestamine (Torma Vallavolikogu määrus 21. 02. 2006 a. määrus nr 13). *Torma vallas korraldatud jäätmeveole ülemineku korra ja Torma valla korraldatud jäätmeveo rakendamise juhendi kinnitamine* (Torma Vallavolikogu määrus 22.08.2006 a. määrus nr 22).

Torma valla jäätmevaldajate registri asutamine ja registri pidamise põhimäärus (Torma Vallavolikogu määrus 25.10. 2006 määrus nr 24).

Valla jäätmemajandust reguleerib veel Torma valla jäätmekava (koostatud OÜ Hendrikson & Ko poolt 2005 a.).

Järgnev ülevaade on koostatud eelnevate dokumentide baasil. Torma vald on alates 2005. aasta juulikuust MTÜ Ida-Eesti Jäätmehoolduskeskuse liige.

Jäätmekava näeb ette järgmist tegevuskava:

- → Rakendada valla keskuseid (Torma ja Sadala) hõlmav korraldatud olmejäätmevedu, moodustada antud asulatel põhinev üks jäätmeveopiirkond;
- → Haarata kõik jäätmeveopiirkonnas olevad jäätmetekitajad korraldatud olmejäätmeveo süsteemi, jäätmeveopiirkonnas olevaid jäätmetekitajaid lubada jäätmeveoga mitte ühineda äärmisel juhul;
- → Koostada jäätmetevaldajate register, mille alusel hakkab toimuma korraldatud olmejäätmevedu;

- → Korraldatud jäätmeveoga hõlmamata piirkondades toimub jäätmevedu prügilasse omavahenditega või vabalt valitava vastavat õigust omava ettevõtte poolt;
- → Elanikud ja ettevõtted (nii korraldatud jäätmeveoga haaratud kui haaramata piirkondades) peavad muretsema endale jäätmekonteinerid või muud nõuetele vastavad kogumisvahendid (võib ka mitme ettevõtte või kodumajapidamise peale olla ühine);
- → Teha teavitustööd ja arendada jäätmete kohtsorteerimist.

Vastavalt valla jäätmehoolduseeskirjale peavad kõik Torma valla haldusterritooriumil tegutsevad juriidilised ja füüsilised isikud püüdma oma tegevused korraldada nii, et vältida jäätmete teket ja vähendada nende hulka ning kandma hoolt, et jäätmed ei põhjustaks ülemäärast ohtu tervisele ja keskkonnale. Tekkinud jäätmed tuleb taaskasutada, kui see on tehnoloogiliselt võimalik ja ei ole muude käitlusmoodustega võrreldes ülemäära kulukas.
Korraldatud jäätmevedu on korraldatud Torma valla haldusterritooriumil järgmistes piirkondades: Sadala ja Torma alevikes ning Kodismaa, Ookatku, Koimula, Iravere, Tõikvere, Kantküla külades ja osaliselt Sätsuvere, Rääbise, Vaiatu, Võidivere, Liikatku, Näduvere, Tealama, Rassiku, Kõnnu ja Võtikvere külades vastavalt Torma valla jäätmevaldajate registrile. Jäätmete korraldatud kogumist ja vedu Torma valla territooriumil tohib teostada avalikul konkursil edukaks tunnistatud ettevõtja, mis valitakse kolmeks aastaks. Korraldatud jäätmeveoga hõlmatud jäätmeliigiks on segaolmejäätmed. Korraldatud jäätmeveoga liitumine on kohustuslik kõikidele jäätmevaldajatele olmejäätmeteveoga hõlmatud piirkondades. Torma Vallavalitsus võib erandkorras teatud tähtajaks olmejäätmeveoga ühinemise kohustustest vabastada olmejäätmete valdaja, kes esitab põhjendatud avalduse ning esitab üks kord aastas Vallavalitsusele kirjaliku selgituse oma jäätmete käitlemise kohta.
Prügi **ladustamine** toimub **Torma prügilasse**, mis on ainus keskkonnanõuetele vastav prügila Jõgeva maakonnas, mistõttu antud objekt omab jäätmekäitluskohana regionaalset tähtsust. Prügila avati 2001. aastal ning see kuulub Torma valla omandisse. Täitunud on I ladestusala ja valminud II ladestusala. **Vajalik on algatada uue ladestusala väljavalik**, kuhu planeeritakse rajada ka komposteerimisväljak.

Prügilas toimub eelsorteeritud jäätmete sorteerimine aastast 2006. Välja on ehitatud eelsorteeritud jäätmete kogumisplatsid Torma ja Sadala alevikus ja Tõikvere külas.

Käesoleval ajal ning ka tulevikus väljub jäätmehooldus omavalitsuste piiridest. Koostöö vajadus tuleneb eelkõige omavalitsuste vahelistest tihedatest sidemetest kui ka logistilisest situatsioonist. Torma prügila laienemise ja finantseerimise puhul oleks mõistlik ka teiste omavalitsuste toetus. Koostöö vajadust suurendab ka asjaolu, et finantseerimise taotlemine võib üksnes ühele omavalitsusele kuuluva prügila laiendamiseks osutuda komplitseerituks.

Torma vald on paigaldanud **papi- , paberi- ja pakendikonteinerid** Torma ja Sadala alevikus ning Tõikvere külas. Kogutud papi- ,paberi- ja pakendijäätmeid on vajadusel võimalik viia ka Torma prügilasse. Pakendikonteinerid on paigutatud ka Vaiatu, Rääbise ja Kantküla külas. Kogutavate pakendijäätmete kogused ei ole täpselt teada.

Torma vallas on **orgaaniliste jäätmete** kogumiseks paigaldatud **konteinerid** Torma kalmistule, kogutud jäätmed viiakse Torma prügilasse. Teiste haljasalade

hooldusel ning koduaedades tekkivad orgaanilised jäätmed pannakse sõnnikuhoidlatesse, segaolmejäätmete konteineritesse või käideldakse kohapeal (kompostitakse, põletatakse). **Tööstusjäätmetena** tekib vallas: puidujäätmeid, põllumajandusliku tootmisega kaasnevad taimseid ja loomseid jäätmeid, sõnnik ja reostunud allapanu ning kommunaalmajanduse jäätmeid -reoveesete ja koldetuhk. Puidujäätmed taaskasutatakse kohapeal. Põllumajanduslike jäätmetena käsitletavad loomaväljaheited, virts ja sõnnik kasutatakse reeglina põllumaadel. Sõnniku ja muude loomaväljaheidete kogumisel ning taaskasutusel on oluline järgida veekaitsenõudeid, seda nii hoidlate rajamisel ja kasutamisel kui ka sõnniku laotamisel. Torma vallas on eraldatud reovee puhastamisel tekkivat setet üksnes Torma Soojusele kuuluvast Torma puhastist, eraldatav sete paigaldatakse ringkanalisse, mis 6 aasta möödudes puhastatakse ning seal olev muda ja setted kompostitakse.

Energeetikajäätmetena lokaalküttes tekkiv tuhk antakse üle koos olmejäätmetega või kõrvaldatakse/taaskasutatakse kohapeal. Ülevaade vallas tekkivatest **ehitus- ja lammutusjäätmetest** on puudulik. Vallaelanikkonna poolt tekitatud **ohtlike jäätmete** kogumiseks on korraldatud vastavaid **kogumisringe.** 2007.a. koguti elanikelt kokku järgmised ohtlikud jäätmed: patareid ja väikeakud 45 kg, luminessentslambid 45 tk, õlijäätmed 108,5 kg, ravimid 27,7 kg, elavhõbedajäätmed 0,04 kg, pliiakud 37 tk, ohtlike jäätmetega reostunud pakend 310,5 kg, värvid ja lahustid 1025,3 kg, õli- ja kütusefiltrid 31 kg ja kemikaalid 11 kg. Ohtlike jäätmete vedu on teostanud Epler&Lorenz AS ja Ragn-Sells AS. Statistiliselt ei kajastu ettevõtetelt vastu võetud ohtlike jäätmete kogused, mis viitavad illegaalsele käitlemisele. Ettevõtluse iseloomu alusel peaks Torma vallas ohtlikest jäätmetest tekkima eelkõige erineva päritoluga vanaõlisid, kasutatud akusid, patareisid, luminestsentslampe jmt. Torma vallas on **jääkreostusobjektid** Tormas, Kantkülas ja Sadalas, tegemist on kütteõli reostusega. Vähesel määral võib leida ka metalli- ja/või ehitusjäätmete kogumeid. Mõnel pool on veel leida metalli- ja/või ehitusjäätmete (lagunenud või lammutatavad hooned) kogumeid, mis ei ole niivõrd keskkonnaohtlikud, kuivõrd rikuvad maastikupilti.

Loomade matmispaigad - Torma POÜ Kolli, OÜ Sadala Agro Tomsoni (Tähkvere) ja Rääbise prügila naabruses olev matmispaik on suletud. Loomsed jäätmed viiakse Väike-Maarja valda Ebaverre. Lisaks seaduslikule jäätmete kõrvaldamisele toimub vallas ka jäätmete omaalgatuslik ja illegaalne kõrvaldamine, mille kohta puudub igasugune info (puidujäätmete kasutamine kütusena, ehitus- ja lammutusjäätmete kasutamine maapinna planeerimises jmt).

Arengueeldused:
- vallas on kinnitatud korraldatud jäätmeveoga piirkonnad;
- Torma vallas asub ainus keskkonnanõuetele vastav prügila Jõgeva maakonnas;
- olemas eelsorteeritud jäätmete kogumisplatsid Torma ja Sadala alevikus ning Tõikvere külas.

Kitsaskohad:
- amortiseerunud trassid (kütte-, vee- ja kanalisatsioonitrassid);
- amortiseerunud reoveepuhastid;
- puudub kontroll reovee vedamise ja purgimise üle;
- ebapiisav tänavavalgustus;
- kõik pumplad amortiseerunud;

- korraldatud olmejäätmevedu toimub peamiselt suuremate asulates;
- toimub jäätmete omaalgatuslik ja illegaalne kõrvaldamine;
- ettevõtted ei ole andnud ohtlikke jäätmeid üle ohtlike jäätmete käitluslitsentsi omavale ettevõttele.

Kasutatud materjalid:
Torma aleviku soojamajanduse arengukava.
Torma valla soojusvarustussüsteemi rekonstrueerimise võimalused.
Torma valla ühisveevärgi ja –kanalisatsiooni arengukava 2004 – 2016.
Torma valla arengukava 2007-2013.
Torma valla jäätmekava.

2.5.4 Eriotstarbeline teenindus

Torma valda teenindab Jõgeva Politseiprefektuur, mida vallas esindab Torma **konstaabel**. Valda teenindab Jõgevamaa Päästeteenistus keskusega Jõgeval. Päästeameti edastatud lähtetingimuste järgi on vajalik üldplaneeringus kajastada olemasolevad ja planeeritavad tuletõrje-veevõtukohad ja kanda need kaardile.

2.6 Looduskeskkond

2.6.1 Geoloogia, looduslikud tingimused

Torma valla **aluskorra kivimiteks** on **moondekivid**, **granitoidid** ja **intrusiivid**, aluskorrakivimite sügavus on 275-320 m.
Valla lääneosas moodustavad **pealiskorra Siluri ladestu Raikküla ja Juura lademed**, mille kiviline koostis on lubjakivi, dolomiit ja domeriit (lademe paksus kuni 50 m). Kirdeosas lasub pinnakate **Ülem-Ordoviitsiumi Porkuni ja Pirgu lademe** lubjakivil, liivakivil, merglil või ka dolomiidil (lademe paksus kuni 10 m). Kaguosa pealiskorra kivimiteks on **Kesk-Devoni Narva lademe** domeriidid, dolomiidid, savi, liivakivi ja aleuroliidid (lademe paksus kunai 100 m). Pinnakatteks on valdavalt jääjärvede setted, voortepiirkonnas on moreen.

Torma vald **liigestub maastikuliselt** kaheks eriilmeliseks regiooniks - lääneosa jääb **Vooremaa maastikurajooni** (Kõrg-Eesti maastikuline provints), idapoolne osa **Alutaguse madalikule** (Madal-Eesti maastikuline provints). Nii paikneb maafond Kõrg-Eestist Madal-Eestisse.

Vooremaa maastikurajoonile annavad iseloomuliku viirulise ilme loode-kagusuunalised, moreenist koosnevad voored ja künnised ning nende vahele jäävad piklikud nõod. Viirmaastik on kujunenud liustikujää kuhjava ja kulutava tegevuse toimel. Pinnakatte paksus voorestikus on ebaühtlane: voorte kohal on see tavaliselt 30-60 m, voortevahelistes nõgudes 10-20 m. Valdavaks

settetüüpideks on moreen (ca 60%) ning liustikuveelised liivad ja kruusad. Voortevahelisel ala leidub veel turvast, savi ja järvelupja.

Sadala-Rääbise piirkonnas asuvad nn hiidvoored. Need asetsevad seal hõredalt, on suhteliselt lamedad ning laugete nõlvadega, kuid suured ning ei asu mitte loode, vaid põhjaloode suunas. Sealsete voorte vahel laiuvad moreentasandikud, mõnikord on need soostunud.

Torma piirkonnas on maapind voortesuunaliselt vaid kergelt viirutatud. Selgekujuline on vaid Vooremaa kirdenurgal asuv Torma voor. Piki Torma voort kulgeb Tartu-Torma maantee. Põhja poolt piiravad viirutust künklikud alad, mis üsna varsti hääbuvad, andes maad Alutaguse madalikule.

Vooremaa reljeef on maapinna **veerežiimile** üldiselt soodus, kuna liigsed veed valguvad voortevahelistesse nõgudesse ja ajutist liigniiskust võib esineda ainult võrdlemisi lamedatel, peaaegu tasastel voorteosadel. Ka põuale on Vooremaa kõrgemad alad üldiselt hästi vastupidavad. Alutaguse on aga üldiselt tasase pinnamoega ning kõrge põhjavee tasemega, seega on seal soostumiseks eriti soodsad võimalused. Soostumist soodustavad ka Ürg-Peipsi poolt mahajäetud luidete ahelikud.

Alutaguse madalik on naaberaladest madalamal (30-40 m üle mere pinna) asuv tasandik. Madalikku iseloomustab metsade ja soode rikkus ning hõre inimasustus, mistõttu on säilinud suurel määral looduslik ilme ja väga liigirikas elustik. Alutaguse oli jääaja lõpul jääpaisjärvede vetest üle ujutatud, seepärast domineerivad pinnamoes soostunud liiva- ja viirsavitasandikud. Pinnavormid moodustusid jääaja lõpul, mil mandrijää taandumisega kaasnesid pikemaajalised seisakud ja ajutised pealetungid fikseerusid reljeefis arvukate servamoodustistena. Asustus koondub kõrgematele aladele, aga ka jõgede (Mustvee jõgi) ja teede äärde.

Eesti mullastikuvaldkondade järgi kuulub Torma valla läänepoolne osa **Lõuna-Eesti näivleetunud ja leetunud muldade valdkonda** (III valdkond) ja idapoolne osa **Peipsi soostunud, soo- ja leetmuldade valdkonda** (VI valdkond). Mullad on vallas enamasti **hea** (hindepunkt üle 45), **või keskmise viljakusega** (hindepunkt 35-45), olenevalt lähtekivimi karbonaatsusest ja veerežiimist (vt. Joonis 17).

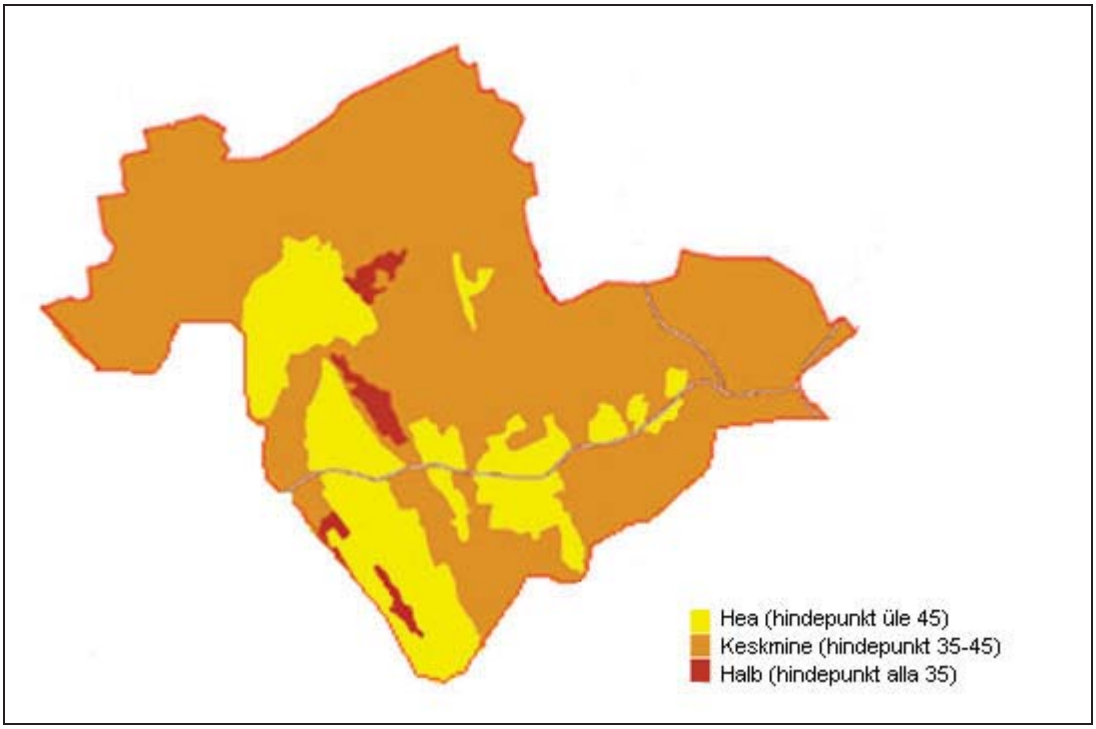

Joonis 17. Torma valla muldade viljakuse skeem (hindepunkt) (*Väljavõte Jõgeva maakonnaplaneeringu*)

Keskmise viljakusega mullad (35-45 hindepunkti) paiknevad üle kogu valla territooriumi. Tegemist on **gleimuldadega**. Need on ajutiselt (nõrgalt) liigniisked mullad. Liigniiskust põhjustab kõrge põhjavesi. Kuivendatud leostunud gleimullad on head põllumullad ja sobivad intensiivseks kasutamiseks kõikidele põllukultuuridele. Suhteliselt vastupidava struktuursuse tõttu on nad harimiskindlad.
Hea viljakusega (hindepunkt üle 45) mullad paiknevad Torma valla kesk- ja lääneosas (Sadala-Rääbise piirkond ja Torma ümbrus). Seal **levivad näivleetunud ehk kahkjalt leetunud mullad**. Looduslikus olekus on need mullad happelised. Kuna mulla ülakihis on valdavalt saviliiv või kerge liivsavi, siis on neid muldi kerge harida ja nad sobivad hästi ka rühvelkultuuridele ehk vahelt haritavatele kultuuridele (näiteks kartulid, peedid, porgandid). Väga hästi sobivad linale ja talirukkile. Pärast lupjamist sobivad enamikule põllukultuuridele. Näivleetunud muldadel kasvavad metsad on väga tootlikud. Miinuseks on nende muldade juures ajuti tekkiv ülavesi võib segada mullaharimist ja saagikoristust, vähene huumuse- ja kaltsiumisisaldus ning aeglane mullapinna tahenemine ja soojenemine kevadel.

Halvemateks muldadeks (alla 35 hindepunkti) on voortevahelistes nõgudes paiknevad madalsoomullad.

Vaatamata suurest kallakust voorte nõlvadel (5-7°) on põllustatud aladel erodeeritud muldi vähestes kohtades. Seda tõestavad nõlvajalamil olevad kitsad pealeuhtelised ehk deluviaalmuldade ribad. See on seletatav maaharimisega, mis toimub kallakusega risti.

Valla territooriumi jaguneb **kahe soo valdkonna** vahel. Läänepoolse osa sood jäävad **Põhja-Eesti kõrgustiku suurte mosaiiksoode valdkonna Vooremaa allvaldkonda**. Soo hõlmavad 20% Vooremaa allvaldkonna pindalast, millest osa jääb ka Torma valla aladele. Valla idaosa jääb **Kesk- ja Ida-Eesti suurte soode valdkonna Peipsi nõo loodeosa allavaldkonda**. Peipsi nõu loodeosa on soodevaene, sood hõlmavad 10% pindalast. Sood paiknevad Torma valla põhjaosas (Luusika, Sakusaare, Pedja soo). Vooremaa allvaldkonna sood jäävad voortevahelistesse nõgudesse, on seetõttu pikliku kujuga ning toitainerikka madalsooturbaga. Peipsi nõo loodeosa allavaldkonnale on iseloomulik see, et Alutaguse lõuna osas, Vooremaa ja Peipsi järve vahemikus, on vaid vähesed väikesed järvetasandike madalamad osad kaetud üle 30 cm paksuse madalsooturbaga. Seega on need alad soodeta, küll aga ülekaalukalt soostuvate muldade ja metsadega

Torma vallas kasutatakse põhjavett, mis levib ühes aluspõhjalises veehorisondis (Silur-Ordoviitsium) ja kvaternaari setete veekompleksis.
Siluri-Ordoviitsiumi veekompleks (S-O) levib Põlva–Pärnu joonest põhja pool ja on oluliseks veevarustuse allikaks pea kogu Eestis. Vettandvad kivimid on lubjakivid ja dolomiidid, mis on kohati tugevasti karstunud ja lõhestunud. Veekompleksi paksus ulatub mitmesaja meetrini, kusjuures veeand sügavuse suurenedes väheneb. Ladestu põhjavesi jääb Torma piirkonnas maapinnalt 49–62 m sügavusele ning veerikkamad on kivimite kiht paksusega kuni 30 m, kui see on kaetud kvaternaarisetetega. Voore võlviosa on põhiline toiteala ning veesurve kogumise piirkond. Voore nõlvadel on vesi surveline ning paljudes kohtades voolab põhjavesi ka allikatena maapinnale (nt nagu Torma mõisa pargi all) või lauspinnaliselt ning surve kaob. Nii on vee liikumise suund voore võlviosas põhiliselt vertikaalselt alla, mis jalamil muutub enam horisontaalseks kuni tõusuallika puhul isegi ülessuunatuks. See soodustab reostuse levikut kõrgendikelt sügavuse suunas ning seepärast on salvkaevude vesi reostuse eest vähem kaitstud kui reljeefi madalamates osades.
Ladestu jagatakse kivimilise koostise ja vee keemilise koostise järgi veel väiksemateks üksusteks. Torma vallas kasutatakse järgmiste põhjavee lademete vett:

- → **Siluri veekiht** – kivimite paksus on suhteliselt väike, mõnest mõnekümne meetrini kiht kiilub ida suunas ning võib olla veetu. Seetõttu kasutatakse ka Torma piirkonna Ordoviitsiumi ladestik veest.
- → **Ordoviitsiumi veekiht** - suhteliselt kõrge veekandvusega on ülemised 5 meetrit, mis on seletatav rohkete lõhede esinemisega selles vöös. Sügavuse suurenedes nii kivimite lõhelisus kui ka veeandvus järsult vähenevad.

Kvaternaari veekompleks toitub peamiselt sademeteveest, suurvee ajal ka pinnaveest. Põhjavee looduslik režiim (veetaseme ja keemilise koostise aastased muutused) sõltub eelkõige meteoroloogilistest tingimustest, reljeefist ja vettandvate setete litoloogiast. Põhjavee tase lasub tavaliselt 1-3 m sügavusel maapinnast, kohati 10-35 m. Maapinnalähedaste settekihtide vesi on tavaliselt vabapinnaline, mitte eriti suure veeanniga, sellest veest toituvad kaevud võivad suvel kuivada. Põhjavesi on HCO3-Ca-Mg-tüüpi, mage. Selle veekompleksi veeandvust on käesoleval ajal vähe uuritud.
Olulisem Kvaternaari põhjaveekogum Torma vallas on Sadala Kvaternaari ühendatud põhjaveekogum.

Aluspõhjavee voolu suund on läänest itta Peipsi järve poole, selles suunas alaneb aluspõhjavee taseme absoluutne kõrgus (80 –50 m). Torma piirkonnas reostuse suhtes tundlikud alad pinnasevee suhtes on Vanamõisa – Näduvere joonel, mille

hulka kuulub ka Torma alevik ja Lullikatku. Pinnasevee kaitstus on suhteliselt parem Lilastvere Kõnnu joonel.

Torma vald on suhteliselt vaene **maavarade** poolest, kasutusel on põhiliselt kaks liiva- ja kruusakarjääri (Reastvere ja Näduvere). Geoloogiliste uuringutega on kindlaks tehtud suurte kruusa ja liiva varude olemasolu. Planeeringualal paiknevad 8 kohaliku tähtsusega maardlat (vt. Tabel 18). Maavarade koondbilansis (seisuga 2006) on esitatud ainult maavarade registrisse kantud maardlate varud. Maavaravarud kajastuvad tarbevaruna (T) ja reservvaruna (R) – lisaks liigitatakse neid veel aktiivseteks ja passiivseteks.

Tabel 18. Torma valla maardlad *(andmed Maa-ametist seisuga jaanuar 2008)*

Maardla nimi	Pindala (ha)	Maavara	Aktiivsed varud (tuh.t)		Passiivsed varud (tuh.t)	
			Tarbe	Reserv	Tarbe	Reserv
Lusiku	2118,5	turvas		8728,0		347,0
Reastvere	5,33	liiv	810,7		94,0	
Tõikvere	95,99	turvas		198,0		245,0
Sadala	200,02	turvas		818,0		104,0
Jaska	36,63	liiv	788,1	3439,0		
Vaiatu	4,39	liiv		565,0		
Näduvere	26,59	liiv	1451,9	1664,0	291,0	
Pedja	4970,53	turvas	50,6	104,0		

(andmed Maa-ametist seisuga jaanuar 2008)

Torma vallas on kehtivaid maavara kaevandamise lube 4 - Tartu Teedevalitsusel on luba Näduvere liivakarjääris ning Reastvere liivakarjääris, OÜ Moreenil on luba Näduvere liivamaardla Teeääre liivakarjääris ning Sadala Agro OÜ-l Reastvere II liivakarjääris.

Kasutatud materjalid:
Eesti Loodus. A.Raukas 2005
Eesti maastikud. I.Arold 2005
Jõgevamaa KKT
www.egk.ee

2.6.2 Veekogud

Torma vallas asuvad veekogud jäävad territoriaalselt **Peipsi alamvesikonda**. Jõed kuuluvad Kullavere, Mustvee ja Pedja jõgikonda. Suurimateks pinnaveekogudeks on Pedja jõe ülemjooks ning Mustvee jõgi. Pedja jõgi voolab valla lääneosas läbi metsaste soode ja hajaasustusega piirkonna. Mustvee jõgi

voolab valla idaosas ning läbib Võtikvere küla. Olulisi seisuveekogusid vallas ei leidu.

Torma vallas esineb kaks limnoloogilist valdkonda:

- → Vahe-Eesti düstroofsete järvede valdkonna Alutaguse allvaldkonda.
- → Kõrg-Eesti eutroofsete järvede valdkonda.

Tabel 19. Torma valla veekogud

Nimi	Pikkus (km)	Valgala (km2)	Veekogu, kuhu suubub	Märkus	Ehitus-keelu-vöönd (m)	Piirangu-vöönd (m)
Vooluveekogud						
Härjaoja peakraav	3,4	4,1	Kullavere jõgi		25	50
Imukvere jõgi	15,5	66,5	Kullavere jõgi		50	100
Karusilla oja	12,8	31,8	Kullavere jõgi	avalikult kasutatav	50	100
Kilbavere peakraav	6,9	12,5	Kullamäe oja		25	50
Koila peakraav	11,8	32,6	Pedja jõgi		50	100
Kullamäe oja	9,8	37,2	Mustvee jõgi	avalikult kasutatav	50	100
Kullavere jõgi	55,6	627	Peipsi järv	avalikult kasutatav	50	100
Käru peakraav	5,4	4,3	Pedja jõgi		25	50
Laekannu oja	4,8	14,4*	Mustvee jõgi		25	50
Lepassaare oja	3,5	6,8*	Rausi oja		25	50
Linnanõmme oja	9,3	32,1	Piilsi jõgi		50	100
Maistemäe kraav	5,4	11,1	Imukvere jõgi		25	50
Maistu oja	4,5	5,6	Kullavere jõgi		25	50
Mustvee jõgi	40,4	180	Peipsi järv	avalikult kasutatav	50	100
Oti oja	8,1	11,2	Kullamäe oja		25	50
Pedja jõgi	137,8	2710	Emajõgi		50	100
Pällo kraav	6,3	5,7	Pedja jõgi		25	50
Rausi oja	8,3	32,7	Mustvee jõgi	avalikult kasutatav	50	100
Salla jõgi	13,1	30,9	Pedja jõgi	avalikult kasutatav	50	100
Saunamäe kraav	6,0	9,1	Imukvere jõgi		25	50
Sätsuvere peakraav	6,5	6,8	Karusilla oja		25	50
Sääse peakraav	13,3	26,5	Tarakvere jõgi	avalikult kasutatav	50	100
Tarakvere jõgi	12,4	55	Kullavere jõgi	avalikult kasutatav	50	100
Tiheda oja	12,4	28,4	Peipsi järv	avalikult kasutatav	50	100
Ulvi oja	12,2	20,3	Mustvee jõgi		25	50
Uusküla kraav	3,6	4,2	Mustvee jõgi		25	50
Venevere peakraav	12,9	42,9	Avijõgi	avalikult kasutatav	50	100
Võtikvere kraav	6,1	12,5	Mustvee jõgi		25	50
Ööbiku kraav	5,8	6,9	Pedja jõgi		25	50
Siseveekogud						

	Pindala (ha)	Märkus	Ehitus-keelu-vöönd (m)	Piirangu-vöönd (m)
nimetu	1,7		25	50
Peetsu Kaanjärv (Peetsu järv)	0,9		25	50
Rääbise veehoidla	5,1		25	50
Kukulinna järv	3,5	avalikult kasutatav	25	50
Torma järv	2,5	avalikult kasutatav	25	50
Vaiatu järv	1,6	avalikult kasutatav	25	50

*EELIS-st arvutuslik

(andmed EELIS-st seisuga 27.08.2007)

Kasutatud materjalid:

Avalikult kasutatavate veekogude nimekirja kinnitamine. Vabariigi Valitsuse määrus nr 191 18.07.1996 (RT I 1996, 58, 1090)
Eesti NSV jõgede, ojade ja kraavide ametlik nimestik. 1980
Eesti Loodus. A.Raukas 1995
Eesti Looduse Infosüsteem (EELIS)

2.6.3 Taimestik, taimkate

Geobotaaniliselt (Laasimer 1958 järgi) kuulub Torma Ida-Baltikumi geobotaanilisse allprovintsi, milles omakorda Ida-ja Kesk-Eesti kuusikute ja kuuse-segametsade rajoonis Vooremaa allrajooni.

Kuna Vooremaa jaotub piklikeks kõrgendikeks ja nendevahelisteks niisketeks nõgudeks, kohati jääjärve- ja moreentasandikeks, vahelduvad piirkonnas erinevad mullaliigid ja kasvukohad. Voortel tekkinud paigastikke saab voori moodustavate setete ja muldade lähtekivimite karbonaatsuse järgi jagada kaheks alltüübiks:

- Karbonaatse kattega voorestik
- Vähekarbonaatse kattega voorestik

Karbonaatse kattega voorestikus Vooremaa lääne- ja loodeosas esinevad **voorte lagedel** leostunud ja leetjad mullad või näivleetunud mullad, põllustatud nõlvadel on kohati erodeeritud mullad, millele järgnevad nõlvajalamil pealeuhtelised ehk deluviaalmullad, kus huumusehorisont on enamasti 25-40 cm. Tüüpilised on **salumetsad** (sinilille- ja naadikuusikud, samuti segametsad), vähemal määral **laanemetsad** (jänesekapsakuusikud). Salumetsad on liigirikka puurinde ja põõsarindega lehtpuumetsad, mis on enamasti põllustatud või asendunud kuusikute ja kuuse-segametsadega, mistõttu alustaimestikus leidub ka jänesekapsast, kolmissõnajalga. Viimastel aastakümnetel on kultiveeritud männikuid, kasvab ka looduslikult kujunenud sekundaarseid kaasikuid. Aruniitusid esineb voortel vähestel aladel, sest voored on enamasti suuresti põllustatud. **Voortevahelistele nõgudele** on iseloomulikud küllastunud turvastunud mullad,

ning nendes kasvavad segametsad, kuid ka **madalsookaasikud**, kuivendatud aladel ka **kuusikud**, kohati pajustikud. Nõgude äärealadel on soostunud metsad (angervaksakaasikud ja kuusikud). Niiskes või märjas deluviaalvööndis kasvab hall-lepikuid.

Vähekarbonaatse kattega voorestikus on voorte lagedel enamasti punakaspruunil moreenil tekkinud näivleetunud, vähemal määral gleistunud leetjad mullad. Voorte nõlvadel on nõrgalt erodeeritud näivleetunud mullad. **Laanemetsi** on selle alltüübi paigastikes enam kui salumetsi, eristuvad jänesekapsa- ja jänesekapsa-mustikakuusikud. Sellised voorestikupaigastikud on iseloomulikud Vooremaa idaosale.

Kasutatud materjalid:
Eesti maastikud. I.Arold 2005
Eesti Loodus. A. Raukas 1995

2.6.4 Roheline võrgustik

Rohelise võrgustiku moodustavad tugialad (laiaulatuslikud kompaktsed vähe häiritud metsa- ja sooalad) ning koridorid (tugialasid ühendavad ja nende toimimist toetavad vahelduva laiusega alad). Tugialad ja koridorid jaotuvad kas riiklikeks, piirkondlikeks või kohaliku tähtsusega tugialadeks ja koridorideks.

Tabel 20. Võrgustiku elementide tasandid ja kriteeriumid

Rohelise võrgustiku tasand	Vaadeldava tugiala läbimõõt	Ribastruktuu-ride läbimõõt	Tugiala (koridori) indeks	Eesti 2010 tasand
Riigi	25... 50 km	10...20 km	T1 (K1)	Rahvusvaheline tasand
Piirkondlik	5...25 km	2...10 km	T2 (K2)	Riigi tasand
Kohalik	1...5km	300...2000m	T3 (K3)	Mikrotasand

Torma valla roheline võrgustik on paika pandud maakonna teemaplaneeringuga "Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused", mis määratleb vallas järgmised tuumalad, mis asuva osaliselt või täiesti valla territooriumil:

Riikliku tähtsusega tugiala (T1):
- → Alutaguse, Ülem-Pedaja tugiala (Jõgeva vald, Torma vald)

Piirkondliku tähtsusega tugiala (T2):
- → Kõnnu – Murru - Tarakvere tugiala (Torma, Kasepää, Saare vald)
- → Võtikvere tugiala (Torma vald).

Kohaliku tähtsusega tugialad (T3):
- → Näduvere - Rassiku tugiala (Torma vald)
- → Rääbise - Jaama tugiala (Torma ja Saare vald)
- → Tõreda - Lilastvere tugiala (Torma vald)
- → Kõrvemetsa (Jõemetsa) tugiala (Torma vald)
- → Imukvere - Tuulavere tugiala (Palamuse, Saare, Torma vald)

2.6.5 Väärtuslikud maastikud

Jõgeva maakonnaplaneeringu "Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused" väärtuslike maastike alateema käsitleb kultuurmaastikke-kohti, kuhu on asustuse ja põllumajandusliku maakasutuse tulemusena tekkinud omapärased ja säilitamist väärivad maastikud, mis ilmestavad ja kannavad edasi maakultuuri. Väärtuslike maastike hindamisel lähtuti kultuurilis-ajaloolisest, esteetilisest, looduslikust, identiteedi- ja puhkeotstarbelisest väärtusest. Nimetatud väärtuste alusel on jagatud väärtuslikud maastikud kahte väärtusklassi: maakondliku tähtsusega ja piirkondliku tähtsusega maastikud.

Torma vallas on **maakondliku tähtsusega väärtuslikud maastikud:**

- → **Sadala, Reastvere, Leedi, Kodismaa** (ID 9) - Põhja-Vooremaa üks ilusamaid alasid. Sadala ilus ja hoolitsetud alevik. Asula V-kujuline teede hargnemiskoht näha juba Mellini "Liivimaa atlases" (1798). Reastvere linnamägi (Kalevipoja säng), mis arvatavasti on pelgupaiklinnus II a.t. algusest. Linnus on suhteliselt väike - pikkus 60 m ja laius keskosas 10 m, mõlemas otsas kerkivad kuni 3 m kõrgused vallid. Reastverest avaneb vaade Pandivere kõrgustikule (Emumäele). Vaade jätkub sõites Leedi poole (avarus, haritud põllud, taamal mets). Looduslikult ilus ning küla funktsioneerib. Maastikus nõukogude laudakompleksi jäänused. Leedilt vaade Laiuse voorele. Kodismaa on ilus, korras, funktsioneeriv küla Leedi külje all. Kaitseobjektideks: külakalmistu "Kalmamägi" (arheol), Reastvere linnamägi (LK), Leedi põlispuude grupp (LK), maa-alune kalmistu (arheol), kultusekivi 10 lohku (arheol). Väärtused: kultuurilis-ajaloolised (ühe ajajärgu maakasutus, asustus üksikobjektide kogum, assotsiatiivsed), esteetilised.
- → **Võtikvere** (ID 12) - Põhiväärtuseks on küla väärtustamine kohalike elanike poolt, nende initsiatiiv küla korrashoiul. Küla põhjapoolses osas on säilinud sajandialguse asustusstruktuur. Jürisaare talus väike muuseum, taluümbrust püütud disainida mõisa eeskujul. Lehiseallee talu juurde, ringkraav, saarekesel lehtla-majake, eemal suveköök ja lõkkease. Küla elab. Lõuna pool korras tiigiga mõisapark, mis on kohalikele oluline ürituste korraldamise koht. Pargis legendiga seotud "musukivi". Samas kiik, lõkkekoht. Asulas nõukogudeaegne laudakompleks. Võtikvere on tuntud kui raamatuküla. Väärtused: kultuurilis-ajaloolised, rekreatsioonilised, identiteediväärtus.

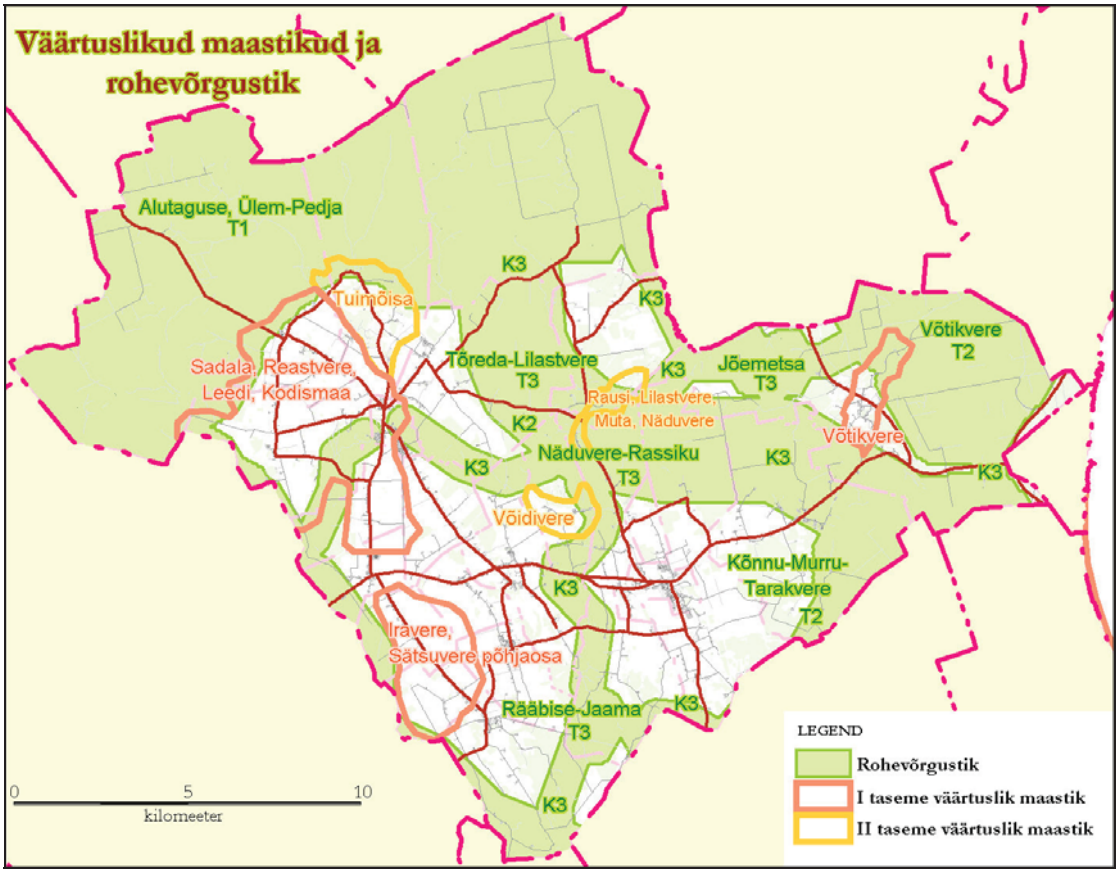

Joonis 18. Torma valla roheline võrgustik ja väärtuslikud maastikud (väljavõte teemaplaneeringust „*Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused*")

Piirkondliku tähtsusega väärtuslikud maastikud – säilinud nõukogude ajale eelnenud talumaastik kus on suhteliselt vähe rakendatud maaparandust ning jätkub maaharimine:

- → **Rausi, Lilastvere, Muta, Näduvere** (ID 14) – Piirkonna suurim väärtus on vana asustusstruktuur ja hooldatud põllumaa. Väärtused: kultuurilis-ajaloolised (ühe ajajärgu maakasutus, asustus).
- → **Tuimõisa** (ID 15) – Vana asustusstruktuur ja hooldatud põllumaa. Objektidest kuuluvad siia Tuimõisa külakalmistu (ajal) ja vana asulakoht (arheol). Väärtused: kultuurilis-ajaloolised (ühe ajajärgu maakasutus, asustus).
- → **Võidivere** (ID 16) - Vana asustusstruktuuriga ridaküla ja haritud põllud. Küla taga metsatukk. Väärtused: kultuurilis-ajaloolised (ühe ajajärgu maakasutus, asustus).

Lisaks eelpool nimetatud aladele on vallas **Torma park ja tiik**, mille praegune hooldatus ja väärtuste osakaal ei võimalda neid veel põhinimekirja kanda, kuid korrastamine ja hooldamine tulevikus lubaks lisada need põhinimekirja.

Eraldi võib maakonnaplaneeringu "Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused" järgi välja tuua ka **kõrge viljelusväärtusega maad**, mille **boniteet on vähemalt 50** punkti ning millel on oluline jätkata senist põllumajanduslikku kasutamist. Sellisteks piirkondadeks on Torma vallas

Tuimõisa-Reastvere-Sadala-Leedi, Ookatku-Rääbise, Vaiatu-Torma ja Kõnnu-Nõmme ümbruses.

2.6.6 Kaitstavad ja tähelepanu vajavad alad ja objektid

Kaitsealused liigid
Allpool esitatud andmed on saadud 27.08.2007 EELIS-st. Valla territooriumil on järgmiste kaitsealuste liikide kasvukohad ja elupaigad:

Kasvukohad:

Taime nimi	Leiukoht	Leiukohtade arv
II kategooria		
Cypripedium calceolus (kaunis kuldking)	Oti külas	2 leiukohta
Corallorhiza trifida (kõdu-koralljuur)	Oti külas	6 leiukohta
Dactylorhiza russowii (Russowi sõrmkäpp)	Oti külas	
Cypripedium calceolus (kaunis kuldking)	Reastvere külas	
III kategooria		
Listera ovata (suur käopõll)	Kantkülas külas	
Dactylorhiza incarnata (kahkjaspunane sõrmkäpp)	Kantkülas külas	3 leiukohta
Gymnadenia conopsea (harilik käoraamat)	Kantkülas külas	
Epipactis palustris (soo-neiuvaip)	Kantkülas külas	
Epipactis helleborine (laialehine neiuvaip)	Oti külas	
Huperzia selago (harilik ungrukold)	Oti külas	
Listera ovata (suur käopõll)	Oti külas	5 leiukohta
Gymnadenia conopsea (harilik käoraamat)	Oti külas	
Lycopodium clavatum (karu-kold)	Oti külas	
Platanthera bifolia (kahelehine käokeel)	Oti külas	9 leiukohta
Dactylorhiza maculata (kuradi-sõrmkäpp)	Oti külas	3 leiukohta
Dactylorhiza fuchsii (vööthuul-sõrmkäpp)	Oti külas	
Dactylorhiza fuchsii (vööthuul-sõrmkäpp)	Reastvere külas	14 leiukohta
Platanthera bifolia (kahelehine käokeel)	Reastvere külas	8 leiukohta
Listera ovata (suur käopõll)	Reastvere külas	4 leiukohta
Dactylorhiza maculata (kuradi-sõrmkäpp)	Reastvere külas	5 leiukohta
Neottia nidus-avis (pruunikas pesajuur)	Reastvere külas	4 leiukohta
Epipactis helleborine (laialehine neiuvaip)	Reastvere külas	2 leiukohta
Dactylorhiza incarnata (kahkjaspunane sõrmkäpp)	Reastvere külas	
Dactylorhiza baltica (balt sõrmkäppi)	Reastvere külas	
Epipactis helleborine (laialehine neiuvaip)	Võtikvere külas	
Goodyera repens (roomav öövilge)	Võtikvere külas (3 leiukohta)	
Ulmus laevis (künnapuu)	Võtikvere külas	

Elupaigad:

Looma nimi	Leiukoht	Leiukohtade arv
I kategooria		
Aquila pomarina (väike-konnakotkas)	Lilastvere küla	
Aquila pomarina (väike-konnakotkas)	Oti küla	
Ciconia nigra (must-toonekurg)	Oti küla	
Ciconia nigra (must-toonekurg)	Reastvere küla	2 leiukohta
Ciconia nigra (must-toonekurg)	Võtikvere küla	
Pteromys volans (lendorav)	Võtikvere küla	2 leiukohta
II kategooria		
Tetrao urogallus (metsis)	Reastvere küla	
Tetrao urogallus (metsis)	Tuimõisa küla	

Lisaks on kaks Tetrao urogallus (metsis) leiuala, kus alad jäävad väljapoole Torma valda, aga leiualapiir jookseb umbes km mööda Reastevre ja Kõnnu küla piiri.

Kohe Reastvere piiri taga on 3 püsielupaika, kahel neist jookseb piir mööda Reastvere küla piiri kilomeetri jagu, kuid alad ise jäävad väljapoole Torma valda.

Torma valla territooriumil asub 2 looduskaitsealust parki, 3 põlispuud, 2 rändrahnu ja 2 looduskaitseala (nende sees ka NATURA 2000 alad);. Plaanis on **rajada Saaremetsa looduskaitseala Võtikvere külla** ja **Kivimurru männiku baasil Kivimurru looduskaitseala** (Võtikvere küla).

Tabel 21. Torma valla territooriumil asuvad looduskaitseobjektid

Jrk.	Objekti nimetus	Pindala	Asukoht	Märkused
1	Torma tamm	Ü=475 cm H=21 m	Torma alevik, kasvab Torma mõisa pargis	
2	Kalevipoja luisk	6,0x 2,1x 1,2m	Tuimõisa küla	Amfibolgraniit, purunenud kolmeks tükiks
3	Vaiatu lehis	Ü= 315 m H= 25 m	Vaiatu küla	Rahuldavas seisus. Asukoht: Pargis (Sadala-Valatu tee ääres). Kubja talu maa. Vaiatu teeristist 100 m lõunasse
4	Prohveti mänd	Ü= 307 cm H= 14 m	Vanamõisa küla	Rahuldavas seisus
5	Torma ohvrikivi	6,0x 4,5x 1,3m	Vanamõisa küla	
6	Leedi põlispuude grupp	4,1 ha	Leedi küla	
7	Reastvere linnamägi	3,9 ha	Reastvere küla	

8	Torma mõisa park	1,1 ha	Torma alevik	
9	Rahuoru park	1,9 ha	Vanamõisa küla	
10	Kivimurru männik	54,1 ha	Võtikvere küla	
11	Tellise looduskaitseala (2 lahustükki)	236,8 ha	Võtikvere küla	
12	Võtikvere looduskaitseala	115,9 ha	Võtikvere küla	

Võtikvere looduskaitseala moodustati 14. aprillil 2005. aasta. 115,9 hektari suurune looduskaitseala asub Torma vallas Võtikvere külas. Võtikvere looduskaitsealal kaitstakse Euroopa Liidu loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpi: vanad loodusmetsad. Lisaks asub Võtikveres Jõgevamaa ainus praeguseks teadaolev I kategooria kaitsealuse liigi – lendorava — esinemisala. Lendorav kuulub Euroopa Liidu loodusdirektiivi erilist kaitset vajavate liikide hulka, kelle kõik teadaolevad leiukohad tuleb säilitada.

Tellise looduskaitseala (236,8 ha) moodustati 25. mail 2005. aastal. Kaitseala asub Torma vallas Võtikvere külas. Seal kaitstakse rohunditerikkaid kuusikuid, lamminiite soostuvaid ning soo-lehtmetsi. Kaitseala asub riigimaal ja on inimtegevusest vähe mõjutatud.

Ürglooduse raamatusse kantud objektid vallas on Kantküla allikaala, Korneti kivi, Tarakvere oos, Kalevipoja luisk, Reastvere Ohvriallikas ehk Kuldkirstu allikas, Torma Ohvrikivi, Vaiatu metsapiirirahn.

Torma vallas pole ühtegi **hoiuala.**

Pärandkooslused
2001. aastast kehtib üle Eesti ühtne niitude hooldamise süsteem kaitsealustel maadel. Loodushoiutoetuste ja loodushoiutööde lepinguid sõlmib maaomanikega, rentnikega jt Riiklik Looduskaitsekeskus. Lepingus näidatakse niidu tüüp, suurus, asukoht, omand jm. juriidilised üksikasjad ning hoolduse viis. Hooldus on kas niitmine koos heinakoristamisega, karjatamine või ka võsaraie. Toetust saab taotleda rohumaade taastamise eest, sõltuvalt algsest võsastumise astmest. Vt Looduskaitseseadus. Rohumaade hoolduse toetust on võimalik taotleda ka PRIA-st (sh väljaspool kaitsealuseid maid).

Planeeringualale jääb 15 inventeeritud niitu. Inventeeritud niidud on maakasutuskaardile kantud rohelise ruudustikuga.

2.6.7 Keskkonnaprobleemid

Tööstussektori poolest vallas olulisi reostajaid ei ole. Põhilised võimalikud reostusallikad on seotud põllumajandusliku tootmise ettevõtetega.

Vee erikasutusluba vallas on järgmistel asutustel: OÜ Torma Soojus, OÜ Sadala Küte, Torma POÜ, OÜ Sadala Agro, OÜ Vaiatu Agri ja C.R. Jakobsoni nim. Torma Põhikool. Välisõhu saasteluba on OÜ Torma Soojus.

Võimalikud reostusallikad:

- → Torma Prügila Võtikvere külas - prügila nõrgvee probleemid;
- → Reovee puhastid Torma ja Sadala alevikus - puhastitest väljuv vesi ei vasta alati kehtestatud nõuetele;
- → Vanad kasutuses olevad suurfarmid Vaiatu, Tõikvere, Sätsuvere, Leedi ja Tähkvere külas ning Torma ja Sadala alevikus – sõnnikureostuse oht ning sõnnikulõhn alevikes;
- → Seakasvatuskompleks Kantküla külas – sõnnikureostuse oht;
- → Töökojad Torma ja Sadala alevikus ning Tõikvere külas – kütuse- ja õlireostuse oht;
- → Kobraste poolt vooluvee tõkestamine - veepaisude tagajärjel üleujutused;
- → Silohoidlad Vaiatu, Tõikvere, Rääbise, Kodismaa, Leedi, Reastvere ja Tähkvere külas – silomahlad;
- → Kütusetanklad Torma ja Sadala alevikus ning Tõikvere külas – kütusereostuse oht.

Sõnniku- ning silohoidlate seisukord ja mõju vajab eraldi uuringut hindamaks, kas täidetakse Vabariigi Valituse määruses nr 288 “Veekaitsenõuded väetise- ja sõnnikuhoidlatele ning siloladustamiskohtadele ja sõnniku, silomahla ja muude väetiste kasutamise ja hoidmise nõuded” toodud nõudeid.

LISAD

LISA 1

Torma valla munitsipaalmaad

Katastriüksus	Pindala (ha)	Asukoht	Maakasutus
Torma valla prügila	6,2	Võtikvere küla	prügila
Torma jäätmekogumispunkti	0,006	Torma alevik	sorteeritud jäätmete kogumiskoht
Sadala jäätmekogumispunkti	0,006	Sadala alevik	sorteeritud jäätmete kogumiskoht
Tõikvere jäätmekogumispunkti	0,006	Tõikvere küla	sorteeritud jäätmete kogumiskoht
Torma bussipaviljoni	0,2	Torma alevik	bussiootepaviljon
Vaiatu bussipaviljoni	0,03	Vaiatu küla	bussiootepaviljon
Lullikatku bussipaviljoni	0,07	Torma alevik	bussiootepaviljon
Torma kultuurimaja	0,2	Torma alevik	Torma rahvamaja
Sadala rahvamaja	1,1821	Sadala alevik	Sadala rahvamaja
Vaiatu klubi	1,0955	Vaiatu küla	Vaiatu rahvamaja
Torma vallamaja	0,47	Torma alevik	vallamaja
Torma põhikooli (koosneb 2-stest)	3,8	Torma alevik	C. R. Jakobsoni nim. Torma Põhikool
Sadala põhikooli	1,6752	Sadala alevik	Sadala Põhikool
Kooli töökoja	0,096	Sadala alevik	Sadala Põhikooli poiste tööõpetus
Linnutaja	0,9983	Torma alevik	Torma lastepäevakodu
Torma raamatukogu	0,0755	Torma alevik	Torma raamatukogu
Rahuoru pargi	1,53	Vanamõisa küla	Rahuoru park-puhkekoht
Torma valla turismi- ja puhkeala	35,96	Torma alevik	turismi- ja puhkeala
Sadala puhkeala	3,68	Sadala alevik	puhkeala
Näduvere külaplatsi	0,7498	Näduvere küla	küla kokkusaamis ja puhkekoht
Kõnnumaja	0,3322	Kõnnu küla	Kõnnu külamaja
Teenindushoone	0,9996	Sadala alevik	piirkonna teenindushoone, puhkekoht
Vaiatu	0,2686	Vaiatu küla	Vaiatu vallatee
Biopuhasti	1,2889	Torma alevik	Torma aleviku biopuhasti
Sadala biopuhasti (koosneb 2-stest)	1,2206	Sadala alevik	Sadala aleviku biopuhasti
Tõikvere biopuhasti (koosneb 3-stest)	1,0926	Tõikvere küla	biopuhasti
Vaiatu biotiigid	0,898	Vaiatu küla	biotiigid

LISA 2

Torma valla taotletavad munitsipaalmaad

Asukoht	Otstarve	Naaber
Torma alevik	peenramaad-kortermajade elanike kasutus	81003:002:0036
Torma alevik	jalgtee	81003:002:0100
Torma alevik	puurkaev	Torma pargis
Torma alevik	Torma park	81003:002:2510
Torma alevik	kortermaja	81003:002:2510
Torma alevik	haljasala	81003:002:2510
Torma alevik	saun	81003:002:0038
Torma alevik	Torma mõisa ait-kuivati ja võimla	81003:002:0019
Torma alevik	Torma mõisa ringtall	81003:002:0039
Torma alevik	Torma aleviku katlamaja	81003:002:1970
Sadala alevik	Põhikooli arenguala	81001:003:0060
Sadala alevik	haljasala	81001:003:0112
Sadala alevik	haljasala	81001:003:1610
Sadala alevik	puurkaev	haljasalal
Sadala alevik	peenramaad-kortermajade elanike kasutus	81001:003:0282
Vaiatu küla	küla arenguks	81002:001:1480
Vaiatu küla	küla arenguks	81002:001:1200
Tõikvere küla	peenramaad-kortermajade elanike kasutus	81002:001:0062
Tõikvere küla	puurkaev	peenramaade juures
Tõikvere küla	haljasala	81002:001:0104
Tõikvere küla	Tõikvere bussiootepaviljon	81002:001:0078
Rääbise küla	Rääbise park	81002:002:0011
Rääbise küla	puurkaev	Rääbise pargis
Rääbise küla	puurkaev	81002:002:0013
Rääbise küla	Paul Ariste sünnikodu-paigaldatud mälestuskivi	81002:002:0221
Kantküla küla	biopuhasti	81001:003:0480
Kõnnu küla	Kõnnu bussiootepaviljon	81003:003:0098
Võtikvere küla	park ja hooned - küla arenguks	81003:003:1440
Tähkvere küla	Tõreda surnuaed	
Valla teed		

LISA 3

Torma valla territooriumil paiknevad alajaamad

	Alajaama nimi	Trafo võimsus (kVA
1	Annuse	40
2	Arro	50
3	Broileri	160
4	Elamute	160
5	Elektrikatla	2x400
6	Eva	250
7	Haava	40
8	Havi	30
9	Härjaoja	25
10	Iravere	40
11	Jakobsoni	250
12	Jüri	400
13	Kaivi	100
14	Kantküla	160
15	Karusilma	25
16	Katku	100
17	Kirivere	160
18	Kodise	50
19	Kodismaa	50
20	Koimula	50
21	Koimula RLE	50
22	Kuke	60
23	Kungla	160
24	Kõnnu	100
25	Kõnnu karjalaut	180
26	Laiuse-Tähkvere	60
27	Leedi	160
28	Liikatku	63
29	Liisi	400
30	Lilastvere I	160
31	Lilastvere II	60
32	Lullikatku	100
33	Mango	63
34	Metsanuka	250
35	Mini	30
36	Mudavere	50
37	Muta	63
38	Mäeküla	100
39	Notiküla	100
40	Nõduvere	60
41	Ookatku	30

42	Oti I	25
43	Oti II	25
44	Palastvere	50
45	Piiri	2x250
46	Prügila	40
47	Raja	63
48	Rassiku	40
49	Reastvere	100
50	Rebase	100
51	Restla	50
52	Rääbise	160
53	Saare	30
54	Sadala	100
55	Sadala küla	2x250
56	Sadala Võitööstus	100
57	Salu	63
58	Semeli	30
59	Sõõra	30
60	Sätsuvere	160
61	Teelahkme	50
62	Tera	2x250
63	Torma	250
64	Torma kooli	250
65	Torma koondise	63
66	Torma kuivati	400
67	Torma Suurfarm	400+250
68	Torma Teemeistri	100
69	Torma Töökoja	250
70	Torpaku	250
71	Tuimõisa	40
72	Tõikvere I	400+400
73	Tõikvere II	250
74	Tõreda	25
75	Vaiatu	250
76	Vaiatu kuivati	100
77	Vaiatu sigala	160
78	Vanamõisa	100
79	Veltuse	40
80	Vili	30
81	Visusi	25
82	Võidivere	100
83	Võtikvere	100
84	Õhu	25

LISA 4

Torma valla territooriumil paiknevad riigimaanteede

Tee number	Tee nimi	Algus km	Lopp km	Pikkus km
3	Jõhvi-Tartu-Valga	69,7	72,4	3,8
3	Jõhvi-Tartu-Valga	73,2	74,4	3,8
21	Rakvere - Luige	64,4	69,6	5,2
36	Jõgeva-Mustvee	15,2	36,7	21,5
13168	Ulvi-Lilastvere-Torma	3,9	14,5	10,6
14112	Saare-Torma	13,1	17,9	4,8
14117	Torma-Kivijärve	0,0	9,5	9,5
14118	Vaiatu-Mälaja	0,0	2,4	2,4
14119	Võidivere-Torma	0,0	2,3	2,3
14120	Näduvere-Sadala	0,0	7,1	7,1
14121	Kantküla-Sadala	0,0	4,5	4,5
14122	Kantküla-Rääbise	0,0	5,1	5,1
14124	Kilbavere-Lilastvere	0,0	2,4	2,4
14125	Tähkvere-Oti	0,0	6,4	6,4
14126	Sadala-Tuimõisa-Reastvere	0,0	7,1	7,1
14127	Kodismaa-Leedi-Reastvere	0,0	6,4	6,4
14128	Leedi-Sadala	0,0	3,2	3,2
14129	Rassiku-Näduvere	0,0	3,8	3,8
14130	Liikatku-Lullikatku	0,0	1,3	1,3
14160	Vaiatu-Tõikvere	0,0	2,7	2,7
17192	Simuna-Vaiatu	15,3	31,1	15,8
			Kokku:	**125,7**

(Väljavõte koostatud Riiklikust Teeregistrist internetiaadressil http://teeregister.riik.ee)

Torma valla territooriumil paiknevad vallateed

Jrk.nr	Tee nimi	Pikkus (m)
1	Hariduse	295
2	Kaare	205
3	Kalmistu - Köstri	1065
4	Karjafarmi	2040
5	Katariina	1045
6	Katlamaja	355
7	Kesk	300
8	Kesk	399
9	Koimula	2455
10	Konnaküla	2125

11	Kruska	949
12	Kõnnu	365
13	Kõnnuküla	750
14	Kõnnumõisa	1635
15	Köstri	1035
16	Lasteaia	205
17	Liikatku	625
18	Liikatku - Härjaoja	2730
19	Litsemaa	1735
20	Mõisa	1845
21	Väägu	1020
22	Nurme	365
23	Nõmmeküla	650
24	Palastvere	3635
25	Pargi	455
26	Prügila	650
27	Rääbise - Imukvere	2880
28	Rääbise - Metsanurga	2485
29	Rääbise farmi	1010
30	Saaremetsa	1950
31	Sätsuvere	2275
32	Tarakvere	1590
33	Teelahkme - Võtikvere	2265
34	Vaiatu	1835
35	Vanamõisa	1075
36	Vanamõisa - Härjaoja	4780
37	Veehoidla	420
38	Veneküla	1070
39	Võidivere	2235
	Kokku:	**54803**

LISA 5

Torma valla territooriumil paiknevate puurkaevude andmed

Jrk. nr	Puurkaevu valdaja	Vee-kiht	Puurim is-aasta	Sügavus	Passi nr.
1	OÜ Torma Soojus	O	1954	105,25	133
2	Põltsamaa EPT	S-O	1964	200,00	1089
3	Torma POÜ	S-O	1967	120,00	2306
4	Torma POÜ	S-O	1969	130,00	2560
5	Rääbise POÜ	S-O	1966	130,00	1645
6	OÜ Torma Soojus	S-O	1966	190,00	1648
7	Ahto Sirel OÜ	S	1964	85,00	1227
8		S-O	1964	205,00	998
9	OÜ Torma Soojus	S-O	1967	200,00	3048
10	Rääbise POÜ	S-O	1968	200,00	2301
11	Torma POÜ	S-O	1968	130,00	2304
12	Eravaldus	Q	1970	26,50	2916
13	C.R.Jakobsoni nim. Torma PK	Q	1972	38,00	3236
14	OÜ Torma Soojus	Q	1972	56,00	3316
15	Vaiatu Agri OÜ	Q	1975	60,00	4154
16	Sadala Agro OÜ	Q	1978	40,00	4553
17	Eravaldus	O	1962	60,30	A-166-B
18	Torma POÜ	O	1960	150,00	A-535-M
19	uuringupuurkaev	O	1989	82,80	740
20	uuringupuurkaev	O	1989	77,30	741
21	uuringupuurkaev	O	1990	120,00	758
22	uuringupuurkaev	O	1990	117,50	761
23	Sadala Agro OÜ	S-O	1967	80,00	1812
24		O	1960	150,00	A-111-B
25	Torma vald	O	1962	75,00	A-134-B
26	Torma vald	O	1965	70,00	A-364-B
27	Sadala Agro OÜ	S	1968	68,00	2371
28	Sadala Agro OÜ	S	1968	58,00	2373
29	Sadala Agro OÜ	Q	1974	36,65	3788
30	Sadala Agro OÜ	Q	1975	40,00	4114
31	Tamponeeritud	Q	1975	45,60	4115
32	Vaiatu Agri OÜ	Q	1983	55,00	5346
33	Sadala Agro OÜ	Q	1986	41,00	5682
34	uuringupuurkaev	O	1961	169,80	67
35	uuringupuurkaev	O-C	1990	324,00	704
36	uuringupuurkaev	O-C	1990	216,00	725
37	uuringupuurkaev	S-O	1989	80,20	742
38	uuringupuurkaev	O	1989	80,30	743
39	Tamponeeritud	O	0	237,00	3314
40	Eravaldus	Q	1996	66,00	95/97

41	Eravaldus	Q	1997	27,00	325
42	Eravaldus	Q	1997	28,00	326
43	Sadala Küte OÜ	O	1999	60,50	45 - 10/99
44	Eravaldus	Q	1991	32,00	6452
45	Eravaldus	S	1992	37,00	KR--6
46	AS STATOIL	O	1993	80,00	33/93
47	OÜ Torma Soojus	Q	1971	29,00	3048